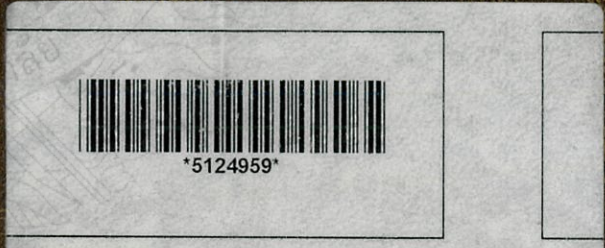

ชุดคำสอนเรื่องทศ ๖ ฉบับแรก ปับุทธาวัยรุ่นไทย

พระสมเด็จ ดิตุสเทโว (สัมมาสาโก)

๒๕๓๗
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ การปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

หลักคำสอนเรื่องทศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

พิมพ์โดย
กรมส่งเสริมวัฒนธรรมของทบวงวัฒนธรรม
ผู้ใดพบอยู่ในก่อนนี้ไม่สมควร
ไปรคนนำมาส่งที่แผนกห้องสมุดด้วย.....

พระมหาตี ติสสเทโว (สัมมาสาโก)

๑

294.3144

ด 611 น ร 1

21 มว 32

MFN 9540

5124953

เลขทะเบียน

294-3144

เลขเรียก

ด 611

น ร 1

วันที่

21 ก.พ. 52

17060

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง

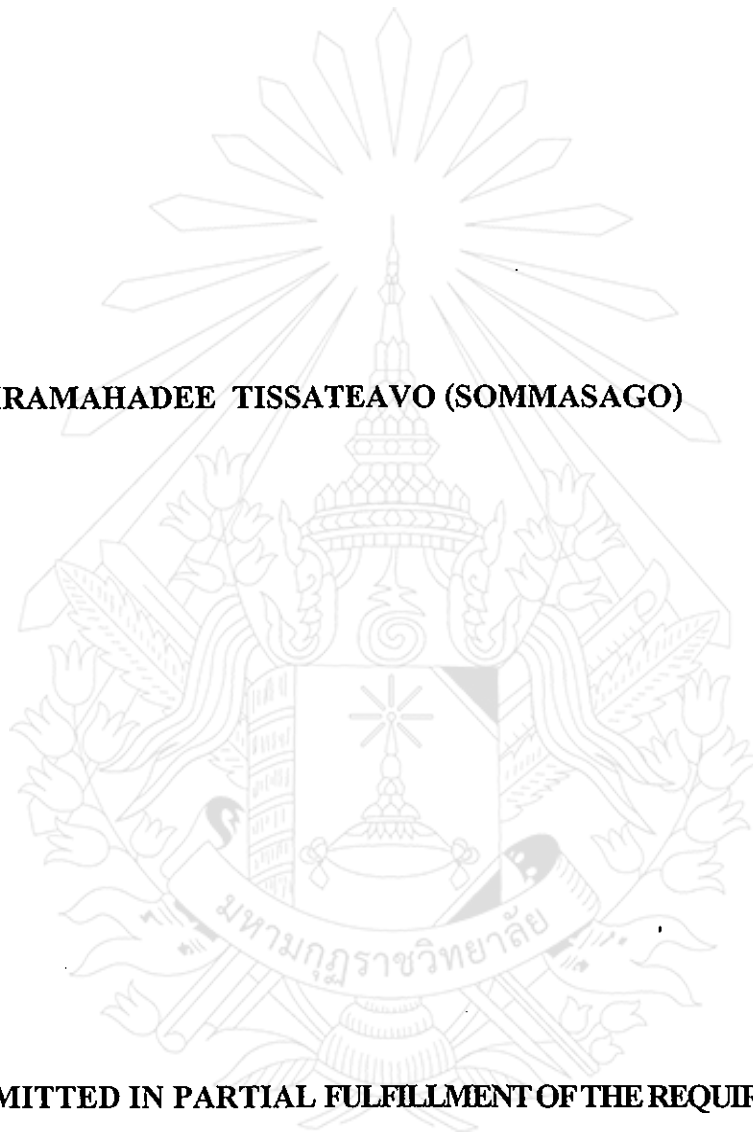
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๑

SIX DIRECTIONS AND TEENAGERS' PROBLEM SOLVING

PHRAMAHADEE TISSATEAVO (SOMMASAGO)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF GOVERNMENT

GRADUATE SCHOOL

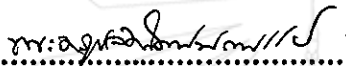
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

B.E. 2551 (2008)

0หัวข้อวิทยานิพนธ์ : หลักคำสอนเรื่องทศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย
ชื่อนักศึกษา : พระมหาดิ ติสฺสเทโว (สัมมาสาโก)
สาขาวิชา : รัฐศาสตร์การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. เดชา ใจกลาง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระครูปริยัติวีรกิจ

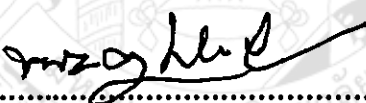
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์)

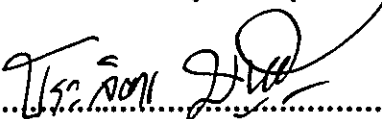
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผศ. ดร. เดชา ใจกลาง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระครูปริยัติวีรกิจ)

..... กรรมการ
(ผศ. พิเศษ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก)

..... กรรมการ
(รศ. ดร. ประจितร มหาหิง)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : Six Directions and Teenagers' Problem Solving
Student's Name : Phramaha Dee Tissatavo (Sommasago)
Department : Government
Advisor : Asst. Prof. Dr. Decha Jaiklang
Co-Advisor : Phrakhrupariyattiweerakit

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Dean of Graduate School
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn)

Thesis Committee

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Chairman
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn)

D. jaiklang
..... Advisor
(Asst. Prof. Dr. Decha Jaiklang)

P. pariyattiweerakit
..... Co-Advisor
(Phrakhrupariyattiweerakit)

S. Chamusik
..... Member
(Asst. Emeritus Prof. Dr. Sukit Chamusik)

P. Mahahing
..... Member
(Assoc. Prof. Dr. Prachitr Mahahing)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: หลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย
ชื่อนักศึกษา	: พระมหาดี ดิสุสเทโว (สัมมาสาโก)
สาขาวิชา	: รัฐศาสตรการปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ผศ. ดร. เตชา ใจกลาง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: พระครูปริยัติวิโรกิจ
ปีการศึกษา	: ๒๕๕๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖, ๒) เพื่อศึกษาปัญหาวัยรุ่นไทย และ ๓) เพื่อศึกษาหลักธรรมทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยคำชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม แล้วจึงสรุปผลการวิจัย และนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

หลักธรรมทิศ ๖ ประกอบด้วย ๑) นุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ๒) ทักขิมทิศ ทิศเบื้องขวา คือ ทิศใต้ ๓) ปังฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง คือ ทิศตะวันตก ๔) อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย คือ ทิศเหนือ ๕) อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ๖) เหมฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยหลักธรรมทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย จะเห็นได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ เป็นวัยที่ต้องดูแลเอาใจใส่อย่างมาก เพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต จากการศึกษาสังคมไทยในปัจจุบันปัญหาวัยรุ่นไทย ได้แก่ ปัญหาทางการเรียน ปัญหาทางเพศ ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาติดการพนัน เป็นต้น ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสสั่งสอนถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม ไว้ในหลักธรรมทิศ ๖ ซึ่งเป็นการอธิบายถึง การปฏิบัติต่อกันของบุคคลต่าง ๆ และหลักธรรมที่ควรจะนำมาประกอบในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่ อิทธิบาท ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ ฌราวาสธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ คือ สังคมไทยควรมีการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจมากกว่าปัจจุบัน

Thesis Title : **Six Directions and Teenagers' Problem Solving**
Student's Name : **Phramaha Dee Tissateavo (Sommasago)**
Department : **Government**
Advisor : **Asst. Prof. Dr. Decha Jaiklang**
Co-Advisor : **Phrakhrupariyattiweerakit**
Academic Year : **B.E. 2550 (2007)**

ABSTRACT

The objectives of this were 1) to study of Six directions 2) to study of Thai teenager's problem and 3) to study for six directions and Thai teenagers' problem solving.

This thesis was a research qualitatively, to consist on advisors' suggestion and co-advisor's suggestion, then summarize the research and presentation by a describing analysis. The result of research were found that ;

Six Directions was consist of 1) Puratthimtis Tis BuangNa was the east, 2) Taksintis Tis Buangkhwa was the south, 3) Patchimtis : Tis Buanglang was the west, 4) Uttraratis : Tis BuengSai was the north 5) U-primmatis : TisBuangbon and 6) Heththimmatis : Tis Buanlang which this research was a research of six directions and Teenagers's Problem solving. To remearable, teenager was the age for changing of the body and mind. That had to take care them a lot and all the time for will be a adult and a quality adult in the future. From the consideration Thai social at the present, Thai Teenagers' problem namely studying' problem, sex's problem, dung's problem and gambling's problem etc. For solving of these problems, the Buddha had a teaching for staying with together in six derection. That is explain for doing to each other. And the Buddha's teaching should bring to use in staying together are Itthibath 4 or four tools to reach the Ultimate Goal, Kanlayanamit 7 or seven virtuous, Karavatsatham 4 or four virtuous of house life, Satraniyatham 6 or six a society's publication and Promwiharn 4 or the four principles of virtuous existence etc.

The suggestion of this research was Thai society should to spread the Buddha's scriptures that have to promote to staying together for people and make understanding more then the present.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะความอนุเคราะห์จากทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด และคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนให้คำแนะนำ เป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขออนุโมทนาขอบคุณ รศ. ดร. เฉชา ใจกลาง ที่ได้รับเป็นที่อาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกราบขอบพระคุณ ดร. พระครูปริยัติวิโรจ ที่รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุทธิสาร โสภณ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ขออนุโมทนา ผศ. พิเศษ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก กรรมการ และรศ. ดร. ประจิต มหาหิง ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ซึ่งแนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำวิจัย และให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านด้วยดีตลอดมา

ขออนุโมทนา เจ้าหน้าที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดทุกท่านที่ได้ช่วยอนุเคราะห์ประสานงานด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมีมิตรไมตรีที่ดียิ่ง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ผู้ให้กำเนิดในพระพุทธศาสนา ขอขอบพระคุณ คุณ โยมมารดาบิดา รวมทั้งครอบครัว ญาติมิตร และนักศึกษารัฐศาสตร์การปกครองทุกท่าน ที่ให้คำปรึกษา และเป็นแรงใจแก่ผู้ศึกษาวิจัยมาโดยตลอด

พระมหาดี ดิสฺสเทโว (สัมมาสาโก)

สารบัญคำย่อ

ในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ของมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งมีคำย่อ และคำเต็มเรียงตามลำดับกัมภีร์ที่ใช้ในการอ้างอิงในงานเล่มนี้ ดังนี้

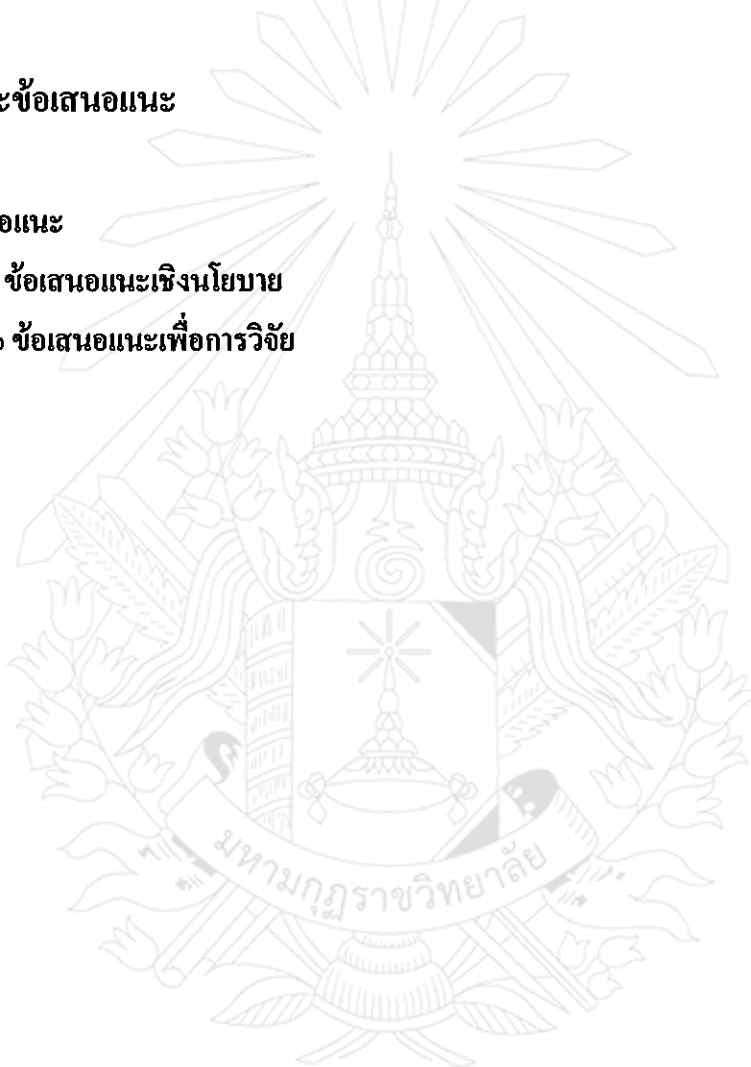
คำย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ปา.	สุตตนุตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค
ม.ม.	สุตตนุตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณฺหาส
ม.ม.	สุตตนุตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺหาส
ม.อ.	สุตตนุตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณฺหาส
สํ.ส.	สุตตนุตปิฎก สํยุตตนิกาย สคาถวคค
สํ.นิ.	สุตตนุตปิฎก สํยุตตนิกาย นิทานวคค
สํ.ม.	สุตตนุตปิฎก สํยุตตนิกาย มหาวารวคค
อจ.เอก.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย เอกนิปาต
อจ.ทุก.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย ทุกนิปาต
อจ.จตุก.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย จตุกนิปาต
อจ.ปจจ.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย ปจจนิปาต
อจ.สตุต.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย สตุตกนิปาต
อจ.นวก.	สุตตนุตปิฎก อจกฺคตฺรนิคาย นวกนิปาต
ขุ.ธ.	สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิคาย ฐมฺมปท
ขุ.สุ.	สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิคาย สุตฺตนิปาต
ขุ.ชา.	สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิคาย ชาตค
ขุ.ม.	สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิคาย มหานิเทศ

ในการอ้างอิงพระไตรปิฎก ใช้การอ้างอิงแบบ ๓ ตอน โดยอ้างอิงชื่อกัมภีร์ เล่ม/ชื่อ/หน้าตามลำดับ เช่น ขุ.ชา. ๒๗/๖๓๔/๑๔๕. หมายถึง สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิคาย ชาตค เล่มที่ ๒๗ ชื่อ ๖๓๔ หน้า ๑๔๕.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญคำย่อ	ง
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
๑.๗ คำนียามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
บทที่ ๒ หลักคำสอนเรื่องทิส ๖	๙
๒.๑ ความหมายของหลักคำสอนเรื่องทิส ๖	๙
๒.๒ ลักษณะสำคัญของหลักคำสอนเรื่องทิส ๖	๒๑
๒.๓ การนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	๒๖
๒.๔ แนวทางที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากหลักคำสอนเรื่องทิส ๖	๓๑
บทที่ ๓ ปัญหาวัยรุ่นไทย	๓๕
๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่น	๓๕
๓.๒ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่น	๓๘
๓.๓ สภาพปัญหาของวัยรุ่นไทย	๔๓

	๗
๓.๔ แนวทางแก้ปัญหาของวัยรุ่น	๕๓
บทที่ ๔ หลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย	๖๓
๔.๑ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ มาใช้ในการดำเนินชีวิต	๖๓
๔.๒ วิธีการนำหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ ไปใช้แก้ปัญหาของวัยรุ่นไทย	๘๗
๔.๓ ประโยชน์จากการนำหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ ไปแก้ปัญหารวัยรุ่นไทย	๕๕
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๕๗
๕.๑ บทสรุป	๕๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๓
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๐๓
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๑๐๓
บรรณานุกรม	๑๐๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการพิจารณาภาวะความเป็นไปในสังคมไทยในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า การที่สังคมปรับเปลี่ยนเป็นไปในทางที่ยึดติดอยู่กับวัตถุนิยม แสวงหาความต้องการเพื่อตอบสนองกิเลสของตนเอง และคล้ายกับว่าชนบทรอบคอบ และวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมในอดีตของสังคมไทยแทบจะถูกลบเลือนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินไป สังเกตได้จากการที่สังคมไทยในอดีตจะเป็นไปในลักษณะของครอบครัวขนาดใหญ่มีปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา รวมกันอยู่ในครอบครัวเดียว เป็นลักษณะของครอบครัวขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์มีความแน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น แต่ในสังคมปัจจุบัน ปรับเปลี่ยนเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ความสัมพันธ์ภายในก็ลดน้อยลง การอบรม เติบโตสร้างเสริมความสัมพันธ์ให้แก่เด็ก ซึ่งควรที่จะเริ่มต้นที่ครอบครัวเป็นอันดับแรก ก็ลดน้อยลงด้วย ทำให้เด็กเมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่น ที่ต้องออกสู่สังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ต้องเผชิญกับปัญหาการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

หลักธรรมทศ ๖ ในพระพุทธศาสนา คือ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคคลใน ๖ กลุ่ม นั่นคือ ทุกคนต้องมีหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ตนเกี่ยวข้องกับด้วยในฐานะเดียวกัน ตนเองก็มีสิทธิได้รับความอนุเคราะห์จากผู้อื่นที่ตนเกี่ยวข้องกับด้วยเหมือนกัน นั่นคือ ทุก ๆ คนมีทั้งหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ และมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะได้รับการปฏิบัติตอบ ทั้งนี้ถ้าเพราะหากบุคคลต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่มีสิทธิได้รับการอนุเคราะห์จากผู้อื่นนั้นตอบแทนบ้าง ย่อมไม่มีใครพอใจ เมื่อไม่มีใครพอใจบ่อยเข้าก็เลิกที่จะปฏิบัติ การปฏิบัติต่อบุคคลทั้ง ๖ ประเภท ที่เปรียบเหมือนทศ ๖ เหล่านี้ ฝ่ายละ ๕ ประการเป็นการถ้อยที่ถ้อยอาศัย ปฏิบัติต่อกันทุกฝ่าย เช่น มารดา บิดา กับบุตร อาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรกับมิตร นายจ้างกับลูกจ้าง สมณะกับประชาชน ปราภฏในสังคาลกสูตรในพระสูตรที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรค ซึ่งพระสูตรนี้ชาวยุโรปเลื่อมใสกันมากกว่าจะแก้ปัญหาสังคมได้ เพราะเสนอหลักทศ ๖ อันแสดงว่าบุคคลทุกประเภทในสังคมควรปฏิบัติต่อกันในทางที่ดั้งเดิม ไม่มีการกดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลงไป^๑

---

^๑ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖๓.

จากการที่ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีใครสามารถดำรงชีวิตอยู่ตามลำพังเพียงคนเดียวได้ ต้องเกี่ยวข้อง หรือรวมตัวกันอยู่ เรียกว่าสังคม และต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ๖ ประเภท ตามที่พระพุทธองค์ได้จำแนกไว้ในเรื่องทิส ๖ สำหรับกลุ่มทั้ง ๖ กลุ่มย่อมเห็นได้ว่าหากทุก ๆ คนปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าทุกคนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน โดยไม่บกพร่อง คนในสังคมย่อมอยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข ชีวิตส่วนตัวของแต่ละบุคคล ย่อมมีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งจะส่งผลให้สังคมโดยรวมมีสันติสุข และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นอีกด้วย ความสำเร็จของชีวิต คือ ความตั้งใจปฏิบัติภารกิจ หน้าที่การงานของตนให้ประสบผลสำเร็จเรียบร้อยถูกต้อง และตรงเวลาด้วยความสุจริต ความเต็มใจ และความจริงใจ ฉะนั้น ความรับผิดชอบจึงจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ทั้งภารกิจในหน้าที่โดยตรง เช่น เป็นบิดา มารดา เป็นบุตร ธิดา เป็นสามี ภรรยา เป็นต้น ทั้งภารกิจในหน้าที่การงาน ในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น เป็นผู้บังคับบัญชา เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ตาม เป็นต้น ความรับผิดชอบจึงมีเพื่อรักษาคุณภาพของตนเองไว้ให้มี ให้เป็นไปตามภาระ และหน้าที่ของตนเองตลอดไป^๒

หากครอบครัวใดสมาชิกภายในครอบครัว คือ บิดา มารดา และบุตร ทำตัวเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว นั่นคือ รู้จักหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ไม่ขาดตกบกพร่อง ครอบครัวนั้นก็จักอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และความมั่นคงในชีวิต ในทางตรงกันข้าม หากครอบครัวที่มีสมาชิกละเลยต่อน้ำที่ของตน ขาดความรับผิดชอบ คือ บิดาทำงาน ได้เงินมาแล้ว ไม่นำมาใช้จ่ายเลี้ยงบุตรเลี้ยงภรรยา แต่กลับนำไปใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายที่ไม่จำเป็น เช่น การเล่นเกมพนัน ดื่มสุรา เป็นต้น ส่วนภรรยาก็ไม่เป็นแม่บ้านที่ดี ชอบเล่นเกมพนัน หรือเที่ยวเตร่นอกบ้านอย่างนี้ เป็นต้น บุตรเมื่อถูกบิดา มารดาทอดทิ้งเช่นนั้น ก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีหลายอย่างต่อบิดา มารดา เช่น อาจจะคิดว่าบิดา มารดาไม่รักตน ไม่สนใจตน ทอดทิ้งตน และส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ปัญหาที่จะตามมาก็คือ บุตรอาจไม่สนใจการศึกษาเล่าเรียน หันไปหายาเสพติด เที่ยวเตร่นอกบ้าน ทำตัวเป็นนักเลง และคบเพื่อนที่ไม่ดี เป็นต้น ผลสุดท้ายก็อาจจะกลายเป็นเด็กที่สร้างปัญหาให้กับสังคม^๓

จากปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากพิจารณากันให้ถี่ถ้วน จะเห็นได้ว่า สืบเนื่องมาจาก ปัญหาของการไม่รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ การอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันภายในสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การส่งเสริมในเรื่องของการปฏิบัติในเรื่องของทิส ๖ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาค่าสัมพันธกับบุคคลรอบข้างในสังคมของวัยรุ่นเป็นสิ่งที่ยังจำเป็นอยู่ยิ่งในการที่จะแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน

^๒ ปัญหา สดะทองตรง, ธรรมคดี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒-๕๓.

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาวัยรุ่นไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาหลักธรรมทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

๑.๓. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

- ๑.๓.๑ หลักคำสอนเรื่องทิศ ๖
- ๑.๓.๒ ปัญหาวัยรุ่นไทย
- ๑.๓.๓ หลักธรรมทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

๑.๔. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย การศึกษาเรื่องทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสาร ซึ่งมีการวิจัยตามวิธี ดังนี้

- ๑.๔.๑ ศึกษาวิจัยขั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ๑.๔.๒ รวบรวมข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ ซึ่งเป็นหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมาย และลักษณะสำคัญของหลักธรรมทิศ ๖ และแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นไทย และการใช้หลักธรรมทิศ ๖ ในการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย
- ๑.๔.๓ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้ว โดยเสนอผลงานในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของหลักธรรมทิศ ๖ ใน พจนานุกรมฉบับประชาชน ไว้ว่า ทิศ ๖ ตามรูปศัพท์ หมายถึง ทิศทางประจำตัวของแต่ละคน อันว่าพระพุทธองค์ทรงสอนว่า ตัวเราแต่ละคนมีบุคคลเกี่ยวข้องอยู่ ๖ จำพวก เปรียบเหมือน ๖ ทิศ ที่อยู่รอบตัวเรา

นอกจากนี้ ท่านยังได้ความหมายเกี่ยวกับทิศทั้ง ๖ ไว้ว่า ทิศ ๖ ประกอบด้วย

ปรัตติมทิศ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน จึงได้ชื่อว่า ทิศเบื้องหน้า หรือทิศบูรพา-Puratthima-disa : Parents as the east or the direction in front.

ทักษิณทิศ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลแก่การบูชาคุณ –
Dakkhina-disa : Teachers as the south or the direction in the right.

ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง จึงได้ชื่อว่าทิศเบื้องหลัง
ได้แก่ บุตร ภรรยา–Pacchima-disa : Wife and children as the west or the direction behind.

อุตตทิศ ทิศเบื้องซ้าย คือ ทิศเหนือ ได้แก่ มิตร สหาย คำว่ามิตรอำมาตย์นั้น ได้แก่ มิตร
สหายเพื่อนฝูงอันเป็นจำพวกที่ดี ซึ่งสามารถช่วยเหลือทุกข์ร้อนต่าง ๆ เป็นผู้ที่ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรค
ภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุผลสำเร็จ–Uttara-disa : Friends and companions as the
north or the direction in the left.

เหนือทิศ ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่ คนรับใช้ และคนงาน คำว่าคนรับใช้ และคนงาน หรือทาส
กรรมกร ซึ่งจัดเป็นทิศเบื้องต่ำนั้น พระอรุณกษัตริย์ว่า เพราะทาสกรรมกรนั้นเป็นผู้ตั้งอยู่ในที่ใกล้เท้า
อันมีคำอธิบายว่า เป็นผู้ต่ำด้วยประการทั้งปวง ซึ่งอยู่ใต้คำสั่งของนายทุกประการ จึงได้ชื่อว่า ทิศเบื้องต่ำ
และเป็นผู้ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้–Hetthima-disa : Servants and workmen as the nadir.

อุपरิมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม
และเป็นผู้นำทางจิต–Uparima-disa : Monks as the zenith. ^๔

สมภาร พรหมทา ได้กล่าวไว้ใน พุทธศาสตร์กับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณิ ทำแท้ง และทารุณฆาต
หนังสือที่กล่าวถึง การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเปรียบเทียบและปรับใช้กับปัญหาสังคม
ในปัจจุบัน อันได้แก่ ปัญหาโสภณิ ปัญหาการทำแท้ง และปัญหาทารุณฆาต ^๕

อรุณตัน และเลณี กล่าวว่ “ปัญหาสังคมเป็นสภาวะที่กระทบกระเทือนบุคคลจำนวนหนึ่งที่
มากพอสมควร ในวิถีทางที่ไม่พึงปรารถนา และมีความรู้สึกว่าจะมีการกระทำร่วมกันบางอย่าง” ^๖

สัญญา สัญญานุวัฒน์ กล่าวสรุปไว้ว่า “ปัญหาสังคม คือ สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่
สอดคล้องกับค่านิยมของคนเป็นจำนวนมากของกลุ่ม หรือของสังคมหนึ่งจนเป็นเหตุให้เขาตกลงใจ
ที่จะกระทำการแก้ไขสถานการณ์นั้น เมื่อเขาตระหนักว่า อยู่ในวิสัยที่จะทำได้” ^๗

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ, ๒๕๓๘), ๔๔๖ หน้า.

^๕สมภาร พรหมทา, พุทธศาสตร์กับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณิ ทำแท้งและทารุณฆาต, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๓๒๘ หน้า.

^๖สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๕๖), ๑๗๖ หน้า.

^๗สัญญา สัญญานุวัฒน์, สังคมวิทยาปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖),
๒๖๔ หน้า.

จรัญ พรหมอยู่ กล่าวว่่า “ปัญหาสังคมเป็นสภาวะการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากในสังคมกำหนดให้เป็นปัญหา หรือยอมรับว่า จะต้องมีการแก้ไขสภาวะการณ์นั้นให้หมดไป หรือบรรเทาลง จะปล่อยทิ้งไว้เฉย ๆ ไม่ได้”^๔

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่่า “ปัญหาสังคมเป็นสภาวะการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากในสังคมกำหนดให้เป็นปัญหา เพราะเห็นว่า ไม่สอดคล้องกับแบบฉบับที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม และเห็นว่า จะต้องมีการแก้ไขสภาวะการณ์นั้นให้หมดไป หรือบรรเทาลง ไม่ปล่อยทิ้งไว้เฉย ๆ”^๕

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ใน ปัญหาสังคม ในประเด็นของปัญหาวัยรุ่น ไว้ว่า วัยรุ่นมักจะเป็นวัยที่เชื่ออย่างจริงจัง แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความระแวง ไม่ยอมเชื่ออะ ไรง่าย ๆ นอกจากจะมีหลักฐานมาอ้างอิงให้เชื่อถือ และถ้าเชื่อแล้วเกิดไม่เป็นจริง จะเปลี่ยนความเชื่อได้อย่างรวดเร็ว เป็นวัยที่ชอบวิรบุรุษ คือเชิดชูทั้งคนกล้าจริง และกล้าไม่จริง^๖

เดโช สวานานนท์ ได้กล่าวเกี่ยวกับลักษณะของวัยรุ่นใน จิตวิทยาสำหรับครู ไว้ว่า เนื่องจากอารมณ์วัยรุ่นนี้มักจะรุนแรงกว่าวัยเด็ก ทำอะ ไรมักจะใจร้อน อยากได้อะ ไรคั่งใจ และตัดสินใจง่าย ไม่มีสติยับยั้งชั่งใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สงสัยในกฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนในสังคม อยากลองดี^๗

หากเอกสารข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทศ ๖ ในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการอบรมสั่งสอนให้บุคคลในสังคมสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข หากว่าประชาชนในสังคมนำมาประพฤติ และปฏิบัติ โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน

พระมหาภานิต สุภาสิโต (สุขวรรณดี) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง ชีวิตในอุดมคติตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ดังนี้ แนวทางของการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน ของคฤหัสถ์ หรือ ของฆราวาสนั้น มีความหมายอย่างเดียวกันคือ ผู้ที่ยังต้องการข้องเกี่ยวอยู่ในโลก ยังต้องการแสวงหาความสุขที่เป็นของชาว โลก คือ ชื่อเสียงเงินทอง ลาภ ยศ และสรรเสริญอยู่

ในเมื่อความจริงของโลกก็ยังมีบุคคลเช่นนี้อยู่ เพราะเป็นธรรมดาของ โลกมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่มื่อเกิดมาแล้วผู้ โลกนี้ ต่างก็มีความต้องการที่จะมีสิ่งเหล่านี้ คือ ปรารถนาความสุข ความรื่นรมย์ยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง โศภณูปพะ และธรรมารมณ์ อันเป็นที่พึงปรารถนา เมื่อความจริง

^๔จรัญ พรหมอยู่, การศึกษาปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. ปรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑), ๓๓๘ หน้า.

^๕ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. ปรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), ๓๑๑ หน้า.

^๖สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘.

^๗เดโช สวานานนท์, จิตวิทยาสำหรับครู, (พระนคร : มงคลการพิมพ์, ๒๕๐๗), ๑๘๖ หน้า.

ของโลกอีกด้านหนึ่งยังเป็นเช่นนี้ พุทธศาสนาก็มีหลักปฏิบัติที่ควร และเหมาะสมแก่บุคคลประเภทนี้ เพื่อดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เพราะความจริงของโลกอีกมุมหนึ่งยังเป็นเช่นนั้นอยู่จริง

การปรารถนาในสิ่งที่เรียกว่า ความสุขชาวโลก หรือผู้ที่ครองเรือนนั้น ไม่ได้สมหวังแก่ทุกคน เพียงแค่นี้ก็หรือปรารถนาเอา แต่ต้องดิ้นรนแสวงหา จึงจะสามารถมีตามที่ตนเองปรารถนาได้ แม้คิดแล้ว ก็ยังไม่อาจที่จะสมหวังตั้งใจได้ในทุกรายไป ดังนั้นมุมกลับของความจริงที่กล่าวถึงนั้น ก็คือ ความสมหวัง กับความผิดหวัง หรือความสุข กับความทุกข์ นั้นเอง^{๑๒}

พระมหาภูณศุ จันทรจิต ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง หน้าที่ของมารคาบิดาในพุทธจริยศาสตร์ สรุปลงได้ดังนี้ ครอบคลุมในความหมายของจริยธรรม ประกอบด้วยหลักที่สำคัญ ๆ ดังนี้ ๑) มีการอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิง ๒) สมาชิกมีความผูกพันกันทางเพศ หรือสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต ซึ่งเป็นการสืบต่อชาติตระกูล ๓) มีการกำหนดหน้าที่ตามบทบาท และสถานะของสมาชิกในครอบครัว หน้าที่ระหว่างมารคาบิดากับบุตรธิดา หรือหน้าที่ระหว่างบุตรธิดากับมารคาบิดา หน้าที่ระหว่างสามีกับภรรยา หรือหน้าที่ระหว่างครอบครัวกับสังคมภายนอก และ ๔) เป็นพันธะหน้าที่ทางศีลธรรม กล่าวคือ ครอบครัวต้องมีศีลธรรมเป็นมงคลนำชีวิต^{๑๓}

จากเอกสารงานวิจัยข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมในแง่ของการนำเสนอในหลักจริยศาสตร์ และความผูกพันในทางสังคมนี้ จะนำไปสู่ความพันธะหน้าที่ในทางศีลธรรมนำมาดำรงชีวิตต่อไป จากงานวิจัยที่นำมาเสนอนี้ ผู้วิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลประกอบการวิจัยในบทต่อไป

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

๑.๖.๑ ทำให้ทราบปัญหาวิจัยรุ่นไทย

๑.๖.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวิจัยรุ่นไทย

^{๑๒}พระมหาภณศุ สุกภาสิต (สุขวรรณคดี), “ชีวิตในอุดมคติตามพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, ๑๕๕ หน้า.

^{๑๓}พระมหาภูณศุ จันทรจิต, “หน้าที่ของมารคาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๕๕ หน้า.

๑.๘ ทำนียบามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ปัญหา หมายถึง ข้อสงสัย เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาแก้ไข

วัยรุ่น หมายถึง เด็กที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ และจากความหมายนี้เองทำให้ชีวิตของวัยรุ่นอยู่ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ โดยทั่วไปมักจะกำหนดว่าวัยรุ่นนั้นจะอยู่ระหว่างช่วงอายุ ๑๓-๑๕ ปี

ปัญหาวัยรุ่น หมายถึง สิ่งที่ต้องพิจารณาแก้ไข เกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่น จะสามารถนำมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาวัยรุ่นต่อไป

ปัญหาวัยรุ่นไทย หมายถึง ปัญหาอันเกิดจากวัยรุ่นไทยอันทำให้เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการบ้านเมือง เพราะปัญหาวัยรุ่นทำให้เกิดปัญหาต่อการบริหารบ้านเมือง จึงต้องแก้ไข โดยการแก้ไขด้วยพุทธธรรม คือ ทศ ๖ อันจะทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง และทำให้ปัญหาวัยรุ่นลด หรือหมดลง ไป อันจะมีผลทำให้ปัญหาวัยรุ่นอันมีผลกระทบต่อการบริหารบ้านเมืองลด หรือหมด ไปด้วย

การนำหลักทศ ๖ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน หมายถึง การนำหลักทศ ๖ เปรียบคจทศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทศ ดังเช่น กลุ่มบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในสังคม ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

บทที่ ๒

หลักคำสอนเรื่องทิส ๖

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาหลักคำสอนเรื่อง ทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย ซึ่งในบทนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสาร รายงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ ความหมายของหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

๒.๒ ลักษณะสำคัญของหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

๒.๓ การนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒.๔ แนวทางที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

๒.๑ ความหมายของหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

ทิสหก หมายถึง กลุ่มบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในสังคม ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เปรียบดุจทิสที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทิส ดังนี้

๑. ปุรัตถิมทิส ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา
๒. ทักขิมทิส ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์
๓. ปังฉิมทิส ทิสเบื้องหลัง ได้แก่ สามเณรชรา
๔. อุตตรทิส ทิสเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย
๕. อุปริมทิส ทิสเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์
๖. เหมจิมทิส ทิสเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง °

๒.๑.๑. ปุรัตถิมทิส ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก

ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก (ปุรัตถิมทิส) ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้อุปการะแก่เรามาก่อน

ก. บุตรธิดาหึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิสเบื้องหน้า ดังนี้ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านคอยช่วยทำกรงานของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ข. บิดามารดาขอมอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้ ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากผู้ครองที่สมควร ให้ มอบทรัพย์สมบัติให้ใน โอกาสอันสมควร

°ที่.ปา. ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๖.

มารดาบิดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

- ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- ๔) หาผู้ครองที่สมควรให้
- ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ดังนี้

- ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
- ๒) ช่วยทำกิจของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์สกุล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

การอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี ไม่ทำความชั่ว มีหลักการกว้าง ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ต้องเพาะนิสัยที่ดีมีระเบียบวินัยตั้งแต่ยังเป็นทารก ไม่ว่าจะผู้เป็นพ่อแม่ หรือใครก็ตามที่มีหน้าที่เลี้ยงดูทารก จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกิน การนอน การขับถ่ายเป็นเวลา คือต้องบ่มเพาะนิสัยเด็กให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย การอยู่ในสถานที่ที่สะอาด ใส่เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสะอาด คือมีการเพาะนิสัยรักความสะอาดให้แก่เด็ก ในทำนองกลดล้นกัน เด็กทารกที่ถูกปล่อยให้นอนแฉ่อุจจาระ ปัสสาวะ เป็นเวลานาน ๆ ทุกวัน ข่อมมเป็นการเพาะนิสัยเด็กให้เป็นคนสกปรก มักง่ายคิดตัวไปตลอดชีวิต

๒. ต้องฝึกกิริยามารยาทตั้งแต่เด็กเริ่มรู้ความ เช่น การกราบไหว้พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว ตลอดจนพระพุทธรูปก่อนเข้านอน การกราบพระภิกษุสงฆ์ และพระพุทธรูป เพื่อแสดงความเคารพบูชา การกล่าวคำ “ขอบุณ” เมื่อได้รับสิ่งของ หรือความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ หรือผู้อื่น การกล่าวคำว่า “ขอโทษ” เมื่อตนทำความผิดพลาด หรือล่วงเกินผู้อื่น กิริยามารยาทเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการฝึกที่บ้าน เพื่อให้ตกเป็นภาระหนักของครูเมื่อเด็กไปโรงเรียน จากการฝึกอบรมเหล่านี้ จะเห็นได้ว่า บางคนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว สามารถทักทายผู้อื่นด้วยการไหว้ตามมารยาทไทยได้อย่างสวยงาม ไม่เคอะเขิน แต่มีความเคอะเขินกระดากอายที่จะกราบไหว้พ่อแม่บังเกิดเกล้าของตน จึงไม่เคยกราบไหว้บุพการีของตนเลย ทั้งนี้ก็เพราะไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากครอบครัวในขณะที่ตนยังเป็นเด็ก ครั้นเมื่อเป็นผู้ใหญ่ แม้ว่าใจอยากจะรู้สึกไหว้ แต่ก็ทำไม่เป็น

กิริยาในการยื่น เคน นั่ง นอน การรับประทานอาหารอย่างสุภาพเรียบร้อย กิริยาวาจาสุภาพ อ่อนน้อม ไม่กระโชกโชกฮาก ไม่ตะโกนโหวกเหวก ไม่พูดคำหยาบ ไม่ดื้อถือดีต่อเถียงผู้ใหญ่ รู้จักที่ต่ำที่สูง โดยสรุปก็คือ กิริยาวาจาที่ถือว่าเป็น “สมบัติผู้ดี” นั้น จำเป็นต้องมีการอบรมสั่งสอนกันในครอบครัว ตั้งแต่เด็กยังเล็กอยู่ เรื่อยไปกระทั่งเติบโต

๓. ต้องปลูกฝังธรรมะให้แก่เด็กตั้งแต่วัยอนุบาล เช่น การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน การเล่าหรืออ่านธรรมะให้เด็กฟังก่อนนอน การใส่บาตรเวลาเช้า การรักษาศีลห้า เป็นต้น เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับการกราบไหว้พระพุทธรูป พระภิกษุ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ครั้นเมื่อเจริญเติบโตขึ้นในระดับประถม ก็ควรชักนำให้ปฏิบัติสมาธิภาวนา ในขั้นต้นอาจจะให้ปฏิบัติกับพระอาจารย์ แล้วนำมาปฏิบัติพร้อมกับสมาชิกในครอบครัวให้เป็นกิจวัตรประจำวัน

ผู้เป็นพ่อแม่ควรปลูกฝังวัฒนธรรมชาวพุทธที่ดี ด้วยการพานุตรธิดาเข้าวัด ศึกษา และปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เยาว์วัย สารสำคัญของ การปลูกฝังธรรมะ จะต้องมุ่งประเด็นที่การปฏิบัติทาน ศีล ภาวนา ให้เกิดเป็นลักษณะนิสัย การปลูกฝังธรรมะในลักษณะนี้ ผลที่จะบังเกิดรวบยอดก็คือ “สัมมาทิฐิ เข้าไปอยู่ในจิตใจนุตรธิดาไปตลอดชีวิต” ซึ่งจะมีผลให้เกิดการพัฒนาหิริ โอตตัปปะ ความรับผิดชอบต่าง ๆ ดังกล่าว ประกอบกับปัญญาทางธรรม สามารถปกป้องคุ้มครองคนให้ห่างจากความชั่วต่าง ๆ จึงสามารถตั้งอยู่ในความดีได้ตลอด

สิ่งที่ทุกคนต้องรู้ และเข้าใจก็คือ “คนเราเกิดมาทำไม” หรือ “เป้าหมายของการเกิดมาเป็นมนุษย์คืออะไร” ความรู้เรื่องนี้ก็มีปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในพระพุทธศาสนา ดังนั้น การพาลูกไปศึกษา และปฏิบัติธรรมที่วัด จึงเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดสำหรับพ่อแม่ในการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเรื่องนี้ให้แก่บุตรธิดาของตน

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตมนุษย์นี้ มีอยู่ ๓ ระดับ คือ

- ๑) เป้าหมายชีวิตระดับต้น
- ๒) เป้าหมายชีวิตระดับกลาง
- ๓) เป้าหมายชีวิตระดับสูงสุด

๔. พ่อแม่ต้องทำบ้านให้มีบรรยากาศเป็นที่สบาย บรรยากาศเป็นที่สบาย หมายถึง บรรยากาศที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนรู้สึกอุ่นใจ มีความสุข และรักบ้าน แม้ไม่ได้เป็นครอบครัวที่มั่งคั่งร่ำรวยก็ตาม องค์ประกอบอันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดบรรยากาศเป็นที่สบาย อย่างน้อยควรมีความสบาย ๔ ประการ คือ

๔.๑ อาหารเป็นสบาย หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวร่วมรับประทานอาหารพร้อมหน้ากันทุกวัน ถ้าไม่สามารถทำได้ทั้งสามมื้อ ก็ต้องทำให้ได้ในมื้อเย็นทุก ๆ วัน การที่สมาชิกในบ้านรับประทานอาหารพร้อมหน้ากันมีผลดีก็คือ สมาชิกในครอบครัวต่างมีโอกาสได้รับรู้สารทุกข์สุกดิบ

ของกันและกัน บอกเล่าประสบการณ์ในแต่ละวันให้สมาชิกในครอบครัวได้รับรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และที่สำคัญก็คือ นอกจากจะเป็นโอกาสดีสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในการติดตามพฤติกรรม และรับรู้ความคิดเห็นของบุตรธิดาแล้ว ยังเป็นโอกาสในการปลูกฝังธรรมะให้แก่เด็ก ๆ อย่างพร้อมหน้ากันอีกด้วย ครอบครัวใดก็ตาม ที่มีพ่อแม่ลูกอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน แต่ไม่ค่อยมีโอกาสพบหน้ากัน โดยพร้อมเพียงในแต่ละวัน ครอบครัวนั้นมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาครอบครัวได้ง่ายมาก

๔.๒ ที่อยู่เป็นที่สบาย หมายถึง การดูแลรักษาทุกซอกทุกมุมของบ้านให้สะอาดเรียบร้อย อยู่เสมอ มีการตกแต่งให้น่าดูสวยงาม และเหมาะสม บุตรธิดาแต่ละคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำความสะดวกบ้าน ดูแลรดน้ำต้นไม้ ต้องไม่ให้งานทุกอย่างในบ้านตกเป็นภาระหน้าที่ของคนรับใช้ทั้งหมด เมื่อพ่อแม่ลงมือทำงานบ้านอย่างใด ก็เรียกลูก ๆ มาช่วยทำอย่างนั้นด้วย เพื่อเป็นการเรียนรู้ และฝึกงาน ปลูกฝังนิสัยไปในตัว

การมีห้องพระประจำบ้านเป็นสิ่งจำเป็น (นอกจากพื้นที่ในบ้านคับแคบเกินไป) เพื่อเป็นที่ไหว้พระสวดมนต์ และทำสมาธิภาวนา โดยพร้อมเพียงกันสำหรับสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ ภาพถ่าย ภาพจิตรกรรม หรือประติมากรรมต่าง ๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งภายในห้องต่าง ๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งในห้องต่างๆ จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ขกจิตใจให้สูงขึ้นสู่ธรรมะ เช่น ภาพพระพุทธรูป ภาพบรรพบุรุษของตระกูล ภาพสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น ต้องไม่เป็นภาพที่ชักนำจิตใจให้ตกต่ำลงสู่กิเลส และความชั่วร้ายต่าง ๆ เช่น ภาพลามกอนาจาร ภาพฆ่าล้างผลาญชีวิตกัน เป็นต้น

๔.๓ บุคคลเป็นที่สบาย ในที่นี้สาระสำคัญอยู่ที่การต้องมีความเคารพนับถือ เชื้อพียง ยกย่อง ให้เกียรติกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น ผู้เป็นพ่อแม่ ต่างฝ่ายต่างต้องยกย่องให้เกียรติกัน สัมผัสกัน สามีภรรยา ช่วยกันพัฒนาครอบครัวให้เจริญรุ่งเรือง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ต้องปรึกษาหารือกันเพื่อร่วมกัน แก้ไขปัญหานั้น มิใช่เอาแต่กล่าวโทษว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดปัญหาขึ้น เมื่อลูกแสดงความคิดเห็น พ่อแม่ก็ต้องรับฟังอย่างให้เกียรติลูก ถ้าเป็นความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม พ่อแม่ก็ต้องส่งเสริมสนับสนุน ถ้าไม่เหมาะสมก็ต้องชี้ให้ลูกเห็นข้อบกพร่องผิดพลาด ส่วนลูกแม้จะได้รับการศึกษาทางโลกมากกว่า พ่อแม่ ก็ต้องรับฟังความคิดเห็น คำสั่งสอน คัดค้านด้วยเหตุผลของพ่อแม่ด้วยเคารพ

อย่างไรก็ตาม บรรยากาศของบุคคลเป็นที่สบายจะเกิดขึ้นในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งได้อย่างแท้จริง จะต้องประกอบด้วย

๔.๓.๑ ผู้นำของครอบครัว มีความเป็นผู้นำอย่างแท้จริง เป็นสัมมาทิฐิ ยึดธรรมะเป็นใหญ่ ไม่มีอคติอารมณ์เป็นใหญ่

๔.๓.๒ สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีศรัทธา คีต ทิฐิเสมอกัน ความเห็น และการกระทำที่ขัดแย้งกันย่อมไม่เกิดขึ้น ความคิดที่ว่า “ความเห็นขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาในหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน” จะเกิดขึ้นก็เฉพาะในหมู่คนที่ไม่มีศรัทธา คีต และทิฐิต่างกันเท่านั้น

๔.๔ ธรรมะเป็นที่สบาย การที่สมาชิกในครอบครัวมีสัมมาทิฐิอย่างแท้จริง การที่คนเราจะมีสัมมาทิฐิได้จริง ก็เพราะได้รับการอบรมบ่มนิสัยในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่เยาว์วัย ในด้านการปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนาอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว และมีทัศนคติรักบุญ กลัวบาป รักดี เกลียดชั่วอย่างแท้จริง สถานที่ และบุคลากรที่จะอนุเคราะห์ให้เกิดการประพาศปฏิบัติความดี สามประการ หรือบุญกิริยาวัตถุสาม (ทาน ศีล ภาวนา) นั่นคือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ประพาศดีปฏิบัติชอบ ตามวัดต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา มิใช่ศูนย์การค้า สวนสนุก โรงภาพยนตร์ คอฟฟี่ช็อป หรือแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ การที่พ่อแม่ผู้ปกครอง แทนที่จะพาลูกหลานไปตามสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าว ก็ควรจะพาเข้าวัด เพื่อไปทำกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษา ปฏิบัติธรรมกับพระภิกษุสงฆ์ผู้ประพาศดีปฏิบัติชอบ จึงจะเป็นเหตุปัจจัยที่จะทำให้บ้านเกิดบรรยากาศธรรมะเป็นที่สบายได้จริง

๕. พ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุตรธิดา จากคำกล่าวที่ว่า “ตราบโคที่แม่ปู่ยังเดินคดไปเที่ยวมา ตราบนั้นลูกปู่ก็จะเดินคดเที่ยวตลอด ไปถึงรุ่นลูกหลานเหลน” ทั้งนี้ เพราะลูกปู่ยังไม่เคยเห็นต้นแบบ การเดินตรง ๆ ให้ดูเป็นตัวอย่างไว้ให้เลียนแบบ เพราะฉะนั้น ลูกย่อมยึดพฤติกรรมของพ่อแม่เป็นตัวอย่าง ในการประพาศปฏิบัติตน ถ้าพ่อแม่ต้องการให้ลูกเป็นคนดี พ่อแม่ก็จำเป็นต้องทำแต่ความดีให้ลูกดู โดยไม่ทำความชั่วเลย แล้วลูกของท่านก็มีแนวโน้มที่จะตั้งอยู่ในความดีได้จริง แบบอย่างที่ดีที่พ่อแม่ควรทำให้ลูกดู อาจกล่าวได้เป็นข้อ ๆ คือ

๕.๑ การแบ่งปัน การทำทาน การทำสาธารณสงเคราะห์ การรักษาศีลห้าในวันธรรมดา การรักษาศีลแปดในวันพระ การเจริญสมาธิภาวนา ในการรักษาศีลแปด หรือที่เรียกว่า “อุโบสถศีล” นั้น นอกจากจะเป็นการสร้างบุญ โดยตรงแล้ว ยังสามารถใช้เป็นกุศโลบายในการคุมกำเนิด อย่างมีประสิทธิภาพด้วย นักศึกษาสมัยใหม่ที่นำเรื่องเพศศึกษาเข้ามาเป็นสาระการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยม ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดต้องการลงมือทดลองปฏิบัติกันจริง ดังที่มีปัญหาในกลุ่มวัยรุ่นที่ขังแก้ไข ไม่ตกอยู่ในทุกวันนี้ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องย้อนกลับไปดูเรื่องการรักษาอุโบสถศีลที่บรรพบุรุษไทย มีภูมิปัญญานำมาใช้ได้ผลมาแล้วในอดีต

๕.๒ ยกย่องให้เกียรติคนทำดี ไม่ลำเอียง ไม่นินทาว่าร้ายใคร ๆ และไม่แสดงการอิจฉาริษยาใคร ๆ ให้ลูกเห็น

๕.๓ ไม่ทำมิจฉาอาชีวะ ได้แก่ การค้ำนุษย์ การค้าอาวุธ คำสัตว์เอาไปฆ่า ค้ำน้ำมา ค้ำยาพิษ ค้ำสิ่งผิดกฎหมาย

๕.๔ ไม่มีอบายมุขทุกประเภทในครอบครัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขนอกบ้านทุกประเภท แม้ในการเล่นเกมที่มีการใช้เงินก็ต้องไม่ทำ เพราะเป็นการส่งเสริมการพนัน พึงระลึกไว้เสมอว่า คู่แข่งที่เข้าสู่เกมทุกคนต้องการเป็นผู้ชนะ และเป็น “ผู้ได้” ทั้งสิ้น ไม่มีใครต้องการเป็น “ผู้เสีย” เพราะเหตุนี้

การยอมให้เด็กเล่นเกมการพนัน ย่อมเป็นการเพาะนิสัยเจ้าเล่ห์ เอาเปรียบ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ จิตใจไร้ความเมตตา กรุณา ไร้ความเสียสละ ฯลฯ

๕.๕ พ่อแม่ต้องแสดงความกตัญญูต่อบุพการี และบรรพบุรุษของตระกูล และการกระทำต่าง ๆ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุพการี จะเป็นแบบอย่างอันดีแก่บุตรธิดา เขาย่อมต้องปฏิบัติตามในแบบอย่างที่ได้เห็น

“ห้ามบุตรไม่ให้ทำชั่ว” “สอนบุตรให้ตั้งอยู่ในความดี” หน้าที่สองข้อแรก ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดให้เป็นอริยวินัยของพ่อแม่ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่พ่อแม่ทุกท่านพึงกระทำต่อบุตรธิดา นอกจากนี้แล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญอันดับรองของพ่อแม่อีก นั่นคือ ให้ศึกษาศิลปวิทยา หมายถึง การศึกษาวิชาการทางโลก ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ความรู้ทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับวิชาชีพ

๒) ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพ เช่น แพทย์ศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารจัดการ เป็นต้น บุคคลที่จบการศึกษาศิลปวิทยาในระดับสูง และได้รับการปลูกฝังอบรมวิชาความเป็นมนุษย์ มาเป็นอย่างดีตั้งแต่เยาว์วัย ย่อมหวังได้ว่า จะประสบความสุข และความเจริญก้าวหน้าในชีวิตอย่างสูง ก็สามารถบรรลุเป้าหมายชีวิตระดับต้นได้ ขณะเดียวกันเขาก็จะรู้จักตั้งสมณูปการมี ด้วยการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา เพื่อความสุขในภพชาติต่อไป ครั้นเมื่อละโลกไปแล้ว เขาย่อมมีโอกาสไปสู่สุคติโลกสวรรค์ คือ สามารถบรรลุเป้าหมายชีวิตระดับกลางได้ด้วย^๒

๒.๑.๒ ทักษิณทิสทศเบ็องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์

ทศเบ็องขวา การปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์ การที่บุคคลจะเป็นครูอาจารย์ได้นั้น ไม่ใช่เป็นผู้ที่รับจ้างสอนหนังสือเป็นอาชีพ หรือใช้สติปัญญาเป็นสินค้าขายความรู้เพื่อเอาเงินมาเลี้ยงชีวิต ครูอาจารย์ต้องเป็นผู้นำทางฝ่ายวิญญาณ^๓ แต่ในปัจจุบันมักจะมีครูอาจารย์ในฐานะเป็นลูกจ้าง รับจ้างพ่อแม่ของเรา รับจ้างรัฐบาล เป็นแนวความคิดว่าครูอาจารย์อยู่ได้ด้วยพ่อแม่ของเรา เป็นลูกจ้างสอนหนังสือให้แก่เรา ทำให้ไม่เกิดความเคารพบูชาครูอาจารย์อย่างเป็นปฐนียบุคคล ซึ่งต่างจากโบราณกาลที่ให้มองครูบาอาจารย์เป็นปฐนียบุคคลผู้ที่ศิษย์จะต้องให้ความเคารพนับถือ^๔ คำกล่าวที่ขกมาเป็นการชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่จะมาเป็นครูอาจารย์นั้นต้องมีความเข้าใจในอาชีพครูให้

^๒ กรมสุขภาพจิต, คู่มือการจัดกิจกรรมกลุ่มหลักสูตรการพัฒนาคนแนวพุทธขั้นพื้นฐาน (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^๓ พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๔๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

ถูกต้อง เป็นครูด้วยจิตวิญญาณ พร้อมทั้งจะเสียสละประโยชน์และความสุขส่วนตัว พร้อมทั้งจะมอบความรู้ ความรัก และคอยให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขปัญหาแก่ศิษย์ด้วยใจจริง

ครูอาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ ^๕

๑. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
๔. ขย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน
๕. สร้างเครื่องคุ้มกันภัยในสารทิศคือ สอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปเลี้ยงชีพทำ

การงานได้

ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ดังนี้

๑. ลูกศิษย์รับแสดงความเคารพ
๒. เข้าไปหา
๓. ใฝ่ใจเรียน
๔. ประนินบัติ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

๒.๑.๓ ปังฉิมทิส ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิ ภรรยา

ทิศเบื้องหลัง การปฏิบัติต่อกันระหว่างสามิกับภรรยา การแต่งงานหรือความเป็นภรรยาสามิมิได้เป็นเพียงเพื่อการสืบพันธุ์เหมือนพืชและสัตว์ หรือเครื่องช่วยบำบัดปัญหาต่าง ๆ ทางความรู้สึกตามธรรมชาติบ้าง หรือเป็นเครื่อง ให้อวดกัน เป็นเครื่องแสวงหาความสุขอย่างโลก ๆ เท่านั้น แต่สามิภรรยาจะต้องเป็นผู้แบ่งเบาภาระหนักในการเป็นอยู่ในโลกนี้ เพื่อให้เกิดการศึกษาเข้าใจชีวิตในส่วนลึกเพื่อความเมื่อน่าย เพื่อจะพ้นจากโลก เพื่อไปเหนือโลกด้วยกัน ไม่ใช่เป็นไปเพื่อความลุ่มหลงกันแล้วติดอยู่ในโลกนี้ แต่เป็นเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการก้าวหน้าไปในทางที่สูง ^๖ นี่คือการเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสามิภรรยาที่ท่านภิกษุได้ให้ทัศนะไว้ ถ้ามองโดยภาพรวมของสังคัมมมนุษย์ สามิภรรยาจะเป็นประเภทไหนนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติต่อกันระหว่างสามิภรรยา หรือเป็นคู่สามิภรรยาแบบใดปฏิบัติต่อกันดีหรือไม่ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ในภริยาสูตร เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของภรรยา

^๕ที.ปา. ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๖.

^๖พุทธทาสภิกขุ, แต่...ยูวชน นิราลัย รวบรวมและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๗.

ต่อสามีว่ามีลักษณะต่าง ๆ กัน เป็นการจำแนกภรรยาตามคุณธรรม ความประพฤติ ลักษณะนิสัย และการปฏิบัติต่อสามี ดังนี้คือ^๑

๑. ฆกาภริยา ภรรยาเยี่ยงเพชฌฆาต คือ ภรรยาที่คิดร้าย ซื่อได้ด้วยเงิน มิได้อยู่กินด้วยความพอใจ ยินดีชายอื่น ดูหมิ่น และคิดทำลายสามี

๒. โจริภริยา ภรรยาเยี่ยงโจร คือ ภรรยาผู้ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ

๓. อัยขาภริยา ภรรยาเยี่ยงนาย คือ ภรรยาที่เถียงคร้าน ไม่ใส่ใจการทำงาน กินมาก ปากร้าย ขยาบคาย ใจเหี้ยม ชอบข่มสามี

๔. มาตาภริยา ภรรยาเยี่ยงมารดา คือ ภรรยาที่หวังดีเสมอ คอยห่วงใยเอาใจใส่สามี เหมือนมารดาปกป้องบุตร และประหัตร์รักษาทรัพย์ที่หามาได้

๕. ภคินีภริยา ภรรยาเยี่ยงน้องสาว คือ ภรรยาผู้เคารพรักสามี ดั่งน้องรักพี่ มีใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจ และคล้อยตามสามี

๖. สขีภริยา ภรรยาเยี่ยงสหาย คือ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน พบสามีเมื่อใด ก็ปลาบปลื้มดีใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อนที่จากไปนาน เป็นผู้มีการศึกษาอบรม มีกิริยามารยาท ความประพฤติดี รักดีต่อสามี

๗. ทาสีภริยา ภรรยาเยี่ยงทาส คือ ภรรยาที่ยอมอยู่ในอำนาจสามี ถูกขู่ตะคอกเข็มนดีก็อดทน ไม่โกรธตอบ^๒

ดังนั้น ภรรยา ๗ ประเภทข้างต้นนี้ เป็นการชี้ให้ภรรยาสำรวจตนว่าที่เป็นอยู่ ตนเองเป็นภรรยาประเภทไหน และจะให้ดีควรจะเป็นภรรยาประเภทใด ในส่วนของผู้ชาย อาจจะใช้เป็นหลักสำรวจอุปนิสัยของตนเองว่า ควรแก่หญิงประเภทใดที่จะเป็นคู่ครอง และสำรวจหญิงที่จะเป็นคู่ครองว่าเหมาะสมกับอุปนิสัยของตนเองหรือไม่ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับผู้ที่จะเป็นคู่สามีภรรยากันในสังคมปัจจุบันว่าจะเลือกเป็นสามีหรือภรรยาแบบใด

และในอภินิหารสูตร พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสถึงเกี่ยวกับสตรีว่ามีความทุกข์จำเพาะตัวอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากผู้ชาย ซึ่งสามีพึงเข้าใจ และควรปฏิบัติตนด้วยความเอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจในภรรยา ประกอบไปด้วยสิ่งเหล่านี้คือ

๑. ผู้หญิงต้องจากหมู่ญาติมาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่ยังเป็นเด็กสาว สามีควรให้ความอบอุ่นใจ

๒. ผู้หญิงมีระดู ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดความแปรปรวนทั้งใจกาย ฝ่ายชายควรเข้าใจในเรื่องดังกล่าว

^๑ อ.จ.ศตฺตก. ๒๓/๖๓/๑๒๓-๑๒๕.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ่างแล้ว, หน้า ๔๗.

๓. ผู้หญิงมีครรภ์ซึ่งในยามนั้นต้องการความเอาใจใส่บำรุงกายใจเป็นพิเศษ

๔. ผู้หญิงคลอดบุตร เป็นคราวเจ็บปวดทุกข์แสนสาหัส และเสี่ยงชีวิตมาก สามีควรใส่ใจเหมือนเป็นทุกข์ของตน

๕. ผู้หญิงต้องคอยปรนเปรอเอาใจฝ่ายชาย ฝ่ายชายไม่ควรเอาแต่ใจตัว พึงซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจตอบแทน^๙

ทั้ง ๕ ข้อนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า สตรีซึ่งถือว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นเพศที่ต้องการกำลังใจ ความเข้าใจจากสามีเป็นพิเศษ ถ้าสามีไม่เข้าใจในเรื่องดังกล่าว ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาต้องถดถอยไปได้ ฉะนั้น ถ้าสามีมีความเข้าใจเรื่องดังกล่าวก็จะเป็นการดี และสามารถที่จะผูกใจภรรยาได้ หรือแม้แต่ในเรื่องของการทำมาหาเลี้ยงชีพในปัจจุบัน ในทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่ควรจะต้องนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อที่จะทำให้ครอบครัวมีความอยู่ดีกินดี มีความสุขความเจริญทั้งในหน้าที่และการงาน มีความมั่นคงในครอบครัว ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการรู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือการหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น ตั้งตัวสร้างฐานะได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ชื่อว่าปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง การหาและรักษาทรัพย์สมบัติ เป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันอันวยประโยชน์สุขในขั้นต้น ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงตรัสไว้ในทิมชาณสูตร โดยตรัสแก่โกฬิขบุตรชื่อว่าทิมชาณ ที่ได้เข้าไปทูลถามกับพระพุทธเจ้าถึงธรรมะ อะไรที่เหมาะสมแก่ตน อันจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในชีวิตปัจจุบัน พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสธรรมะ ๔ ประการ เพื่อให้ทิมชาณนำไปประพฤติปฏิบัติตามดังนี้คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพทำงาน มีความชำนาญ มีปัญญาสอดคล้องตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสมจัดการและดำเนินงานได้อย่างดี

๒. อารักขสัมปทา รู้จักการรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้ปลอดภัย

๓. กัลยาณมิตรตคา คบหาคนดีเป็นมิตร เพื่อที่จะทำให้ชีวิตของตนมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นการป้องกันทรัพย์สมบัติได้คืออีกทางหนึ่ง และมีความเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

๔. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตด้วยความพอคิ รู้จักการใช้จ่ายและประหยัดเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น ไม่ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยจนเกินไป^{๑๐}

^๙ ถัง.สพท. ๑๘/๒๘๒/๓๑๔-๓๑๕.

^{๑๐} อัง.อฎฐก. ๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๒.

ขั้นตอนที่สอง การจัดแจงจัดสรรทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ เพื่อที่จะแบ่งทรัพย์สินสมบัติในการใช้จ่าย ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยยึดถือตามหลักการแบ่งทรัพย์สินเป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค ดังนี้

๑. เอกณ โภคณฺณเชยฺย คือ ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม

๒. ทวิหิ กมฺมํ ปโยชเย คือ ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพการงาน

๓. จตุตฺตถฺย นิชาเปยฺย คืออีก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น**

นอกจากนี้ ในเรื่องของภาระที่จะทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน จำเป็นต้องมีหลักในการปฏิบัติ เพื่อให้ตระกูลหรือสิ่งที่มีอยู่ใช้ได้นานเท่าที่จะนานได้ สมดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนสาวกของพระองค์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ ๔ ประการคือ

๑. ของหายของหมด รู้จักหามาไว้

๒. ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม

๓. รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย

๔. ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน^{๑๒}

เพราะฉะนั้น สามิภรรยาผู้ใดรู้จักการนำหลักการทั้ง ๔ ข้อมาประพฤติกปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะทำให้ตระกูลหรือครอบครัวมีความมั่นคงถาวร ของกินของใช้ไม่มีวันหมด เพราะรู้จักหา รู้จักซ่อมแซม วัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในครัวเรือน โดยไม่ซื้อหรือไม่ใช้เกินความจำเป็น รู้จักการใช้จ่ายที่เหมาะสม รวมทั้งมีผู้นำครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศีลธรรม ครอบครัวยังมีความมั่นคงแข็งแรงเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ก็จะมาสู่ตนและทุกคนในครอบครัว ทำให้มีความสุขสบายในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน

ขั้นตอนที่สาม การใช้จ่ายทรัพย์สิน เมื่อมีการเพียรพยายามแสวงหาทรัพย์สินสมบัติ รักษา และครอบครองไว้ นั่นก็เพื่อที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่มีการใช้จ่ายทรัพย์สินสมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สินสมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใด ๆ มิได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การมีทรัพย์สินหรือการหาทรัพย์สินมาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์สินส่วนแรกตามขั้นตอนที่สองข้อที่ ๑ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการที่จะใช้จ่ายทรัพย์สินของอริยสาวกกับท่าน อนาถปิณฑิตฤหบดีในอาทิยสูตรว่า อริยสาวกเมื่อได้แสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง ด้วยความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว ควรปฏิบัติในการใช้โภคทรัพย์ดังนี้คือ

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

^{๑๑}ที่.ปา. ๑๑/๑๕๗/๑๘๕.

^{๑๒}อง.จตุกก. ๒๑/๒๕๘/๓๗๕-๓๗๖.

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำคนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย

๔. ทำพละ คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง

(๑) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ

(๒) อติถิพละ คือนรับแขก

(๓) ปุพพเปตพละ ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ

(๔) ราชพละ บำรุงราชการด้วยการเสียบายอากร เป็นต้น

(๕) เทวตพละ ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ^{๓๓}

ดังนั้น เมื่อเราได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคทรัพย์จะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคทรัพย์เพิ่มขึ้น ก็สบายใจการใช้จ่ายใน ๕ ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย ให้รู้ว่าควรใช้ทรัพย์ทำอะไรบ้าง มิใช่หมายความว่าให้แบ่งส่วนเท่ากันไปทุกข้อ นอกจากนั้น ท่านมุ่งกล่าวเฉพาะรายการที่พึงจ่ายเป็นประจำสำหรับคนทั่วไป แต่ถ้าผู้ใดมีฐานะมีความสามารถ ก็ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้มากขึ้น ไปอีกได้ ฉะนั้น หลักการทั้ง ๓ ขั้นตอนที่กล่าวมาทั้งหมด ถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากสำหรับเป็นหลักเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติของสามเณร ผู้ที่ต้องการความมั่นคง ความเจริญมาสู่ตระกูลของตน และนอกจากหลักธรรมหรือวิธีการปฏิบัติตามที่กล่าวมา เพื่อให้ชีวิตคู่สามเณร มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขความเจริญแล้ว หลักธรรม หรือวิธีการในทางพระพุทธศาสนาก็มีมากมาย ที่กล่าวมาเป็นเพียงน้อยนิด เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า หลักการปฏิบัติเพื่อให้คู่สามเณร มีความเป็นอยู่ในชีวิตที่ดีขึ้น และทำให้ชีวิตคู่ยั่งยืนนั้น ทางพระพุทธศาสนาก็ได้มีการกล่าวไว้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

สามเณรพึงบำรุงภรรยา ดังนี้ ^{๓๔}

ก. สามเณรพึงบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้

๑. ขกของให้เกิดศิริมกับฐานะที่เป็นภรรยา

๒. ไม่คูหมิ่น

๓. ไม่นอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้

๕. หาเครื่องประดับมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาส

^{๓๓} อ.ป.ญก. ๒๒/๔๑-๔๓/๖๔-๖๖.

^{๓๔} ที.ปา. ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๖.

เลขที่ใบอนุญาต	5124959
เลขที่	24.3144
เลขเรียก	อ. ๒๑๑
วันที่	21 ก.พ. 52

๑๕

บรรยายย่อมนุเคราะห์สามมี ดังนี้

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่นอกใจ
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
๕. ขยัน ไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๒.๑.๔ อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย

การปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย การเป็นมิตรสหายต่อกัน ไม่ใช่เป็นเฉพาะเพื่อนกินเหล้า เพื่อนอบายมุข หากความเพติดเพลินสนุกสนาน มีความสุขสบายเพื่อสนองกิเลสให้แก่คนเท่านั้น แต่ต้องเป็นเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในหน้าที่การงานของมนุษย์ อันนี้เป็นความหมายความเข้าใจของมิตรสหายในขั้นต่ำ ถ้าเป็นความหมายสูงสุดมิตรสหายคือผู้เดินเคียงข้างกันไปเรื่อยจนกว่าจะถึงนิพพาน^{๑๔}

ทิศเบื้องซ้าย คือ ทิศเหนือ (อุตตรทิศ) ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ^{๑๕}

ก. บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย ดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. พุดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
๕. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

ข. มิตรสหายย่อมนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

^{๑๔}พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ้างแล้ว, หน้า ๔๒.

^{๑๕}ที.ปา. ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๖.

๒.๑.๕ อุปริมาทิส ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์

การปฏิบัติต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ คนในสังคมปัจจุบันบางกลุ่มมักมองนักบวชในลักษณะเป็นคนขอทาน เป็นกาฝากสังคม กินอาหารของชาวบ้านฟรี เอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งเป็นความหมายที่ผิด ๆ แต่ก็อาจหายไปบ้างแล้ว แต่มาในปัจจุบันที่เห็นกันชัดก็กลายเป็นว่าเอนักบวชหรือพระสงฆ์ไว้สำหรับไหว้ เอาไว้ทำพิธีเสียมากกว่า ซึ่งถือว่าเป็นความหมายในระดับต่ำ แต่ถ้าเป็นความหมายสูงสุดพระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำ หรือผู้ยกสถานะทางวิญญาณในระดับสูงสุดของโลก^{๑๑}

ทิศเบื้องบน (อุปริมาทิส) ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

ก. คฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ข. พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ คือ ทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

ช่วยเหลือเกื้อกูลทั่วทุกคน ร่วมสร้างสรรค์ประสานสังคมให้ดั่งงามมีเอกภาพ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ทาน เพื่อแบ่งปัน (ช่วยด้วยเงินด้วยของ)
๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน (ช่วยด้วยถ้อยคำ)
๓. อิตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา (ช่วยด้วยกำลังแรงงาน)
๔. สมานัตตดา เอาตัวเข้าสมาน (ช่วยด้วยร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา)

^{๑๑}พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ่างแล้ว, หน้า ๔๓.

๒.๑.๖ เหนือมทิส ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

ทิศเบื้องล่าง (เหนือมทิส) ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำกรางานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้

ก. นายจ้างบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องล่าง ดังนี้

๑. จัดกรางานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ
๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
๔. ได้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
๕. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

ข. คนรับใช้และคนงานยอมอนุเคราะห์นาย ดังนี้

๑. เริ่มกรางานก่อนนาย
๒. เลิกงานหลังนาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำกรางานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
๕. นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่^{๑๔}

กล่าวโดยสรุป บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคมคือทิศที่อยู่รอบตัวทิศ ๖ และบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคมนี้ ที่เราต้องมีหน้าที่หลักการปฏิบัติเพื่อให้บุคคลต่าง ๆ มีความเป็นอยู่ในชีวิตที่ดีขึ้น ทางพระพุทธศาสนาก็ได้มีการกล่าวไว้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

๒.๒ ลักษณะสำคัญของหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖

๒.๒.๑ ครอบครัวยุติธรรม

สภาพครอบครัวไทยที่นับวันมีปัญหามากขึ้นในปัจจุบัน แต่สัญญาณทางสังคม ทั้งปัญหาของค่านิยมของเด็กและเยาวชนไทยที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งจำนวนของปัญหาของเยาวชนที่นับวันจะเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการกระทำผิดในคดีต่าง ๆ เช่น ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรมทางเพศ ยาเสพติด รวมทั้งความรุนแรงต่างๆ ในครอบครัวที่โผล่ให้เห็นทางหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ่อย ๆ

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๑.

สัญญาทางสังคมเหล่านี้ ผู้เขียนเห็นว่าอย่างน้อยๆ ก็เป็นค้ำประกันภาพ และคุณภาพของสถาบันครอบครัวไทยได้บ้างส่วนหนึ่ง ปัญหาการหย่าร้าง และความรุนแรงในครอบครัว เด็กและเยาวชน คือ ผลผลิตส่วนหนึ่งที่สถาบันครอบครัวเป็นตัวสร้างและหล่อหลอมขึ้นมา สถาบันครอบครัว จึงเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญที่สุดสถาบันหนึ่งในสังคม

๒.๒.๒ ภูษีวิคแนวพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงเหตุที่คนเราจะรักชอบพอกันและก่อเกิดเป็นครอบครัวนั้น เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. อคติชาติ เคยอยู่ร่วมกันมา (นุพเพสันนิวาส)

๒. ปัจจุบันชาติ มีความเกี่ยวคู่ช่วยเหลือกัน^{๑๕}

พระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของอดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และอนาคตชาติ ฉะนั้น การอธิบายถึงบ่อเกิดของความรักตามแนวพระพุทธศาสนา จึงอธิบายเหตุปัจจัยในอดีต (อดีตชาติ) และเหตุปัจจัยในปัจจุบัน (ปัจจุบันชาติ)

ฉะนั้น ความรักในแนวพุทธจึงไม่สิ้นสุดลงแค่ปัจจุบัน หากยังต้องดำเนินต่อไปในอนาคต พื้นฐานของครอบครัวที่อธิบายในแนวพุทธจึง เป็นครอบครัวที่ยังไม่สิ้นสุดแม้การหย่าร้างจะเกิดขึ้น เพราะยังต้องมีอนาคตชาติอีกด้วย หากสมาชิกในครอบครัวตระหนักถึงหลักดังกล่าว ความรุนแรงและปัญหาในครอบครัวอาจจะเบาบางและมีการอาทรกันมากขึ้นกว่าที่ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์

๒.๒.๓ ครอบครัววิถีพุทธ ตามหลักฆราวาสธรรม และทศ ๖

ลักษณะของครอบครัววิถีพุทธ ตามหลักฆราวาสธรรม และทศ ๖ โดยย่อ ดังนี้

ธรรมะสำหรับครอบครัว

๑. ซื่อสัตย์

๒. ฝึกตน

๓. อคทน

๔. เสียสละ

สามิพึงปฏิบัติต่อภริยา

๑. ยกย่อง

๒. ไม่ดูหมิ่นญาติภริยา

๓. ไม่นอกใจ

^{๑๕}วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, จิตวิทยาพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชีววิวัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๕.

๔. ให้ความเป็นใหญ่

๕. ให้อำนาจ/เครื่องแต่งตัว

ภริยาพึงปฏิบัติต่อสามี

๑. จัดการงานบ้าน

๒. เชื่อเพื่อต่อญาติสามี

๓. ไม่นอกใจ

๔. รักษาทรัพย์

๕. ขยันเอาการเอางาน

บุตรีพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา

๑. ทดแทนบุญคุณ

๒. ทำการงาน

๓. ดำรงวงศ์สกุล

๔. เป็นทายาทที่ดี

๕. ทำบุญอุทิศให้

บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรี

๑. ห้ามไม่ให้ทำชั่ว

๒. แนะนำให้ทำดี

๓. ให้การศึกษา

๔. หาคู่ครองให้

๕. มอบมรดก

๒.๒.๔ นาร่องวิถีพุทธ

แนวคิดในการขัดเกลาเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านทางสถาบันการศึกษา โดยแนวคิด “โรงเรียนวิถีพุทธ” และได้มีหน่วยงานอื่นๆ นำไปเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการองค์กรของตนเองด้วยแนวคิดนี้ เช่น โรงพักวิถีพุทธ เป็นต้น แม้จะยังไม่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจนถึงความสำเร็จ แต่ก็นับได้ว่าเป็นแนวทางส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางสังคมในหน่วยงานที่น่าส่งเสริมและดำเนินการอย่างต่อเนื่องในทุกส่วนของสังคม

หากนำเอาสถาบันครอบครัวเป็นตัวตั้งในการพัฒนาสังคมหรือการแก้ปัญหาสังคม โดยเอาแนวคิดของพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ ประกอบด้วยคุณธรรม และจริยธรรมสร้างเป็นครอบครัวแนวพุทธหรือครอบครัววิถีพุทธ แนวคิดนี้

อาจเป็นทางออกได้ทางหนึ่งของการลดทอนความรุนแรงของปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ลงได้บ้าง ไม่มากนักน้อย

เพื่อจะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนจึงจะขอนำเสนอถึงแนวคิดของทางพระพุทธศาสนา พอเป็นแนวทางอย่างคร่าว ๆ ที่อาจจะเป็นประโยชน์กับการนำไปสู่การ คิดเสริมเพิ่มเติม วิพากษ์ สังเคราะห์ เพื่อนำไปเป็นแนวทางอันจะก่อให้เกิดความสามานฉันท์ของสถาบันครอบครัว เพื่อให้ผู้รู้ได้ต่อยอด หรือเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประโยชน์พระพุทธศาสนาและสังคมวงกว้าง อันจะส่งผลถึงสังคม ที่เข้มแข็งและก่อปรด้วยคุณธรรมในอนาคตต่อไป

ลักษณะของครอบครัวในแนวพุทธที่ นำมาเสนอเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้รู้ได้ ต่อยอดและหาทาง ประยุกต์หลักธรรมเหล่านี้สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล จึงยังคงต้องช่วยกันหาทางและนำหลักธรรมเข้าไป อยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนได้อย่างไร นับเป็นโจทย์ที่ต้องช่วยกันคิดต่อไป

องค์ประกอบอีกอย่างของความเป็นครอบครัว นอกจากบทบาทของความเป็น สามี และภริยาแล้ว ยังมีบทบาทและหน้าที่ของความเป็น พ่อ แม่ และ ลูก กระทำหน้าที่ระหว่างกันอีกด้วย พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการแสดงบทบาทระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก ซึ่งเป็นฐานของสถาบันครอบครัวที่สำคัญ ในสังคม

จากมุมมองด้านครอบครัวในแนวพุทธแล้วจะเห็นได้ว่า ครอบครัวในแนวทางของพระพุทธศาสนา นอกจากจะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ที่มีบทบาทและหน้าที่ (Status & Roles) ทางสังคมวิทยาระหว่าง กันแล้ว บทบาทและหน้าที่ในแนวพุทธจึงไม่ใช่ความหมายอย่างแคบดังทางสังคมวิทยา แต่บทบาท และหน้าที่ของความเป็นสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ไม่ได้พูดถึงสิทธิ (Right) และหน้าที่ (Duty) แต่หมายความว่าถึงความสัมพันธ์ ที่ข้ามความพันสิทธิและหน้าที่ที่ พ่อแม่ลูก ผูกพันกันมาไม่ใช่แค่ชาตินี้ แต่เป็นชาติที่แล้วและอนาคตชาติ ฐานของความเป็น ครอบครัววิถีพุทธ จึงควรประกอบไปด้วย

๑. ทาน การเสียสละอาหารและให้อภัยกันและกันภายในครอบครัวซึ่งจะส่งผลไปยังสังคม ส่วนรวม (สังคม)

๒. ศีล รักษากาย วาจา มีความซื่อสัตย์ต่อกันในครอบครัว (กาย)

๓. ภาวนา มีความอดทน และฝึกจิต ทำสมาธิ แก้ปัญหาอย่างมีสติได้ (จิต)^{๒๐}

ครอบครัววิถีพุทธจึงประกอบไป หลักการพัฒนาามนุษย์เพื่อจะให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการพัฒนาคนครบทั้งด้าน กาย (Body) จิต (Mind) และสังคม (Society)

^{๒๐}ประภาศรี สิทธิอำไพ, ฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑.

กระบวนการในการสร้างครอบครัววิถีพุทธ จึงจำเป็นต้องสร้างแนวคิดและอุดมการณ์ของการมีชีวิตคู่ และสถาบันครอบครัวที่มองจากอดีตชาติ มีสติกับปัจจุบัน และคาดหวังผลถึงอนาคต สิ่งเหล่านี้หากสมาชิกในครอบครัวตระหนักกันไว้แล้ว ความบาดหมางและความรุนแรงของปัญหาครอบครัวจักเบาบางและ/หรือ มีทางออกที่ละมุนละม่อมมากกว่า การจะพูดและอ้างถึงสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งเสรีภาพที่ฝรั่งตะวันตกเพิ่งจะนำเข้ามาทำลายวิถีคิดและวัฒนธรรมแบบไทยที่มีพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นทุนทางสังคม ไทย

อย่างไรก็ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พอจะนำมาเป็นหลักในการนำไปสู่การสร้าง “ครอบครัววิถีพุทธ” นี้ ยังเป็นเพียงปรัชญา และอุดมการณ์ที่ดีเท่านั้น แต่ยังคงมีโจทย์และคำถามตามมามากมาย ที่ว่า จะทำอย่างไร จึงจะสามารถประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ได้จริงและให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถาบันครอบครัวและสังคม

๒.๒.๕ กฏ ๓ รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ

ปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย ให้ถูกต้องตามฐานะทั้ง ๖ คือ
จุดหมายชีวิต

ก. จุดหมายของชีวิต ๓ ชั้น คำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมาย (อัตถะ) ๓ ชั้น คือ
ชั้นที่ ๑ ศึกษธรรมมีกัตถะ จุดหมายชั้นตาเห็น หรือ ประโยชน์ปัจจุบัน

๑. มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน
๒. มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ
๓. มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
๔. มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าถือ

ชั้นที่ ๒ สัมปรายิกัตถะ จุดหมายชั้นเลขตาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า

๑. มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ไม่อ้างว้างเลือนลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็งด้วย ศรัทธา
๒. มีความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติดแต่การอันดีงามด้วยความสุจริต
๓. ความอึดใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมาด้วยน้ำใจเสียสละ
๔. มีความแก้แค้นกล้ามั่นใจ ที่จะแก้ไขปัญหา นำชีวิตและภารกิจ ไปได้ด้วยปัญญา
๕. มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดี

ชั้นที่ ๓ ปรมาัตถะ จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง

๑. ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันผวนปรวนแปร ก็ไม่หวั่นไหว
๒. มีใจเกษมศานต์มั่นคง
๓. ไม่ถูกความยึดติดถือมั่นบีบคั้นจิต ให้ผิดหวัง โศกเศร้า มีจิตโล่ง โปร่งเบาเป็นอิสระ
๔. สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีความสุขที่แท้

๕. รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัย ชีวิตหมดจดศคโส เป็นอยู่ด้วยปัญญา
ถ้าบรรลุจุดหมายชีวิตถึงขั้นที่ ๒ ขึ้นไป เรียกว่าเป็น “บัณฑิต”

ข. จุดหมาย ๓ ด้าน จุดหมาย ๓ ระดับข้างคั่นนั้น พึงปฏิบัติให้สำเร็จครบทั้ง ๓ ด้าน คือ
ด้านที่ ๑ อัดตัดละ จุดหมายเพื่อคน หรือ ประโยชน์คน คือ ประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำ
ให้เกิดขึ้น แก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้ลูถึง

ด้านที่ ๒ ปรัดละ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือ ประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึง
ช่วยเหลือให้ผู้อื่น ให้ได้ถึงด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขา พัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปตามลำดับ

ด้านที่ ๓ อุภัยตัดละ จุดหมายร่วมกัน หรือ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์สุขและความดีงาม
ร่วมกันของ ชุมชนหรือสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อม แลปัจจัยต่างๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา
เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตน และผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ชั้นข้างต้น ^{๒๐}

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พอจะนำมาเป็นหลักในการนำไปสู่การสร้าง “ครอบครัววิถีพุทธ”
นี้ ยังเป็นเพียงปรัชญา และอุดมการณ์ที่ดีเท่านั้น แต่ยังคงมีโจทย์และคำถามตามมามากมาย ที่ว่าจะทำ
อย่างไร จึงจะสามารถประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ได้จริงและให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถาบัน
ครอบครัวและสังคมที่ดีต่อไป

๒.๓ การนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การนำหลักของทิส ๖ มาประยุกต์ใช้ เป็นการให้คนในสังคมปฏิบัติหน้าที่ที่ดี ที่สมบูรณ์ต่อ
กันในสังคม ถ้าทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนา ปัญหาที่จะเกิดขึ้น
ต่อกันก็จะไม่มี การก้าวก้าวหรือการปฏิบัติหน้าที่ผิดต่อกันก็จะไม่เกิดขึ้น หรือถ้ามีทุกคนก็ประนีประนอม
และหาทางแก้ไขได้อย่างสันติ เพราะมีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงามต่อกันเป็นฐานอยู่แล้ว การแก้ไขปัญหา
จึงมีเหตุผลและบรรลุผลสำเร็จได้ในที่สุด

ปุรัตติมทิส ทิสเบื้องต้น ได้แก่ บิดา มารดา ทั้งนี้ สังคมไทยปัจจุบันเป็น โรคที่ขาดความรัก
ความอบอุ่นค่อนข้างมาก ลูก ๆ หลายคนต้องการความรักความอบอุ่น พยายามจะเรียกร้องความรักด้วย
พฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ เพราะต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ แต่เนื่องจากอาจเป็นเพราะ
ความจำเป็นที่หลายครอบครัวที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกรบ้าน อาจเป็นเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจของ
ครอบครัว ผู้เป็นบุตรธิดาควรจะเข้าใจ และเห็นใจพ่อแม่ในเรื่องนี้ด้วย ลูกไม่มีโอกาสเจอหน้าพ่อแม่
เพียงแต่ช่วงเวลาท่านทำงาน ส่วนลูกเองไปเรียนหนังสือ ด้วยเวลากลับบ้านที่ไม่ตรงกัน ออกจากบ้าน
ไม่ตรงกัน แต่ถ้าหากมีเวลาว่างพ่อแม่คงให้เวลากับลูกอย่างทันที หรือ ไม่เจอหน้าหลายวันพ่อแม่ก็ยัง

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

โทรศัพท์พูดคุยถามถึงลูก เพียงแต่ท่านไปทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงลูก ให้นสิ่งที่เราอยากมีอยากได้ ถ้าบรรดาลูก ๆ คิดได้อย่างนี้ ความรักความอบอุ่นก็ไม่ได้หายไปไหน เพียงมีปัจจัยหรือความจำเป็นบางอย่างที่เป็นอุปสรรคขัดขวางเท่านั้น ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ต้องพยายามพูดคุยด้วยเหตุผล และทำให้ลูกเข้าใจในปัญหาและความจำเป็นของครอบครัวด้วย จึงจะทำให้ลูกมีความสบายใจ และไม่เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อแม่กับบุตรธิดา เมื่อมองดูและวิเคราะห์ปัญหาที่กล่าวมาน่าจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหาไม่ยอมหาทางแก้ไข ไม่ให้ความสนใจ ให้ความอบอุ่นลูก ไม่เพียงพอ หรือลูกเองไปคบเพื่อนที่ไม่ดี ไม่เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ทุกคนในครอบครัวขาดความเข้าใจกัน และไม่มีเวลาปรึกษาปรับความเข้าใจกัน หรือบางทีอาจเป็นเพราะพ่อแม่เองเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำสิ่งที่ไม่ดีให้ลูกได้เห็น พุคตั้งสอนลูกว่าสิ่งนี้ไม่ดี ไม่ควรทำ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้เป็นพ่อเป็นแม่กับทำเสียเอง เช่น การพูดคำหยาบ การดุด่า ทุบตี ทุบทุบ เล่นการพนัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อลูกได้เห็นบ่อยเข้าอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบจนกลายเป็นนิสัยได้ หรือเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ทำให้พ่อแม่ลูกต้องปฏิบัติตัวต่อกันเช่นนั้น

ทัศนคติ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ การที่จะนำหลักการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และครูอาจารย์มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขแก้ปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึงหลักการทางพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์และศิษย์ต้องมีความเคารพ เอื้อเฟื้อต่อกัน ครูเองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เป็นครูด้วยจิตวิญญาณจริง ๆ สอน โดยไม่ปิดบังถึงแม้ครูอาจารย์จะมีการสอนพิเศษเพื่อเพิ่มรายได้ หรือทำงานเพิ่มในส่วนใดก็ตาม การทำหน้าที่ครูในโรงเรียนที่ตนเองรับผิดชอบก็ต้องดำเนินไปด้วยดี สอนเต็มที่ด้วยเช่นกัน และที่สำคัญต้องมีความเข้าใจพร้อมที่จะแก้ไข ปัญหาของศิษย์ได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ไป เพราะนอกจากศิษย์จะมีบิดามารดาคอยปรึกษาแล้ว ผู้ที่จะเป็นที่ปรึกษาได้คืออีกทางหนึ่งก็คือครูอาจารย์ เพื่อที่จะชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้เขานำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีปกติสุข อีกอย่างครูต้องทำตัวเป็นเพื่อนกับนักเรียนด้วย เป็นเพื่อนในที่นี้ก็คือ ต้องรู้และเข้าใจในตัว of ศิษย์ คอยให้คำปรึกษาและรู้ถึงสภาวะอารมณ์ความรู้สึกของศิษย์ พยายามชักจูง โน้มน้าวให้ศิษย์มีความขยันหมั่นเพียร รู้ผิดชอบชั่วดี เพื่อที่จะเป็นเกราะป้องกันให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในการใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิภรรยา สังคมในปัจจุบันนี้ สามิภรรยาต้องนำหลักการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างสามีกับภรรยา ในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างสรรค์ครอบครัวให้อบอุ่นด้วยความรัก ความห่วงใย ความไว้วางใจกันของสามิภรรยา ซึ่งหลักที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ สามารถที่จะประยุกต์ใช้กับคู่สามิภรรยาได้ทุกข้อ เพราะเป็นหลักทั่วไปที่ผู้เป็นภรรยาสามีพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน คือเป็นการให้คำมั่นสัญญาต่อการใช้ชีวิตคู่

ร่วมกัน เพื่อความสุขความเจริญที่จะพึงมีแก่ครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างสามีภรรยา ควรที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบัน ไม่เฉพาะสังคมไทยเท่านั้นที่มีเรื่องเกี่ยวกับสามีภรรยาประพฤตินอกใจ ระวังกันและกันกลัวจะมีชู้ บางครั้งถึงกับทำลายชีวิตกันเพื่อแก้ปัญหาที่มี ซึ่งเป็นเพราะเขาเหล่านั้นไม่ทราบหลักการปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีภรรยา หรือคู่รักกันอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม ในทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ชัดเจนว่า สามีภรรยาต้องไม่ประพฤตินอกใจ ซึ่งกันและกัน ไม่ดูหมิ่นกันและกัน เป็นต้น ตรงกันข้ามทั้งสองฝ่ายต้องให้เกียรติ และไว้เนื้อเชื่อใจต่อกัน เมื่อนั้น ความมั่นคงและสันติสุข การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ก็มีผลสำคัญ ไม่น้อยต่อการเป็นอยู่ที่สุขสบายของสามีภรรยา ซึ่งหลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นหลักส่งเสริม สนับสนุน และเกื้อกูลให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข

อุตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ปุณฺณชยมิตรสหาย โภค โภช หลง ซึ่งเป็นรากเหง้าของ อกุศลหรือการทำสิ่งไม่ดีทั้งหลายอยู่ในจิตใจ สามารถเกิดขึ้น ได้ตลอดเวลาถ้าหากไม่มีความเป็นมิตร ด้วยจิตใจที่มั่นคงและเป็นสิ่งยากที่มนุษย์จะตัดขาดได้ง่าย ๆ ฉะนั้น ในปัจจุบันจึงมีข่าวเพื่อน โกงเพื่อน เพื่อนฆ่ากันตายเพราะขัดแย้งผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือแม้แต่คนในครอบครัวเดียวกันยังฆ่ากันก็มี เพราะผลประโยชน์คือมรดกที่ตนเองจะได้รับแบ่งไม่เท่ากัน ตกลงกันไม่ได้ ซึ่งเรื่องอย่างนี้ก็มีให้เห็น บ่อยในสังคม วิธีแก้ไขปัญหาการปฏิบัติต่อมิตรดังกล่าวนั้น สังคมปัจจุบันการที่จะมีเพื่อนเล่น เพื่อนเที่ยวหรือเพื่อนดื่มกิน เป็นเรื่องปกติของสังคมทุกสังคม เพราะบางที่ร่วมธุรกิจการงาน จำเป็นต้องมีการเลี้ยงสังสรรค์ดื่มกิน เพื่อพูดคุยข้อตกลงทางธุรกิจการงานร่วมกัน ดังนั้น การปฏิบัติต่อกันระหว่าง มิตรสหายจึงไม่ค่อยเป็นไปตามหลักการของทิศ ๖ ส่วนมากมักจะเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีการแข่งขันกันเป็นสังคมแบบบริโภคนิยม คนจึงมีความเห็นแก่ตัว กันมากไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อกันเท่าใดนัก เพราะมิตรสหายที่ดีไม่ใช่เพื่อนเที่ยว เพื่อนกิน หรือเพื่อนร่วมการงานอย่างเดียวตามที่เข้าใจกันทั่วไป แต่มิตรสหายต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ซื่อสัตย์ และเตือนภัยเพื่อน เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดประพฤตินอกใจตัวเองไม่ถูกต้อง ต้องเป็นกัลยาณมิตรให้แก่กัน ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขตามแนวพระพุทธศาสนา เพราะการทำธุรกิจการงานต่าง ๆ ต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ถ้าคนเราไม่ให้ความสำคัญต่อหลัก การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างมิตรสหาย การช่วยเหลือกัน ด้วยความบริสุทธิ์ใจก็จะไม่เกิดขึ้น สังคมก็จะมีปัญหาอื่นต่อไปเรื่อยไม่มีวันหมด หรือเห็นเพื่อนมนุษย์ ตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ยื่นมือช่วย พยายามที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ยากนั้น หลักการประพฤติ ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างมิตรสหาย จึงมีความสำคัญที่จะนำมาประยุกต์ใช้เป็นอย่างมากในสังคมปัจจุบัน เพราะสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างมิตรสหายได้หลักธรรมที่มิตรสหายพึงนำมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน ซึ่งถือเป็นหลักส่งเสริม เกื้อกูล สนับสนุนให้การคบมิตรเป็น ไปด้วยดี และสามารถทำให้ผู้ที่คบหากันช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ตลอดเวลา ถ้านำหลักธรรมนี้มาประพฤติ

ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้กับมิตรสหายนั้นถ้าจะกล่าวไปแล้วก็มีมากมาย แต่ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ถือว่าเป็นหลักการสงเคราะห์มิตร โดยตรงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ และผู้เป็นมิตรสหายกันทั่วไปสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติต่อกันได้

อุปริมทิส ทิตเบ็องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ ในปัจจุบันไม่มีกระบวนการคัดเลือกฆราวาสที่จะเข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนาเท่าใด บางทีก็บวชตามประเพณี ซึ่งไม่อาจทราบได้ว่าภูมิหลังคนที่มาบวชนั้น มีประวัติเป็นมาอย่างไร แต่ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ไม่ได้มาบวชแล้วกลับตัวกลับใจก็ชอบโมทนาในบุญกุศล อาจจะเป็นเพราะพระสงฆ์เราบางรูปบางกลุ่มไม่รู้หลักพระธรรมวินัย อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา การกระทำบางอย่างนี้ถือว่าไม่ผิดพระธรรมวินัย พอทำไปแล้วชาวโลกติเตียนก็กลายเป็นความผิดไป อันนี้ก็มีความสำคัญไม่น้อย และอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ เป็นเพราะจิตใจหรือพฤติกรรมเฉพาะตัวของพระสงฆ์รูปนั่นเอง ถึงแม้จะรู้หลักพระธรรมวินัยก็ตาม แต่ภายในจิตใจประกอบไปด้วยจิตอันเป็นอกุศล ก็สามารถที่จะก่อให้เกิดปัญหาได้ทุกเมื่อ ฉะนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะพระสงฆ์สำคัญที่มีชื่อเสียงต้องวางตัวให้เป็นที่น่าเคารพนับถือของชาวบ้านด้วย เพราะชีวิตพระสงฆ์ถึงแม้ว่าจะปลีกตัวออกจากสังคมไปมีความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่ง แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งก็ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมหรือของชาวบ้านในการดำเนินชีวิต หรือเรียกอีกอย่างว่าชีวิตพระสงฆ์ไม่อาจหนีไปจากสังคมได้ เพียงแต่แยกห่างจากสังคม เว้นขาดจากกิจกรรมทางสังคมบางอย่างแบบชาวบ้าน เกี่ยวข้องกับสังคมในบางแง่ เพื่อทำกิจแห่งตนให้เสร็จสิ้นแล้วกลับมาทำกิจเพื่อผู้อื่นเพื่อสังคมอย่างเต็มที่ โดยเป้าหมายแห่งชีวิตระดับลึก พระกับชาวบ้านก็อยู่ในฐานะผู้เดินทางออกจากวิญญูสงสารต่างประพฤติพรหมจรรย์ในระดับของตนเพื่อหวังความพ้นทุกข์ เพื่อความไม่ยุ่งยากไม่ลำบากทางปัจจัย ๔ และพระก็ต้องอาศัยชาวบ้านในการ ได้มาซึ่งอาหารและอื่น ๆ เพื่อบริโภคนิโคปุโภค เพื่อความดำรง ความไม่ทำความผิดในการดำเนินชีวิตและเพื่อความไม่หลงไม่ติดอยู่ในฆราวาสวิสัยจนเกินไป ชาวบ้านก็ต้องอาศัยธรรมจากพระเป็นปัญญาในการส่องให้มองเห็น เพราะพระเป็นผู้มุ่งศึกษาและปฏิบัติธรรม รู้แจ้งความดีความชั่ว กุศลกรรมอกุศลกรรม บุญบาป พระสงฆ์และชาวบ้านปฏิบัติหน้าที่ต่อกันตามหลักการคัมภีร์ในข้อนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในการเกื้อกูลกันและกัน และเป็นการสืบทอดอายุพระศาสนาได้ดีอีกทางหนึ่ง วิธีแก้ไขปัญหานี้ นักบวชกับคฤหัสถ์ต้องทำความเข้าใจในบางเรื่องต่อกัน เพื่อจะทำให้รู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติต่อนักบวช และนักบวชควรปฏิบัติต่อคฤหัสถ์อย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะให้เกิดแก่กันทั้งสองฝ่าย และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ ตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้ทุกข้อ โดยเฉพาะการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ การต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ เมื่อมีข้อพิพาทกันระหว่างพระสงฆ์เองหรือพระสงฆ์กับชาวบ้าน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกันก็จะ เป็นไปด้วยเหตุและผล ไม่ส่งผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่าย หรือไม่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาด้วย

เพราะเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ โดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ปัญหาระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ก็คงจะไม่มีปรากฏให้เห็นในสังคม

เหตุผลมิตท ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง สภาพปัญหาที่เกิดระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในสังคมปัจจุบัน ก็มีให้เห็นค่อนข้างมาก และส่วนมากมักที่จะเกิดกับคนที่มีความฐานะทางสังคมไม่ค่อยดี มักจะถูกหลอกลวงในลักษณะต่าง ๆ สาเหตุที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างส่วนใหญ่ที่เป็นปัญหาหลักจริง ๆ น่าจะมาจากผลประโยชน์มากกว่า ไม่ว่าจะนายจ้างหรือลูกจ้างล้วนแล้วอยากได้ผลประโยชน์มาสู่ตนเองทั้งสิ้น เมื่อผลประโยชน์หรือเงินมาเป็นตัวแปรกกลางจึงทำให้ทั้งสองฝ่ายย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา ความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ในสังคมเกิดขึ้นตามมาอย่างมากมาย แนวทางแก้ไขคือ นายจ้างกับลูกจ้างต้องมีทัศนคติหรือมองกันในแง่ที่ดี เช่น ถ้านายปฏิบัติต่อคนงานเป็นเพียงผู้ทำงานให้ตน จะทำให้นายจ้างไม่สนใจต่อสภาพจิตใจและสวัสดิการต่าง ๆ ของลูกจ้าง ถ้านายจ้างมองลูกน้องเป็นเครื่องจักร ก็จะพยายามจูงใจให้ลูกน้องทำงานให้เศรษฐกิจของตนดีขึ้น และได้มาซึ่งเงินจำนวนมากเท่านั้น หรือถ้านายจ้างยอมรับว่าลูกจ้างคือคนในความปกครองดูแลของตน ก็จะทำให้ตระหนักถึงสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ของลูกจ้าง ถ้ามีแนวคิดว่าลูกจ้างคือมนุษย์ผู้ใช้แรงงาน จะทำให้การปฏิบัติต่อลูกจ้างเสมือนเพื่อนมนุษย์ โดยมีการเสริมสร้างความสนใจและการประสานงานให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของลูกจ้าง ถ้านายจ้างเห็นว่าลูกจ้างเป็นเสมือนสมาชิกคนหนึ่ง ขององค์กร เขาก็จะให้ลูกจ้างได้มีสิทธิในการเรียกร้องหรือออกความคิดเห็นในด้านสวัสดิการในการทำงาน และถ้านายจ้างเห็นว่าลูกจ้างเป็นเสมือนหุ้นส่วน เขาก็จะปฏิบัติกับลูกจ้างด้วยการให้เกียรติและนับถือซึ่งกันและกัน ^{๒๒}

จากที่กล่าวมาข้างต้น แต่ละหลักการที่วิเคราะห์มาข้างต้นได้นำเอาหลักการเข้ามาเสริม เพื่อให้คนได้ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันและมีความเหมาะสมกับหลักการคัมภีร์นั้น ๆ มากที่สุด หัวข้อธรรมใดควรนำมาใช้ และไม่ควรมานำมาใช้ก็ได้กล่าวไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมสามารถทำให้ชีวิตตนเอง และผู้อื่นมีความสุขสงบตลอดไป

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕-๕๖.

๒.๔ แนวทางที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

แนวทางสำคัญที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากหลักธรรมทิส ๖ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ โดยย่อมีอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

๑. แหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยใจคอ

นิสัยของคนเรานั้นได้มาจากทิส ๖ ซึ่งเมื่อสรุปแล้วจะเหลือแค่ บ้าน วัด โรงเรียนนี่เอง ไม่ใช่ตกลงมาจากสวรรค์ ไม่ใช่หลังไหลมาเองเหมือนอย่างกับน้ำฝนบนท้องฟ้า คือตอนเล็กๆ เราก็ได้คุณพ่อคุณแม่ ครูบาอาจารย์ ลุงป้า น้าอา หลวงปู่ หลวงพ่อ ช่วยกันอบรมให้ จนกระทั่งกลายมาเป็นนิสัยใจคอของเรา ส่วนว่าท่านจะอบรมได้ดีขนาดไหน ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เพราะไม่มีใครจะอบรมบ่มนิสัยใจคอ หรือคุณงามความดี ให้กับผู้อื่นได้มากกว่าที่ตัวเองมีอยู่ เพราะฉะนั้น ท่านมีสติปัญญาเท่าไร ท่านก็อบรมให้เราได้เท่านั้น ยกตัวอย่าง เวลาถูกกินข้าวแล้วไม่ล้างจาน คุณแม่ก็บอกว่าไม่เป็นไร เดี่ยวจะให้คนรับใช้เอาไปล้าง นั่นเริ่มเพาะนิสัยไม่มีความรับผิดชอบต่อตัวเองให้ลูกแล้ว

เด็กคนนี้พอโตขึ้นมาเลยรับผิดชอบอะไรไม่เป็น แล้วอย่างนี้จะหวังให้มารับผิดชอบวงศ์ตระกูล หวังจะให้รับผิดชอบต่อทรัพย์สมบัติ เขาจะไปรับผิดชอบได้อย่างไร ในเมื่อแต่จนเข้าที่ตัวเองกินก็ยังไม่ล้างเลย ^{๒๗}

๒. แหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังความเก่งความดี

ทิส ๖ เป็นแหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังความเก่งความดี หรือความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมประจำใจ แต่ว่าอย่าเอาเรื่องของนิสัยใจคอ กับความเก่งความดีมาปนกัน เพราะไม่ว่าใครจะเป็นคนหยาบ เป็นคนละเอียด เป็นคนทำอะไรประณีต เป็นคนทำอะไรทั้งๆ ขว้างๆ ก็ตาม นั่นเป็นนิสัยไม่ได้เกี่ยวกับ ความรู้ ความสามารถ ยังไม่เกี่ยวกับเรื่องว่าดีหรือเลว ความรู้ความสามารถตลอดจนความเก่งความดีของมนุษย์ ก็ได้มาจากทิส ๖ อีกเหมือนกัน อย่าคิดว่าเก่งได้ด้วยตัวเอง ถ้าใครคิดอย่างนั้น แสดงว่าเป็นคนเนรคุณ ทั้งต่อพ่อแม่และครูบาอาจารย์ที่เดียว เพราะกว่าที่คุณพ่อคุณแม่จะอบรมเลี้ยงดูมากี่แทบแย้ กว่าครูบาอาจารย์จะเลี้ยงดูสั่งสอนมากี่แทบแย้ แต่พอโตขึ้นมาเป็นคนที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ กลับบอกว่าตนนั้นเก่งได้ด้วยตัวเอง เมื่อทิส ๖ เป็นแหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังความเก่งความดีให้กับเราอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ลูกเอ๊ย เวลาประสบความสำเร็จในเรื่องอะไรก็ตาม นึกถึงพระคุณทิส ๖ ของเราด้วย เช่น เวลาเล่นกีฬาชนะ ก็ให้หันหน้าไปทางทิศที่คุณพ่อคุณแม่ของเราอยู่ แล้วกราบท่านสักทีหนึ่ง โรงเรียนของเราอยู่ทิศไหน หันหน้าไปทางทิศนั้น กราบครูบาอาจารย์สักทีหนึ่ง แล้ว

^{๒๗} พระธรรมมาโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), จริยธรรม คติธรรม เพื่อความมีชีวิตที่เป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

หลวงปู่ หลวงพ่อ ที่เราเคารพนับถือท่านอยู่ที่ไหน กราบไปทางทิศนั้นสักทีหนึ่ง แล้วจะมีแต่ความสุข ความเจริญ ไม่ใช่ไปกระโดดโลดเต้น

๓. แหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังความสุขความเจริญ

ทิศ ๖ เป็นแหล่งกำเนิดและเป็นแหล่งปลูกฝังความสุขความเจริญของคนในสังคม ทั้งชาตินี้ และชาติหน้า ไม่ใช่เพียงเฉพาะของใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น เพราะจากนิสัยใจคอ จากความเก่งความดี ที่มีอยู่นั้นเอง ทำให้คนๆ นั้น คิด พูด ทำ ในทางที่ดี ในสิ่งที่ถูก จึงกลายเป็นความสุขความเจริญ ทั้งชาตินี้ และชาติหน้า แต่ถ้าเขาเอาไป คิด พูด ทำ ในทางไม่ดี ในสิ่งที่ผิด ก็จะกลายเป็นความทุกข์ความเสื่อม ทั้งชาตินี้และชาติหน้าอีกเหมือนกัน แหล่งกำเนิดกับแหล่งปลูกฝังนี้มีความหมายคล้ายๆ กัน คือตัวของเราดอนแรกนั้นเหมือนเป็นที่ว่างๆ แล้วทิศ ๖ ก็เอานิสัยใจคอ เอาความรู้ ความสามารถ เอาความดี มาปลูกให้เกิดขึ้นมาในตัวเราทุกอย่าง สิ่งใดที่เรายังไม่มี เช่น คุณความดีใดๆ ที่ยังไม่ได้อยู่ในตัว ความรู้ ความสามารถ ที่ยังไม่ได้อยู่ในตัว ก็ได้ทั้ง ๖ ทิศรอบข้างเรานั้นแหละเอามาปลูกให้

ปลูกเสร็จก็ยังคอยเฝ้าดูแล คอยประคบประหงม เพาะบ่มให้งอกเงยขึ้นมา จนกระทั่งโตวัน โตคืน แล้วแทรกซึมอยู่ทุกอณูในเลือด ในเนื้อ ในจิตในใจของเรา กลายเป็นนิสัยใจคอ เป็นธรรมชาติประจำใจ เป็นความรู้ความสามารถ เป็นความเก่งความดี เป็นความสุขความเจริญ เมื่อสิ่งเหล่านี้เติบโตขึ้นในตัวเราแล้ว วันหนึ่งเราก็เอาทั้งธรรมชาติ เอานิสัยใจคอที่ดีๆ เอาความรู้ ความสามารถ ความเก่ง ความดี ความสุขกาย ความสุขใจของเรา เทียวไปหว่าน ไปโปรยให้กับคนอื่นต่อไป บางครั้งถ้าสิ่งที่ได้รับมานั้นเจริญงอกงามเต็มที่ เราก็ยังมีสิทธิ์ที่จะเอาย้อนกลับไปให้กับคนที่เคยให้เรา เพราะของเราตอนนี้โตกว่าของเขาแล้ว

ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นอนุภาพของทิศ ๖ อย่างหนึ่ง ที่เราพอจะมองออกได้นั่นเอง

ทิศ ๖ มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ คือ เป็นที่มาของนิสสัยใจคอ เป็นที่มาของ ความเก่งความดี เป็นที่มาของความสุขความเจริญ ทั้งชาตินี้และชาติหน้า สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ใคร จะได้มาง่าย ๆ ต้องขึ้นอยู่กับการศึกษาปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ของทิศ ๖ ดังนี้

ประการที่ ๑ ผู้ที่อยู่ตรงกลางปฏิบัติตัวตามหน้าที่ที่มีประจำทิศได้ครบถ้วน

ประการที่ ๒ ทิศทั้ง ๖ ที่อยู่รอบข้างค้ำก็ปฏิบัติตัวได้เหมาะสม คามหน้าที่ประจำทิศของตน ส่วนวิธีที่จะปฏิบัติตัวตามหน้าที่ประจำทิศ ให้ได้อย่างสมบูรณ์ เราต้องรู้เสียก่อนว่า หน้าที่ประจำของแต่ละทิศตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ นั่น พระองค์ทรงแทรกศีลธรรมเอาไว้อย่างไรบ้าง

ในเบื้องต้นเราลองมาดู ๓ ทิศใหญ่ คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา และทิศเบื้องบน ซึ่งจัดว่าเป็นทิศที่สำคัญ เพราะคนเราจะมีนิสัยใจคอที่ดี มีความเก่งความดี มีความสุขความเจริญ ก็เพราะได้มาจาก ๓ ทิศนี้ก่อนเลย

เริ่มตั้งแต่วันที่เรากลอลออกมา ถ้าคุณพ่อคุณแม่ปฏิบัติหน้าที่ประจำทิศของท่านอย่างดี เราก็รอดตัว แต่ถ้าหากท่านไม่สนใจในหน้าที่ของตัวเอง แล้วจับเราใส่ถุงโยนลงถังขยะ ชีวิตของเราก็จบกัน หรือแม้จะรอดชีวิตมาได้ แต่ก็ยังไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตัวเอง ต้องมีคุณพ่อคุณแม่คอยเลี้ยงดู พอโตขึ้นมาหน่อย เข้าโรงเรียนอนุบาล ก็ได้คุณครูมาคอยช่วยดูแล อบรมสั่งสอนให้ รวมทั้งหลวงพ่อกว้างปู่ที่วัดข้างบ้าน เวลาบิณฑบาตผ่านมา ท่านอาจจะเทศน์ให้เราฟังโดยตรง หรือเทศน์ให้คุณพ่อคุณแม่ เทศน์ให้คุณครูที่โรงเรียนฟัง แล้วทั้งคุณพ่อคุณแม่และคุณครูก็นำสิ่งเหล่านั้น มาอบรมสั่งสอนเราอีกทีหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใน ๓ ทิศใหญ่นี้ ปฏิบัติหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ก็เป็นการยากที่เรา จะได้นิสัยใจคอที่ดี ๆ ได้ความเก่งความดี ความมีศักยภาพ รวมทั้งความสุขความเจริญ อีกทั้งโอกาสที่จะทำให้เราพลาดพลั้ง ไปทำบาปอกุศล จนต้อง ไปสู่อุบาย ได้รับความทุกข์ทรมาน แส่นสาหัส ก็มีมากขึ้น แต่คุณพ่อคุณแม่เอง ก็ต้องย้อนกลับมาคิดว่า ได้ทำหน้าที่ของตัวเองสมบูรณ์ หรือไม่เพราะถ้าลูกเป็น คนไม่ดี ก็ฟ้องว่า คุณพ่อคุณแม่กำลังบกพร่องในหน้าที่หรือเป็นครูแล้วมีลูกศิษย์เกเร ก็ฟ้องว่า คุณครูทำหน้าที่บกพร่อง เช่นเดียวกัน พระภิกษุที่อยู่วัดใกล้ๆ กับสถานที่ที่เด็กยกพวกตีกันเสมอ ก็ฟ้องว่าท่านปฏิบัติหน้าที่ บกพร่อง เด็กแถวนั้นถึงได้ชอยยกพวกตีกัน

เมื่อมองกันแบบนี้ ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่เรียกว่า มีความสำนึกในการรับผิดชอบ ร่วมกันขึ้นมาโดยอัตโนมัติ

เพราะหน้าที่ประจำของบุคคลในแต่ละทิศนั้น พระพุทธองค์ทรงแบ่งศีลธรรม ทรงแบ่งวิธีกำจัดอวิชชา หรือความไม่รู้เอาไว้ด้วย จึงมีผลทำให้ผู้ที่ถูกหล่อหลอมจากทิศ ๖ ที่เกิดมีความสำนึกในการรับผิดชอบดังนี้

๑. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตัวเอง
๒. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
๓. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ
๔. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ^{๒๔}

เพราะฉะนั้น หน้าที่ประจำทิศ ๖ จึงเป็นบทฝึกคนที่ทำให้เกิดความสำนึก ในการ รับผิดชอบ ร่วมกัน ซึ่งตรงนี้เองที่สามารถนำไปใช้ในการประเมินศีลธรรม ว่าตัวของเราและทิศ ๖ ได้ทำหน้าที่ของตน สมบูรณ์แล้วหรือไม่

กล่าวโดยสรุป ทิศ ๖ ประกอบด้วยตัวของเราเองเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคลอีก ๖ กลุ่ม ซึ่งบุคคลแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กัน ทั้งยังมีอิทธิพลต่อ ความเลื่อม ความเจริญ ความโง่ ความฉลาด สารพัดเรื่องราวกับเรา ในฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน.

มนุษย์นั้นไม่ว่าจะเก่งกาจเพียงใด ก็ไม่สามารถเอาดีเพียงลำพังคนเดียวได้ เนื่องจากถ้ามองเข้าไปดูในตัวเองแล้วจะพบว่า พวกเราเป็นผลพวงของทิศ ๖ เพราะว่ามีมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความรู้ทั้งสี่ เมื่อไม่สังเกตตรงนี้ให้ดี แล้วไปดูเขาใน ทิศ ๖ มนุษย์ถึงไม่เจริญเท่าที่ควร แล้วยังไม่โทษตัวเอง แต่กลับไปโทษคนอื่นเสียอีก จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของตัวเอง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสังคมได้ถูกจุด ยิ่งแก้ก็ยิ่งแย่

เพราะฉะนั้น ทิศ ๖ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด แต่ว่ามีความสำคัญที่สุด และทรงอิทธิพลที่สุดนี้ ถ้าไม่ระมัดระวังกันให้ดี ย่อมเป็นที่มาแห่งความเสื่อม ความวิบัติ ของ ทุกสิ่งทุกอย่างได้

บทที่ ๓

ปัญหาวัยรุ่นไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ทิศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย ซึ่งในบทนี้จะเป็นการรวบรวม เอกสาร รายงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- ๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นไทย
- ๓.๒ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นไทย
- ๓.๓ สภาพปัญหาของวัยรุ่นไทย
- ๓.๔ แนวทางแก้ปัญหาของวัยรุ่นไทย

๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นไทย

ศรีเรือน แก้วกังวาล กล่าวว่า อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นเป็นแบบพายุบูแคบ (Storm and Stress) อารมณ์ มีทุกประเภท มีทั้งรัก ชอบ โกรธเกลียด ริษยา ใช้อวด แข่งดีถือดี เจ้าทิฐิ อ่อนไหว หลงใหล วุ่นวายใจ สับสน หงุดหงิด มักมีอารมณ์รุนแรงการควบคุมอารมณ์ยังไม่สู้ดี บางครั้งพลุ่งพล่าน บางครั้งก็เก็บกด บางครั้งมั่นใจสูง บางครั้งไม่แน่ใจ มีความต้องการประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ เกลียดความซ้ำซากจำเจ ชอบทดลองยังเป็นสิ่งที่ต้องห้ามยิ่งอยากทดลอง วัยนี้เด็กชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบ เป็นพฤติกรรมต่อต้าน กฎเกณฑ์ของสถาบันและสังคม ความสนใจของเด็กวัยรุ่นมีขอบข่ายกว้างขวางแต่ไม่ลึก เป็นระยะลองผิดลองถูกขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรอบตัว *

จรรยา ทองถาวร กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

๑. การแสดงออกอารมณ์ฉุนเฉียว เป็นมากในวัยรุ่นตอนต้นมากกว่าวัยรุ่นตอนปลาย
๒. ความมั่นใจในตนเอง เกี่ยวกับความสามารถและความสนใจที่เกิดความสงสัยการปฏิบัติที่ได้จากพ่อแม่

๓. การเปลี่ยนแปลงทางกายและความสนใจในบทบาทของตนเอง ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาได้^๒

ความสนใจพฤติกรรมและค่านิยม เปลี่ยนไป เปลี่ยนจากการนี้ถึงเกียรติมากกว่าเพื่อนในวัยเด็ก มาเป็นการนี้ถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ

---

*ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๖.

^๒จรรยา ทองถาวร, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยาวิสุทธิ์, ๒๕๑๖), หน้า ๒๓.

พฤติกรรม หมายถึง เป็นการกระทำหรือกิจกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่มนุษย์แสดงออกมา ที่สามารถสังเกตหรือวัดได้ การกระทำหรือกิจกรรมของคนมีรูปแบบต่าง ๆ กัน บางอย่างเราสามารถ เห็น ได้ด้วยตา หรือ ได้ยินด้วยหู บางอย่างเป็นความรู้สึกลึกภายในจิตใจที่ไม่สามารถสังเกตได้ แต่สามารถ วัดได้ด้วยเครื่องมือ หรือตัวชี้วัดที่คนแสดงออกมาทั้งที่รู้สึกตัว และไม่รู้สึกตัว^๓

พฤติกรรมแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) คือ การกระทำที่เกิดขึ้นแล้วสามารถสังเกตได้ โดยตรงด้วยประสาทสัมผัส

๒. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในใจของบุคคล ซึ่ง บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง

การคิด หมายถึง ส่วนที่เกี่ยวกับสติปัญญา ค่านิยม ประสบการณ์ การสังเกต การคาดหวังอารมณ์ ฯลฯ รวมเรียกว่า สิ่งที่อยู่เดิมในสมอง (Predisposition) แต่แต่ละบุคคลจะมีส่วนของการคิดแตกต่างกัน

อารมณ์ (Emotion) หมายถึง การรู้สึกชนิดต่าง ๆ ที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้า และก่อเกิดพร้อมกับการ เปลี่ยนแปลงทางร่างกายร่วมด้วย

การระบุเหตุของพฤติกรรม (Attribution) การทำความเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรม การระบุเหตุของพฤติกรรมเป็นกระบวนการรับรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งผู้รับรู้พยายามที่จะค้นหาสาเหตุของพฤติกรรมภายนอก ของผู้ที่เป็นสิ่งเร้า เพื่อที่อาศัยสาเหตุนั้นเป็นข้อมูลในการสันนิษฐาน ไปถึงเจตนาหรือแรงจูงใจเบื้องหลัง ของพฤติกรรมนั้น และเพื่อจะสันนิษฐาน ไปถึงลักษณะประจำตัวของบุคคลที่เป็นสิ่งเร้าอีกด้วย การระบุ เหตุของพฤติกรรมจะช่วยให้เราสามารถรักษาความราบรื่นของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการระบุสาเหตุของพฤติกรรม ช่วยในการทำนาย หรือคาดคะเนเจตนาของอีกฝ่ายหนึ่ง และ ช่วยให้เราเกิดความมั่นใจว่า เราอาจจะควบคุมสถานการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าเราไม่ทราบว่าเป็นของเรแสดงพฤติกรรม โกรธออกมาด้วยเหตุใด เพราะมีคนทำให้โกรธ หรือ เพราะเป็นคนขี้โกรธง่าย ๆ เราขอมไม่สบายใจถ้าคบกับเพื่อนคนนี้ต่อไป เนื่องจากว่าเราไม่ทราบว่า เมื่อไรเขาจะโกรธ เราไม่ทราบว่าอะไรทำให้เขา โกรธทำให้เราไม่อยากจะอยู่ใกล้เขา

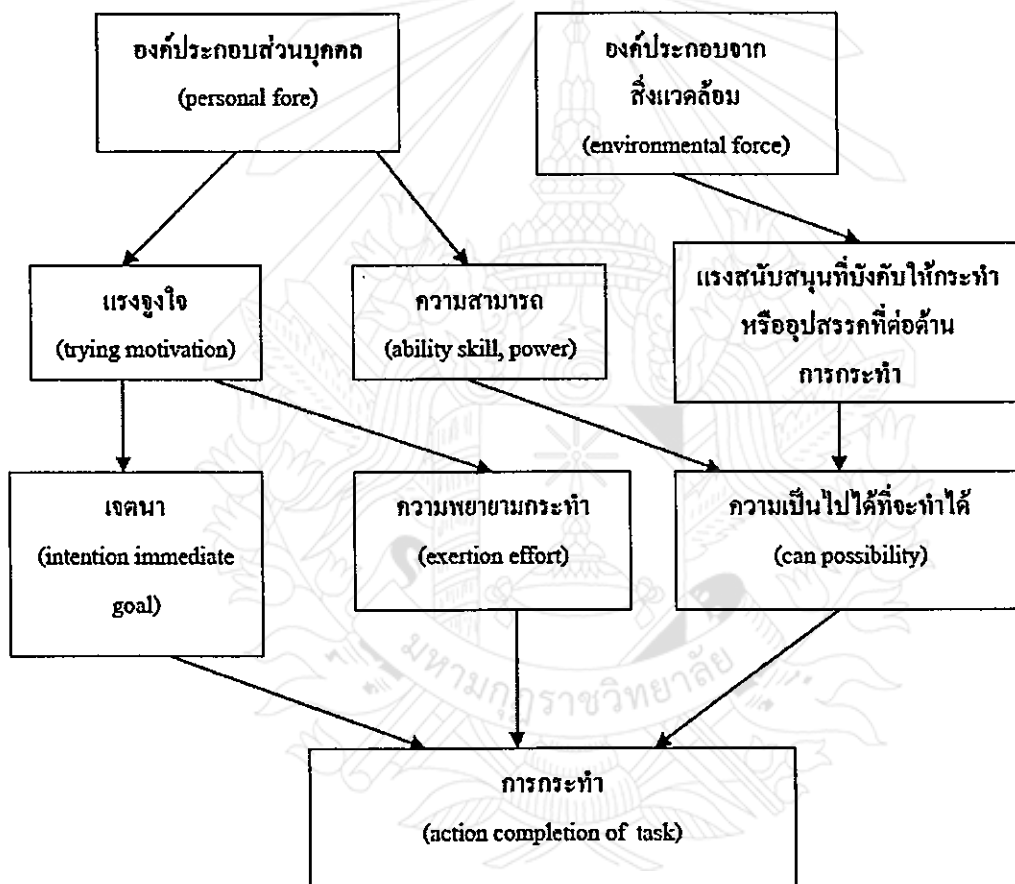
มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการรับรู้ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน การระบุเหตุของพฤติกรรม ของแต่ละบุคคลก็จะแตกต่างกันเช่นเดียวกับการรับรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สังเกต กับผู้กระทำพฤติกรรม จะรับรู้สาเหตุของพฤติกรรมเดียวกันแตกต่างกัน

^๓เจลิมพล ดันสกุก, พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร : สหประชาพาณิชย์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖.

๑. ขั้นตอนของกระบวนการระบุเหตุของพฤติกรรม นักจิตวิทยาได้แบ่งกระบวนการระบุเหตุของพฤติกรรมออกเป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นสังเกตการกระทำหรือพฤติกรรม ขั้นพิจารณาเจตนาของผู้กระทำ และขั้นระบุสาเหตุของการกระทำว่ามาจากอะไร

๒. ทฤษฎีการระบุเหตุของพฤติกรรม ทฤษฎีพื้นฐานในเรื่องการระบุเหตุของพฤติกรรม มีอยู่ ๓ ทฤษฎี ซึ่งอธิบายการระบุเหตุของพฤติกรรมในแนวทางที่แตกต่างกัน

๒.๑ ทฤษฎีการวิเคราะห์การกระทำ (The analysis of action) ไฮเคอร์ เป็นผู้เริ่มเสนอทฤษฎีนี้ขึ้นมาเป็นคนแรก ในปี ค.ศ. ๑๙๕๘ ไฮเคอร์ อธิบายว่า ในการรับรู้พฤติกรรมนั้น คนเราจะต้องสังเกตพฤติกรรม และอุปมาน (Deduce) ว่าพฤติกรรมนี้จะเกิดขึ้นมาได้ต้องอาศัยสาเหตุอะไรบ้าง ดังองค์ประกอบที่สำคัญตามรูปดังนี้^๔

ภาพประกอบที่ ๑ องค์ประกอบที่สำคัญ สาเหตุของพฤติกรรมตามทฤษฎีไฮเคอร์

^๔Heider, The Analysis of Action, อ้างใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕, หน้า ๕๐-๕๑.

๒.๒ ทฤษฎีการสมนัยแห่งข้อสันนิษฐาน (Correspondence of Inference Theory) มีอยู่เสมอที่คนเรามักคิดว่า พฤติกรรมของบุคคลย่อมบอกระไรกับเราได้เกี่ยวกับทัศนคติหรือบุคลิกภาพของเขา

โจนส์และเดวิส ได้เสนอทฤษฎีระบุเหตุของพฤติกรรมว่า คนเราสันนิษฐานเจตนาภายในใจ (Underlying Intention) หรือลักษณะประจำตัว (Trait) และแนวโน้มทางจิต (Disposition) ของบุคคลอื่น จากการสังเกตพฤติกรรมภายนอกของเขาที่แสดงออกมา

สรุปทฤษฎีการระบุเหตุของพฤติกรรมของโจนส์และเดวิส ให้ความรู้ว่า ผู้สังเกตพฤติกรรมจะสันนิษฐานเจตนาของการกระทำ และลักษณะประจำตัวของผู้กระทำพฤติกรรม จากการกระทำที่เขาสังเกตได้ อาจจะกล่าวได้ว่า สันนิษฐานจากเหตุการณ์ภายนอกเข้าสู่ลักษณะประจำตัวภายในก็ได้

๒.๑ ทฤษฎีการแปรผันร่วม (Co variation theory) เคลลี เป็นนักจิตวิทยาสังคมที่มีชื่อเสียงโด่งดังคนหนึ่งในยุคนี้ เขาได้อธิบายเรื่องการระบุเหตุของพฤติกรรมแตกต่างออกไปจากโจนส์และเดวิส

เคลลี สรุปว่า คนเราใช้ปัจจัย ๓ ประการ ในการตัดสินใจว่า พฤติกรรมหรือการกระทำใดเกิดขึ้นมา เพราะ สาเหตุภายในหรือเพราะสาเหตุภายนอก ซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้แก่

๑. ความพ้องกันกับพฤติกรรมของผู้อื่น (Consensus) คือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเหมือนกันกับคนอื่นรอบตัวเขาหรือไม่

๒. ความคงเส้นคงวาของพฤติกรรมของผู้กระทำ (Consistency) คือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเช่นเดียวกันนั้นในโอกาสอื่นด้วยหรือไม่

๓. ความโดดเด่นของพฤติกรรมของผู้กระทำ (Distinctiveness) คือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างเดียวกันนั้นในสถานการณ์อื่นด้วยหรือไม่^๔

กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมของวัยรุ่นเป็นการกระทำหรือกิจกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่มนุษย์แสดงออกมา ที่สามารถสังเกตหรือวัดได้ การกระทำหรือกิจกรรมของคนมีรูปแบบต่าง ๆ กัน บางอย่างเราสามารถเห็นได้ด้วยตา หรือ ได้ยินด้วยหู บางอย่างเป็นความรู้สึกภายในจิตใจที่ไม่สามารถสังเกตได้ แต่สามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ หรือตัวชี้ที่คนแสดงออกมาทั้งที่รู้สึกตัว และไม่รู้สึกตัว

๓.๒ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นไทย

สังคมไทยในปัจจุบัน หมายถึงสังคมไทยในปีที่ทำการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๓๘) และอาจย้อนอดีตลงไปบ้างในบางเรื่องเพื่อให้เห็นภาพความต่อเนื่องของการเปลี่ยนแปลง โดยทั่วไปเป็นสังคมที่กำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมทั้งหลาย

^๔เรื่องเดียวกัน.

อันได้แก่ การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Agriculture) มาสู่เกษตรกรรมสมัยใหม่ (Modern Agriculture) โดยมีการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเครื่องจักรกลเข้ามามีส่วนในการผลิตเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดไปจนถึงการแปรรูปผลผลิตเกษตรเพื่อส่งขายในรูปแบบของสินค้าอุตสาหกรรม เช่น ผลไม้กระป๋อง น้ำผลไม้บรรจุกระป๋องหรือขวด รวมทั้งผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิตภาคนอกการเกษตรที่สำคัญ คือ การเพิ่มปริมาณ และคุณภาพสินค้าประเภทอุตสาหกรรมมากขึ้น นับตั้งแต่อุตสาหกรรมที่เริ่มต้นมานานแล้ว อย่างเช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอเรื่อยมาจนถึงอุตสาหกรรมสมัยใหม่มาก ๆ อาทิ การผลิตชิ้นส่วนหรืออุปกรณ์รถยนต์ เครื่องไฟฟ้า ไปจนถึงชิ้นส่วนเครื่องจักรคำนวณต่าง ๆ เป็นต้น^๖

ทางด้านอาชีพการงานก็ปรากฏว่า มีคนเข้ามาทำงานรับจ้างขายแรงงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น แม้ว่าจำนวนคนที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรจะยังคงอยู่มากอยู่แต่ก็ลดปริมาณลงเรื่อย ๆ จากเดิมที่เคยมีอยู่ประมาณร้อยละ ๘๐ เป็นเวลาอันยาวนาน เหลือเพียงประมาณร้อยละ ๖๐ กว่า ๆ เมื่อเร็ว ๆ นี้ และลดลงต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ เป็นครั้งแรกในปี ๒๕๓๔ ส่วนทางด้านรายได้ของรัฐในปัจจุบันนี้ พบว่ารายได้จากการขายสินค้านอกภาคเกษตรได้เพิ่มขึ้นมากกว่ารายได้ภาคเกษตรมาหลายปีแล้ว ฉะนั้นภาพเดิม ๆ ของสังคมไทยที่ว่าเป็สังคมเกษตรกรรมแต่ไหนแต่ไรมา ในปัจจุบันภาพลักษณ์เช่นนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปมาแล้ว สังคมไทยปัจจุบันจึงน่าจะได้อธิบายใหม่ว่า “สังคมเกษตรและอุตสาหกรรม” จะเหมาะสมกว่า

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางด้านอาชีพมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นเช่นกัน เริ่มจากการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากรจากถิ่นที่อยู่ในเมืองและชนบท พบว่าประชากรเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ อย่างเช่น กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เชียงใหม่ นครราชสีมา หาดใหญ่ ขอนแก่น อุดรธานี พัทธยา และภูเก็ต เป็นต้น เพื่อแสวงหาอาชีพที่มีรายได้ดีกว่าการทำไร่ไถนา และอยู่ในท้องที่ที่มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปาสถานที่บำรุงความสุขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การค้า การบันเทิง และการศึกษา หากความรู้ระดับสูงต่าง ๆ ก็ตาม โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นทั้งเมืองหลวง ศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง การศึกษา การพาณิชย์และการคมนาคม จึงมีแรงดึงดูดผู้คนจากชนบท เข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพเป็นจำนวนมากภายในระยะเวลาอันสั้นเพียงประมาณ ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา จนพบว่าปัจจุบัน (๒๕๓๗) กรุงเทพมหานครมีประชากรตามสถิติของทางราชการมากกว่า ๘ ล้านคน (ซึ่งจริง ๆ แล้วคงจะมากกว่านั้นเพราะผู้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อย ไม่ได้ย้ายเข้ามาอย่างเป็นทางการ และยังมีชาวต่างประเทศที่เข้ามาอยู่อย่างผิดกฎหมายอีกจำนวนหนึ่งด้วย)

^๖ม.ล. พันธุ์สุรย์ ตดาวัลย์ และคณะ, ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์มหาวิทาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓-๔๔.

สภาพของกรุงเทพมหานครจึงเป็นนครแห่งความแออัดที่ใหญ่โตเกินขนาด (Primate City) ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านผู้คน (มีชุมชนแออัดอยู่เป็นจำนวนมาก) ตึกรามบ้านช่องและยานพาหนะต่าง ๆ โดยเฉพาะปริมาณรถยนต์และรถจักรยานยนต์ที่มีจำนวนหลายล้านคัน จนทำให้ถนนในกรุงเทพฯ มีรถติดกันทุกวัน อากาศก็เต็มไปด้วยฝุ่นละอองและหมอกควัน (Smoke) อันเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชากร ผู้อยู่อาศัย แต่ผู้คนโดยทั่วไปก็ทนเอาเพราะเป็นแหล่งที่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ดี ไม่ว่าจะป็นอาชีพสุจริตถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม หรืออาชีพทุจริตผิดกฎหมายและศีลธรรมต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว

นอกจากกรุงเทพฯ และเมืองบริวาร (สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาครและนครปฐม) แล้ว การขยายตัวของเมืองอื่น ๆ ก็มีอยู่เช่นกัน แต่อัตราการเติบโตไม่มากนัก ฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของประชากรในเมืองกับชนบทของไทยแล้ว จึงพบว่าสัดส่วนของประชากรในเมืองยังมีอยู่ค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่นอกเมือง (เมืองในที่นี้หมายถึง ในเขตเทศบาลหรือเขตเมืองตามกฎหมายอื่น เช่น กรุงเทพฯ และเมืองพัทยา เป็นต้น รวมทั้งในเขตสุขาภิบาลด้วย) คือ ประมาณร้อยละ ๓๐ ต่อ ๗๐ (คืออยู่ในเขตเมืองประมาณ ๑ ใน ๓ ของประชากรทั้งประเทศ แต่ก็นับว่าเพิ่มจากเดิมบ้างพอสมควร (จากร้อยละ ๑๐ ที่อยู่ในเมืองเมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว) เป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในเขตเมืองส่วนใหญ่ไม่ใช่การเพิ่มโดยธรรมชาติ แต่เป็นการเพิ่มโดยการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อการศึกษาและการอาชีพมากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงของประชากรด้านอื่น ๆ ก็มีมากเช่นกัน ไม่ว่าจะป็นอัตราการเพิ่มประชากร ซึ่งครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว เคยเพิ่มสูงถึงร้อยละ ๓.๓ ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลกในสมัยนั้น (ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๕) ได้ลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากการวางแผนครอบครัวของไทยซึ่งดำเนินไปอย่างได้ผลในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลให้อัตราการเพิ่มของประชากร ในปัจจุบันเหลือเพียงร้อยละ ๑.๒ เท่านั้น (การเพิ่มโดยธรรมชาติ) แต่แม้กระนั้นปัจจุบันประเทศไทยก็มีประชากรรวมกันถึงประมาณ ๕๘ ล้านคน และคาดว่าจะเพิ่มถึงประมาณ ๗๑ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ คืออีก ๑๘ ปีข้างหน้า ๆ (การคาดคะเนของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล)

สิ่งที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับโครงสร้างประชากรของไทยในปัจจุบัน (๒๕๓๗) ประการหนึ่ง ได้แก่ จำนวนประชากรวัยทำงาน (๑๕-๖๐ ปี) มีมากถึง ๓๗ ล้านคน หรือประมาณร้อยละ ๖๔ ของประชากรทั้งประเทศ (๕๘ ล้านคน) การที่มีประชากรวัยทำงานจำนวนมากเช่นนี้ หากภาวะทางเศรษฐกิจไม่เข้มแข็งเพียงพอ ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านการจ้างงานในภาคเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม อัตราการว่างงาน หรือจำนวนคนที่ไม่มีงานทำที่เพิ่มมากขึ้น ก็จะกลายมาเป็นปัญหาของสังคมต่อไป แต่อย่างไรก็ดี ภาวะเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันเรียกได้ว่าอยู่ในขั้นดีมีการขยายตัวในอัตราที่สูง (ประมาณร้อยละ ๘ ต่อปี) ติดต่อกันมาหลายปี ฉะนั้น ปัญหาการว่างงานในปัจจุบันจึงไม่รุนแรง ในทางตรงกันข้ามกลับปรากฏว่า งานฝีมือ

บางประเภทเช่น ทางด้านช่างไฟฟ้า เครื่องจักรกล เครื่องคำนวณและอื่น ๆ กลับขาดแคลน คือ การผลิตแรงงานฝีมือหลายแขนงยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคหรือนายจ้าง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรที่น่าสนใจมากอีกประการหนึ่งในปัจจุบันก็คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) และการลดลงของประชากรวัยเด็ก (ต่ำกว่า ๑๕ ปี) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการวางแผนครอบครัวที่ได้ผลและการสาธารณสุขที่ดี ประชากรไทยในสมัยปัจจุบันมีอายุยืนยาวเฉลี่ยถึง ๖๕ ปี ในขณะที่สตรีมีอายุยืนยาวเฉลี่ยถึง ๗๒ ปีกว่า ๆ ประชากรวัยสูงอายุของไทยในปัจจุบัน มีมากกว่า ๔ ล้านคน (ร้อยละ ๗) และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนประชากรวัยเด็กแม้ว่าจะลดลงกว่าเมื่อหลายปีที่ผ่านมา แต่จำนวนรวมก็ยังมีมากอยู่ถึง ๑๖ ล้านคนกว่า ๆ (ร้อยละ ๒๗) เด็กเหล่านี้ต้องเรียนหนังสือและหางานทำต่อไปในอนาคต ฉะนั้น การเพิ่มปริมาณสถานศึกษา และการอาชีพต่าง ๆ จะต้องจัดให้มีขึ้นอย่างเพียงพอ และสมดุลกันในอนาคต (ข้อมูลของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข ก็ปรากฏว่ามีความพยายามหลายประการที่จะทำให้คนไทยได้รับการศึกษาสูงขึ้นและมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ในปัจจุบันพบว่า คนไทยมีอัตราการรู้หนังสือ (Literacy Rate) สูงถึงร้อยละ ๕๑ และทางรัฐบาลก็พยายามหาทางขยายการศึกษาลดระดับจาก ๖ ปี ออกไปเป็น ๕ ปี จำนวนนักเรียนในระดับมัธยม อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น แม้ว่าในอัตราที่น้อยกว่าก็ตาม แสดงให้เห็นว่าการศึกษาของไทยก็ได้มีความพยายามปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ไปด้วยแม้ว่าจะไม่รวดเร็วนัก เพราะการพัฒนาการศึกษานั้นเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป จึงจะได้ผลในแง่ของการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ

การพัฒนาทางด้านสาธารณสุขก็เช่นเดียวกัน การผลิตบุคลากรทางการแพทย์และพยาบาล จะต้องกระทำอย่างพินิจพิเคราะห์ มีทั้งความรู้ในวิชาชีพที่เข้าขั้นมาตรฐานและมีจริยธรรมที่สูงส่งเพียงพอ การขยายตัวของสถานพยาบาลต่าง ๆ ในเขตชนบทยังเป็นที่น่าพอใจอย่างเชื่องช้า แม้ว่าในเขตเมืองจะมีสถานพยาบาลอยู่เป็นจำนวนมาก แม้กระนั้น โดยทั่ว ๆ ไปก็อาจกล่าวได้ว่า สุขภาพของคนไทยโดยรวมดีขึ้น อายุยืนยาวเฉลี่ยสูงขึ้นดัง ได้กล่าวแล้ว โรคระบาดร้ายแรงที่เคยคร่าชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมากในอดีต อย่างเช่น อหิวาตกโรค มาเลเรีย และวัณโรค ต่างก็ถูกควบคุมจนไม่เป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงเช่นในอดีตอีกต่อไป แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีโรคทันสมัย ซึ่งเป็นกันมากในสังคมที่พัฒนาแล้ว เกิดมีมากขึ้นสังคมไทยปัจจุบันเช่นกัน อาทิ โรคหัวใจ มะเร็ง และโรคเอดส์ ซึ่งกำลังแพร่ระบาดในหมู่ประชากรบางกลุ่ม (โสภณีนักที่ชวกลางคืน ผู้ติดยา ฯลฯ) อย่างรวดเร็ว จนเป็นที่น่าวิตกว่าในอนาคตหากไม่มียารักษาได้ โรคเอดส์จะเป็นโรคที่คร่าชีวิตมนุษย์ไปมากที่สุด อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว สภาพทางด้านสุขภาพอนามัยของคนไทยในปัจจุบันก็ดีขึ้นกว่าสมัยก่อนเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วอย่างมาก สภาพทางด้านสุขภาพ

อนามัยของคนไทยในปัจจุบันก็ดีขึ้นกว่าสมัยก่อนเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วอย่างมาก เว้นแต่ทางด้านสุขภาพจิต ที่ดูจะเสื่อมทรามลงไปมากหากไม่คิดหาวิธีป้องกันแก้ไขอย่างถูกต้องและทันที่

การเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่หลวงอีกประการหนึ่งอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางด้าน เศรษฐกิจและการศึกษา ก็คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ทางญาติ โดยเฉพาะเรื่องของครอบครัวนั้นมีเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ ทั้งในแง่ของจำนวนสมาชิกที่ลดลง (ผลของการคุมกำเนิด) ทำให้ขนาดของครอบครัวไทยตัวเฉลี่ยปัจจุบันเหลือเพียงประมาณ ๔-๕ คือ ครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกประมาณ ๔-๕ คนเท่านั้น (เป็นผลมาจากการวางแผนครอบครัว) นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากความเหลื่อมล้ำทางเพศลดน้อยลง

สตรีมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากขึ้น และสตรีจำนวนไม่น้อยได้ออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้เวลาในการเลี้ยงดูและอบรมลูกน้อยลง บางท้องที่ที่ยากจน อย่างเช่น ในชนบทภาคอีสาน ทั้งพ่อ และแม่ต่างออกไปหางานทำนอกบ้านเป็นเวลานาน อาทิ พ่อไปทำงานต่างประเทศ (สิงคโปร์ มาเลเซีย ตะวันออกกลาง) แม่ไปทำงาน พักหา หาดใหญ่ ฯลฯ ทั้งลูกให้ยาย/ย่า ตา/ปู่เลี้ยงดู โดยส่งเงินมา ให้ เป็นรายเดือน นาน ๆ ก็กลับมาเยี่ยมลูกสักครั้งหรือไม่ก็หายไปเลย (แต่งงานใหม่) เป็นผลให้เด็ก ๆ ซึ่ง อยู่ในวัยที่ต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อและแม่ ต้องถูกทอดทิ้งถูกละเลยให้อยู่ตามยถากรรม หรือ ได้รับการเลี้ยงดูอย่างขาด ๆ เกิน ๆ ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยต้องหนีจากครอบครัวไปอยู่ตามถนน และ ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรและกลายเป็นอาชญากรไปด้วยในท้ายที่สุด ความสามารถพึ่งตนเองได้ทาง เศรษฐกิจของสตรี จากการที่สตรีบางส่วนมีการศึกษาสูงขึ้น มีอาชีพการงานทำนอกครอบครัวมากขึ้น อาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าความแตกร้างมาสู่ครอบครัว โดยมีการหย่าร้างมากขึ้น โดยเฉพาะ ในเขตสังคมเมือง นอกจากนั้น การมีอาชีพรับจ้าง ทำงานในเมืองหรือตาม โรงงานมากขึ้น เป็นเหตุให้ ความสัมพันธ์ทางญาติลดน้อยลง ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงเป็นครอบครัวแบบเนื้อแท้ (Nuclear Family) คือ อยู่กันลำพังเฉพาะพ่อแม่ และลูก ๆ โดยไม่มีญาติอาวโสตอื่น ๆ อยู่ร่วมด้วยเช่น สมัยก่อน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง รวมทั้งในเรื่องความเชื่อและศานานั้น ในระยะเวลาตั้งแต่ ๓๐ ปีมานี้ นับว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าพอใจมากนัก แม้ว่าปัจจุบัน เราจะมี รัฐบาลผสมที่มาจาก การเลือกตั้ง แต่พฤติกรรมของนักการเมืองของข้าราชการและของราษฎรทั่วไป ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ยังคงเป็นไปแบบเดิม ๆ เป็นส่วนใหญ่ จะมีบ้างที่ตระหนักในบทบาทและ หน้าที่ของการเป็นประชาชน และนักการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแต่ก็ยังคงถือว่าเป็นส่วนน้อย ในด้าน ความเชื่อและศานานั้น ก็ยังคงเป็นแบบเดิม ๆ พุทธศาสนาแบบผสมกับลัทธิวิญญูณ ซึ่งรวมทั้งความเชื่อ ในเรื่องไสยศาสตร์ ความลึกลับ มหัศจรรย์ และอำนาจเหนือธรรมชาติก็ยังมีอยู่แพร่หลายทั่วไป ใน ขณะเดียวกันการแพร่หลายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ เครื่องบิน เครื่องไฟฟ้า เครื่องจักร

คำนวณ โทรทัศน์ โทรศัพท์ ฯลฯ ทำให้ชีวิตประจำวันมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่แนวคิด และปรัชญาทางวิทยาศาสตร์ในหลายกรณีก็ถูกความเชื่อทางไสยศาสตร์ปิดบังและครอบงำ ทำให้ผู้คนทั่วไปในปัจจุบันเกิดความขุ่นงาใจ และสับสนในความคิด^๑

โดยสรุป สังคมไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่าเทียมกันหรือไม่ได้คุณภาพในระบบย่อยต่าง ๆ ของสังคม ได้ทำให้เกิดช่องว่างทางด้านความคิดและจิตใจ ผู้คนบางส่วนมองเห็นวัตถุประสงค์เป็นสรณะก็พากันกอบโดยสมบัติต่าง ๆ ไว้มากมาย แต่ผู้คนอีกจำนวนมากกำลังต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน และพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ได้ครอบครองวัตถุให้ได้มากขึ้น การแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การเอารัดเอาเปรียบและการฉวยโอกาสของกลุ่มคนผู้มีอำนาจอิทธิพลในสังคม จะทำให้ผู้ยากจนและด้อยโอกาสเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) สังคมไทยในอนาคตคงจะมีปัญหาความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่กำลังรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว หากไม่มีมาตรการประสานและแบ่งปันผลประโยชน์ ในสัดส่วนที่เป็นธรรม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ผู้ยากจน และด้อยโอกาสต่าง ๆ ได้รับส่วนแบ่งมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๓.๓ สภาพปัญหาของวัยรุ่นไทย

สถาบันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม สถาบันในสังคมมีอยู่เพื่อแก้ ปัญหาสังคม ในขณะที่เดียวกันสถาบันก็อาจทำให้เกิดอาชญากรรมมากขึ้นได้ หากสถาบันนั้นทำหน้าที่ไม่เหมาะสมก็จะเป็นสาเหตุทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด หรือเกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้นได้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญ มีดังนี้

๑. ครอบครัว เป็นสถาบันแรก ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนในทุกลักษณะครอบครัว ได้พัฒนาเยาวชนในเรื่องอารมณ์ สติปัญญา ศิลธรรม ความมีน้ำใจนักกีฬา ความเจริญทางร่างกายตลอดทั้งความเจริญทางสังคม ครอบครัวมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ต่อเด็ก โดยเฉพาะในวัยเริ่มต้นชีวิต คือ ระยะเวลา ๑-๕ ขวบ ส่งอิทธิพลของสิ่งอื่น ๆ ได้เกิดขึ้นภายหลังอิทธิพลของครอบครัวคือ หลังจากที่ครอบครัวได้ดำเนินการพัฒนาเยาวชนเป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว ครอบครัวได้สอนให้เด็กได้รับ และยอมรับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเวลา สถานที่ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เด็กได้เรียนรู้ว่าควรจะทำปฏิบัติตัวอย่างไร จึงจะเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่นในสังคม การพัฒนาของเด็กในครอบครัวในระยะเริ่มต้นนี้เองเกี่ยวพันกับพฤติกรรมของเด็กในอนาคต ถ้าเด็กได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักคำนึงถึงที่ติงาม ก็เชื่อได้ว่าเป็นการยากมากที่เด็กจะประพฤติผิดกฎหมายบ้านเมืองต่อไปในอนาคต ในทางตรงกันข้ามหากเด็ก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ได้รับการกล่อมเกลามาให้เห็นผิดเป็นชอบแล้ว ก็มีทางที่จะเป็นไปได้ว่า ในการข้างหน้าเด็กจะประพฤติผิดกฎหมาย

ซัทท์แลนด์ ได้กล่าวถึง ลักษณะของครอบครัวที่ก่อให้เกิดการทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยพิจารณาถึงประเภทของความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ดังนี้ คือ

๑) ครอบครัวซึ่งสมาชิกบางคน ไม่มีศีลธรรม ดินเด้า ดินยาเสพติดให้โทษ หรือทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชญากรรม

๒) ครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ หรือขาดทั้งพ่อและแม่ อันเนื่องมาจากการตาย การหย่าร้าง หรือการจากกันไป

๓) ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ควบคุมลูก เป็นเพราะความละเลย หรือเพราะความเจ็บไข้ได้ป่วย

๔) ครอบครัวที่ไม่ค่อยลงรื่องลงรอยกัน ตัวอย่างเช่น มีคนใดคนหนึ่งทำตนเป็นคนบงการหรือเจ้ากี้เจ้าการอยู่ตลอดเวลา มีอคติโดยการให้ความรักที่ไม่เท่าเทียมกัน มีความเป็นทุกข์เป็นร้อนหรือวิตกห่วงใยจนเกินไป มีความรุนแรงจนเกินไป ขาดการเอาใจใส่ต่อกัน มีความอิจฉาริษยา อยู่กันมากหน้าหลายตาจนเกินไป หรือมีญาติเข้ามาสอดแทรกเกี่ยวข้อง เป็นต้น

๕) เป็นบ้านซึ่งคนอยู่อาศัยต่างชาติ ต่างภาษากันมีประเพณีนิยม และมาตรฐานในการดำรงชีพที่แตกต่างกัน เป็นบ้านที่อุปการะคนมาก ๆ หรือเป็นบ้านที่ยึดมั่นต่อระเบียบแบบแผนจนเกินไป

๖) เป็นบ้านที่เศรษฐกิจไม่ดีพอ หรือมีความกดดันทางเศรษฐกิจ เช่น ไม่มีงานทำ มีความยากจน แม่ต้องออกไปทำงานจนไม่มีเวลาสั่งสอนลูก

๓.๓.๑ ปัญหาวัยรุ่น

๑) ความต้องการพื้นฐานของวัยรุ่น

วัยรุ่นก็เช่นเดียวกับวัยอื่น ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ก็คือจะต้องมีความต้องการต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความต้องการทั้งหลายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องมี วัยรุ่นเป็นวัยที่ได้พบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ของชีวิต จึงมีความต้องการในด้านต่าง ๆ มากกว่าวัยอื่น ๆ จึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจต่อความต้องการของวัยรุ่น ทั้งนี้ เพื่อจะได้เข้าใจ และสามารถสนองตอบความต้องการของวัยรุ่นได้อย่างเหมาะสม

วัยรุ่นคือใคร

วัยรุ่น คือ เด็กที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ และจากความหมายนี้เองทำให้ชีวิตของวัยรุ่นอยู่ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ

การกำหนดช่วงอายุของการเข้าสู่วัยรุ่นนั้น ไม่มีความแน่นอนมากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเจริญเติบโตของแต่ละบุคคล โดยทั่วไปมักจะกำหนดว่าวัยรุ่นนั้นจะอยู่ระหว่างช่วงอายุ ๑๓-๑๕ ปี^๔ ซึ่งโดยปกติ

^๔สุชา จันทร์ธอม, จิตวิทยาวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

การกำหนดการเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นมักจะกำหนดจากวุฒิภาวะค้ำนต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเพศที่เกี่ยวกับ ความพร้อมของต่อมเพศที่จะผลิตเซลล์สืบพันธุ์

ช่วงอายุของวัยรุ่นถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาที่ไม่นานนัก แต่ก็เป็นเวลาที่มีความสำคัญของชีวิต คนเราได้มาก การจะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีหรือไม่นั้น ก็เริ่มจากช่วงเวลานี้นั่นเอง คั้งนั้น หากจะแบ่งระยะ ของวัยรุ่นตามที่นักจิตวิทยาหลายท่านนิยมแบ่งไว้แล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระยะ คือ

๑. วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty)

เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๑-๑๓ ปี

เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี

๒. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence)

เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี

เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๕-๑๗ ปี

๓. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence)

เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๗-๒๐ ปี

เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๘-๒๑ ปี

จากระยะของวัยรุ่นในช่วงต่าง ๆ นี้เองทำให้เห็นว่าเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นได้เร็วกว่าเด็กชาย คือ เริ่มวัยรุ่นเมื่ออายุ ๑๑ ปี แต่ในทางตรงกันข้ามการสิ้นสุดช่วงวัยรุ่นของเด็กชายจะช้ากว่าเด็กหญิงคือสิ้นสุด ที่อายุ ๒๑ ปี ซึ่งหากจะเปรียบเทียบช่วงเวลาของการพัฒนาการในช่วงระยะเวลานี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ทั้งวัยรุ่นชายและหญิงต่างก็ใช้เวลาในการพัฒนาการในระยะที่ใกล้เคียงกัน

วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่ร่างกายของเด็กได้มีการพัฒนามาก เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะ พัฒนาการทางด้านเพศจะมีความรวดเร็วมาก โดยเพศหญิงจะเห็นได้ชัดจากการที่เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน ครั้งแรก สำหรับเด็กชายเห็นไม่ชัดเจนเท่าเด็กหญิง คงมีแค่สภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การมี ขนาดอวัยวะเพศ มีเสียงแตกห้าวขึ้น ถึงแม้เวลานี้ร่างกายของวัยรุ่นกำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ ทางด้านความคิดอ่านและความรู้สึกแล้ว วัยรุ่นช่วงนี้ยังรู้สึกว่าเป็นเด็กอยู่ เป็นเพียงช่วงของการ เตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยรุ่นอย่างเต็มตัวต่อไป

วัยรุ่นตอนต้น การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายของวัยรุ่นในระยะนี้ก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป และจะสิ้นสุดลงเมื่อถึงวุฒิภาวะ และการพัฒนาทางสติปัญญา ก็จะพัฒนาตามการพัฒนา ทางร่างกายไปเรื่อย ๆ ซึ่งการพัฒนาทางสติปัญญานี้จะแตกต่างกันไปตามตัวบุคคล และสภาพแวดล้อม

วัยรุ่นตอนปลาย วัยรุ่นตอนปลายนี้เป็นวัยที่ทั้งร่างกาย และจิตใจของวัยรุ่นมีการพัฒนามาจนถึง ขั้นสูงสุด การพัฒนาทางกายจะเริ่มคงที่ ในขณะที่การพัฒนาทางสติปัญญาจะดำเนินต่อไป โดยเฉพาะ

ทางด้านความคิด และปรัชญาชีวิต^๙ ในวัยนี้เด็กจะสร้างความเป็นตัวของตัวเอง พยายามแก้ปัญหาชีวิตของตนเอง และไม่ชอบขบถที่จะให้ผู้ใหญ่ไปยุ่งเกี่ยวกับตัวมากนัก ดังนั้น ในวัยนี้ผู้ใหญ่จึงควรทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษามากกว่าการเป็นผู้คอยชี้แนะทางเดินให้เด็ก

วัยรุ่นเป็นวัยที่ผู้ดูแลแวดล้อมค่อนข้างจะมีความหนักใจที่จะเข้าไปสัมพันธ์ด้วย เพราะความไม่แน่นอนในความต้องการ และอารมณ์ของวัยรุ่นทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดบิดา หรือทำนายความต้องการ ไม่ได้แน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการสัมพันธ์กับวัยรุ่นก็อยู่ตรงที่ว่า การปล่อยให้วัยรุ่นมีอิสระในขอบเขตที่ผู้ใหญ่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ อย่างให้วัยรุ่นรู้สึกถึงขอบเขตที่วางไว้ให้ การที่พ่อแม่ผู้ปกครองทำตัวเป็นที่ปรึกษามากกว่าผู้ควบคุม ทำให้วัยรุ่นรู้สึกถึงความมั่นใจในการกระทำของคนมากขึ้น

๒) ความต้องการของวัยรุ่น

การอบรมเลี้ยงดูเด็กในสมัยโบราณนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่จะต้องเป็นผู้กำหนดว่า เด็กจะต้องปฏิบัติตัวอย่างใดบ้าง โดยที่ไม่ใช่เป็นความต้องการตามวัยของเด็ก ต่อมานักจิตวิทยาได้ค้นพบว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่จะได้ผลดีนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับ การอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการตามวัยของเด็ก และนับตั้งแต่เกิดความคิดดังกล่าว ทำให้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความต้องการของเด็ก สำหรับวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายเสียจนตัวเองก็ไม่ทราบว่าจะควรปฏิบัติตัวอย่างใด การค้นหาความต้องการอย่างแท้จริงของวัยรุ่นจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยากตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม นักจิตวิทยาก็ได้พยายามค้นหาความต้องการของวัยรุ่นไว้ โดยมีนักจิตวิทยาของไทยหลายท่าน ได้กล่าวถึงความต้องการของวัยรุ่นไว้ในลักษณะต่อไปนี้ คือ

๑. ความต้องการทางเพศ
๒. ความต้องการได้รับอิสระ
๓. ความต้องการที่จะเลี้ยงตนเอง
๔. ความต้องการที่จะได้รับความนับถือจากสังคม
๕. ความต้องการในปรัชญาชีวิตที่น่าพอใจ

ส่วนในทัศนะของนักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงความต้องการของวัยรุ่นไว้ ๑๓ ประการ คือ

๑. ต้องการความรัก
๒. ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน
๓. ต้องการความเป็นอิสระ
๔. ต้องการได้รับการยกย่อง
๕. มีอุดมคติสูง
๖. มีความสนใจเรื่องเพศ และเพื่อนต่างเพศ

^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

๗. ต้องการการรวมกลุ่ม
๘. ต้องการการยอมรับจากผู้ใหญ่
๙. ต้องการแบบอย่างที่ดี
๑๐. ต้องการความปลอดภัย และความมั่นคง
๑๑. ต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ
๑๒. ความรู้สึกรุนแรง
๑๓. ต้องการมีอนาคต มีความสำเร็จ

จากความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของวัยรุ่นในทัศนะของนักจิตวิทยา และนักสังคมวิทยา เหล่านี้ จะเห็นได้ว่า มีประเด็นที่มองเห็นความต้องการของเด็กวัยรุ่นไทย ๔ ประการ คือ

๑. ความต้องการเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ นับตั้งแต่การมีเพื่อนต่างเพศ ไปจนกระทั่งความคิดเกี่ยวกับการมีคู่อุปการ

๒. ความต้องการได้รับอิสระ วัยรุ่นต้องการ โอกาสในการที่จะมีอิสระในการคิด การตัดสินใจ และกระทำการบางอย่างด้วยตนเองอย่างมีอิสระ

๓. ต้องการการยอมรับนับถือจากสังคม โดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในระยะของการที่จะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ การยอมรับในความเป็นผู้ใหญ่ หรือการได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ จะทำให้วัยรุ่นมีความภาคภูมิใจในตนเอง

๔. ความต้องการมีปรัชญาชีวิต หรืออุดมคติของตนเอง วัยรุ่นมักจะมองสิ่งในชีวิตในแง่ของปรัชญา ก็จะมองทุกอย่างในทางใดทางหนึ่งอย่างเอนเอียงมาก ถ้าชอบก็มักจะชอบมาก ถ้าไม่ชอบก็จะคัดค้านไม่สิ้นสุด และวัยรุ่นจะนับถือ ยึดถืออุดมคติที่เห็นว่าดีอย่างมาก และจะมีการต่อสู้อย่างรุนแรงหากมีใครมาทำลายอุดมคติของตน

เจกิ้น และก๊อฟแมน ได้อธิบายว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นส่วนใหญ่นั้นเป็นผู้ที่เป็นพวกที่มีสภาพทางจิตที่สับสน วุ่นวาย เพราะขาดความสัมพันธ์อย่างอบอุ่นจากบิดา มารดาหรือผู้ปกครองในครอบครัว เป็นพวกที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้ได้รับการเอาใจใส่ และควบคุมดูแลจากผู้ปกครอง และครอบครัว เพราะบิดามารดาถึงแก่กรรม หรือบ้านแตก จึงทำให้เด็กมีจิตใจแข็งกระด้างและชอบกระทำความผิด^{๐๐}

โสภณ ชูพิภูตชัย ได้กล่าวถึง ครอบครัว ตัวการทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดไว้ว่า “ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ที่มีผลต่อขบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการพัฒนาบุคลิกภาพ

^{๐๐} สิริทธิโชค วรานุสันติกุล, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๖), หน้า ๘๗.

ของเด็ก เป็นแหล่งแรกที่สร้างนิสัย ความคิดอ่าน ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะของเด็กปัญหาเด็กเยาวชน กระทบคตินั้น สาเหตุปัญหาส่วนใหญ่มักจะมีผลมาจากครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่ขาดความรัก ความอบอุ่น หรือขาดความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ขาดผู้อบรม และให้คำแนะนำเด็ก ไม่รู้จัก ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ขาดสันตนาการที่ดี และที่สำคัญ คือ ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในครอบครัว นักจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญและศึกษาหาสาเหตุของความบกพร่องในครอบครัวนี้ ทำให้ สมาชิกในครอบครัวต้องกระทำผิดประกอบอาชญากรรม” **

๒. โรงเรียนและการศึกษา การศึกษามีส่วนที่จะเสริมสร้างลักษณะนิสัย และพัฒนาบุคลิกภาพ ของบุคคล เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงของสังคม ภาวะของ บุคคลที่ค้อยในการศึกษานั้น ย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตอย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนกระทบคตินั้นเป็นผู้มีการศึกษาคำ ตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น สำหรับในประเทศ ที่กำลังพัฒนามีเหตุผลเชื่อได้ว่า อุปสรรคที่สำคัญของการศึกษาเกิดจากภาวะความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ และความต้องการที่จะใช้กำลังแรงงานของเด็ก เหตุนี้เป็นผลทำให้เด็กต้องหยุดชะงักจากการศึกษาเล่าเรียน เพื่อที่จะหารายได้เลี้ยงตัวเอง หรือนำมาช่วยเหลือครอบครัวก่อนถึงวัยอันสมควร ภาวะเช่นนี้ย่อมบั่นทอน ความก้าวหน้าทางการศึกษาของเด็ก โดยปริยาย ซึ่งมีผลให้เด็กกลายเป็นผู้กระทำผิดในเวลาต่อมา ถึงกระนั้นอุปสรรคและข้อขัดข้องของการศึกษาดัง กล่าว ก็มีไว้จะเกิดจากภาวะเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว เสมอไปไม่ ในเมื่อการจัดการศึกษาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของโรงเรียน โรงเรียนจึงมีบทบาทที่สำคัญ ยิ่งต่อชีวิต และอนาคตของเด็ก และเยาวชน เพราะโรงเรียนอาจจะเป็นสถาบันที่ผลิตเด็กกระทำผิด โรงเรียนอาจจะช่วยป้องกันเด็กกระทำผิด และโรงเรียนอาจจะช่วยเด็กที่จะกระทำผิดแล้ว ให้กลับตน เป็นคนดีได้

ปัจจัยที่โรงเรียนมีส่วนผลักดันให้เด็กกลายเป็นผู้กระทำผิดอาจสรุปได้ คือ

- ๒.๑ เด็กขาดครูที่ดี
- ๒.๒ โรงเรียนมีอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ไม่เพียงพอ
- ๒.๓ เด็กไม่ได้รับความสนใจ
- ๒.๔ เกิดการแบ่งแยกในกลุ่มนักเรียน เพราะความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจ
- ๒.๕ โรงเรียนขาดหลักการและการบริการด้านสันตนาการ
- ๒.๖ เด็กขาดการปรึกษาและแนะแนว
- ๒.๗ นอกจากครูผู้สอนแล้ว โรงเรียนยังขาดนักวิชาชีพในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

**โสภา ชูพิณฑชัย, ความรู้เบื้องต้นทางจิตวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สุตรไพศาล, ๒๕๑๕), หน้า ๕๑.

๓. รัฐบาล นับว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งมีทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับอาชญากรรม กล่าวคือ อาชญากรรมเกิดขึ้นมากเพราะขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ปล่อยให้ผู้กระทำผิดมากมายลอยนวลอยู่ได้ โดยปราศจากการลงโทษ การแก้ ปัญหาเรื่องนี้ จึงต้องให้ตำรวจและศาลบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดกวดขัน การบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดกวดขันเท่านั้น ที่จะลดปัญหาอาชญากรรมได้ อย่างไรก็ตามการที่จะทำได้เช่นนั้นจะ ต้องประสบกับความยากลำบากเป็นอย่างมาก เพราะว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมขาดความเข้มแข็ง และไร้ประสิทธิภาพพอ ๆ กับที่สังคมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม เพราะสังคมมี ปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองดูเหมือนจะมีความสำคัญเป็นอันมากในการบังคับใช้กฎหมาย คนทั่ว ๆ ไปจะเคารพกฎหมาย และเคารพเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง ก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองกระทำตนเป็นคนเคารพกฎหมายด้วย

๔. สื่อมวลชน เป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีส่วนต่อการเกิดอาชญากรรมและ ปัญหาเด็ก และเยาวชนกระทำผิด อิทธิพลอย่างสำคัญของสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรมเป็นตัวแทนทัศนคติที่มีอยู่แล้ว หรือมีจะนั้นก็ส่งเสริมให้เป็นตามสภาพแวดล้อมที่ตนคิดว่าดีแล้ว ทั้งที่ความคิด หรือทัศนคติ หรือสภาพแวดล้อมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่นำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย ทำให้บุคคลที่เคยเห็นการกระทำที่ผิด ๆ เคลิ้ม ไปกับสื่อมวลชนที่ได้สัมผัส เพราะสิ่งที่ตนอยากรู้หรือพร้อมที่จะเรียนรู้ หรือทำความเข้าใจ แสดงว่าตนมีค่านิยมที่ตรงกับสิ่งซึ่งสื่อมวลชนได้นำมาตีแผ่นี้คือ ลักษณะที่เป็นอันตรายของสื่อมวลชนซึ่งมอบสิ่งผิด ๆ หรือค่านิยมที่ผิด ๆ ให้แก่สาธารณชนเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนนี้ นักอาชญาวิทยาท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่าเด็ก ๆ ได้เรียนรู้และตกอยู่ใต้อิทธิพลของสื่อมวลชน นานาชนิด อย่างไรก็ตาม การที่เด็กตกอยู่ในอิทธิพลดังกล่าวได้นั้นต้องผ่านอิทธิพลของสิ่งอื่นก่อน อาทิ ครอบครัว โรงเรียน เราจึงอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่โทรทัศน์ถ่ายทอดไปนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าพฤติกรรมของเด็กต่อโทรทัศน์ และพฤติกรรมของเด็กต่อโทรทัศน์ ย่อมขึ้นอยู่กับ บ้าน โรงเรียน เพื่อนในรุ่นราวคราวเดียวกัน และปัจจัยอื่น ๆ อีกนอกเหนือไปจากสื่อมวลชน การถ่ายทอดอย่างซ้าซากเกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากรรมทางสื่อมวลชนนั้น จะมีอิทธิพลอย่างสำคัญ ต่อการถ่ายทอดความคิดที่ผิดให้แก่ผู้รับรู้อยิ่งในกรณีที่ถ่ายทอดให้เห็นว่า ผู้ละเมิดกฎหมายเป็นผู้ที่สมควร ได้รับความเห็นอกเห็นใจ หรือการยกย่องสรรเสริญด้วยแล้วก็ยิ่ง เป็นอันตรายมากยิ่งขึ้น^{๑๒}

๓.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม (Social process theories)

เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึง สาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรบุคคล หรือกลุ่มบุคคลว่ามีขบวนการอย่างไร อันมีผลทำให้เขากลายเป็นอาชญากร หรือมีพฤติกรรมอาชญากร (Criminal Behavior) ทฤษฎี

^{๑๒} สิทธีโชก วรรณุสันตติกุล, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๘-๕๙.

ประเภทนี้ มีสมมติฐานว่า พฤติกรรมของมนุษย์เรียนรู้ได้ ดังนั้น พฤติกรรมอาชญากรก็อาจได้รับมา โดยกระบวนการเรียนรู้เช่นเดียวกับพฤติกรรม มิใช่อาชญากร (No Criminal Behavior) ก็ได้รับโดยกระบวนการเรียนรู้ (Learning) ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคมที่อธิบายสาเหตุของการเกิดอาชญากรรม มีดังนี้

ทาร์ต ผู้ตั้ง “ทฤษฎีการเลียนแบบ” (Theory of Imitation) เขาเชื่อว่า ไม่มีใครเป็นอาชญากรโดยกำเนิด ดังที่ ลอมโบรโซ ได้ตั้งทฤษฎีไว้ ทาร์ต เชื่อว่า พฤติกรรมอาชญากรเป็นผลทางปัจจัยทางสังคม อาชญากรอาชีพก็ได้รับการฝึกฝนและได้เรียนรู้ เช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ แต่เนื่องจากสาเหตุที่บุคคลนั้นได้บังเอิญเกิดในบรรยากาศอาชญากรรม^{๓๓}

ในปี ค.ศ. ๑๙๑๕ เอ็ดวิน บี ซัทท์แลนด์ (Edwin B. Sutherland) ได้เสนอ ทฤษฎีความแตกต่างในการคบค้าสมาคม (Differential Association Theory) ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญว่า พฤติกรรมทางการติดต่อสัมพันธ์กัน ซัทท์แลนด์ ได้อธิบายพฤติกรรมของอาชญากร สามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง โดยขบวนการ ดังนี้

๑. พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรม เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ คือ พฤติกรรมที่มีลักษณะการเป็นอาชญากร มิใช่เป็นการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ แต่จากการเรียนรู้และฝึกรอบม โดยเหตุบุคคลที่มีได้รับการฝึกรอบมให้ประกอบอาชญากรรม จะไม่ได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากร

๒. พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรม สามารถเรียนรู้ได้จากบุคคลอื่น โดยขบวนการติดต่อขบวนการติดต่อดังกล่าวนี้ เป็นได้ทั้งการอบรม สั่งสอน ได้พบเห็นหรือรับรู้จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา รวมทั้งการเลียนแบบจากวิธีทางต่าง ๆ

๓. หลักการสำคัญของการเรียนรู้พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้น ได้มากที่สุดจากการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่มปฐมภูมิ ในประเด็นนี้ ซัทท์แลนด์ ให้ความเห็นว่าการติดต่อโดยผิวเผิน หรือเป็นการพบปะชั่วคราว รวมตลอดถึงการได้พบเห็นจากหนังสือพิมพ์หรือภาพยนตร์อย่างฉาบฉวย มิใช่ปัจจัยสำคัญของการถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากร

๔. เมื่อมีการเรียนรู้พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากร การเรียนรู้ประกอบด้วย

๔.๑ วิธีที่จะประกอบอาชญากรรม ซึ่งอาจจะมี ความยากง่ายแตกต่างกันออก

๔.๒ แรงบันดาลใจ แรงขับเคลื่อนด้านใน ความมุ่งหมายและทัศนคติ

๕. การเรียนรู้จากการกำหนดความหมายว่า กฎหมายของบ้านเมืองเป็นสิ่งที่พึงเคารพ และเป็นสิ่งพึงปฏิบัติตามหรือเป็นสิ่งที่น่าละเมียด ทั้งนี้ เพราะในบางสังคม สมาชิกจะได้รับการอบรมสั่งสอน

^{๓๓} โสภิตา ชูพิบูลย์ และคณะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๕๑๕, หน้า ๖๒.

ให้รัฐจัดการพินภพในกฎหมายบ้านเมือง ในกลุ่มนอกกฎหมาย หรือคิดว่าตนเองอยู่เหนือกฎหมาย ย่อมถือว่าการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเป็นค่านิยมที่จะได้รับการยกย่อง

๖. คนเราจะกลายเป็นผู้กระทำความผิดต่อการแปลความหมายว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่น่าละเมิดมากกว่า การแปลความหมายว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่น่าเคารพปฏิบัติตาม

๗. การคบค้าสมาคมที่ต่างแบบกัน อาจจะแตกต่างกันในด้านความถี่ ระยะเวลา การเกิดขึ้นก่อนหรือหลัง และความเข้มข้น ซึ่งความหมายว่าถ้าใครเรียนรู้หรือคบค้าสมาคมกันแบบความประพฤตินี้ไม่ดี มาตั้งแต่เยาว์วัยเป็นเวลานานอย่างสม่ำเสมอและอย่างจริงจัง ย่อมจะกลายเป็นอาชญากร ได้อย่างไม่ต้องสงสัย

๘. ขบวนการของการเรียนรู้พฤติกรรมสัมพันธ์กับแบบของอาชญากรรม และแบบที่ต่อต้านอาชญากร ซึ่งเกี่ยวกับกลไกการเรียนรู้ในทางอื่น ๆ ด้วย ขบวนการนี้ อธิบายได้ว่า การเรียนรู้พฤติกรรมทางอาชญากร ไม่จำกัดอยู่เพียงขบวนการเลียนแบบเท่านั้น บุคคลที่ถูกปล่อยลงหรือชักชวนก็อาจเรียนรู้พฤติกรรมทางอาชญากร ได้ โดยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมนั้น ๆ ที่ซึ่ง ไม่ใช่เป็นการเลียนแบบ

๙. ขณะที่พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากร เป็นการแสดงออกถึงความต้องการ โดยทั่วไปและค่านิยม ไม่อาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมนั้น เกิดจากความต้องการและค่านิยมดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ เพราะพฤติกรรมปกติก็เป็นการแสดงออกถึงความต้องการและค่านิยมอย่างเดียวกัน

ซัทท์แลนด์ ได้ชี้ให้เห็นว่า พวกที่กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ทำ ไปเพื่อ ได้มา ซึ่งทรัพย์สิน และกรรมกรที่ทำงานด้วยความสุจริต ก็เพื่อต้องการทรัพย์สิน เช่น เงินหรือทรัพย์สินย่อมหมายถึงความมั่นคงในฐานะ ซึ่งเป็น “ค่านิยม” อย่างหนึ่งในสังคม และเป็น “ความต้องการ” จึง ไม่สามารถนำมาอธิบายว่าเป็นสาเหตุของอาชญากรรมได้^{๑๔}

วอลเทอร์ ซี เลคเลสส์ ได้เสนอทฤษฎีการควบคุม (Containment theory) ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญคือ บุคคลมักจะยับยั้งไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการควบคุมภายนอก (Outer Containment) เช่น ความผูกพันทางสังคมกับผู้อื่น ความแน่นอนในการประเมินค่าดีความของบุคคล โดยผู้อื่น การควบคุมภายใน (Inner Containment) ที่มีต่อสังคม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะควบคุมบุคคลจากการที่จะมีพฤติกรรมอาชญากร ซึ่ง เลคเลสส์ ได้ชี้ให้เห็นว่า การควบคุมภายในที่จะควบคุมบุคคลภายในมีส่วนประกอบดังนี้ การควบคุมภายในมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ในบุคคลเองเช่น การควบคุมตนเอง การมีทัศนคติต่อตนเองที่ดี ความแข็งแรงของ Ego มี “Superego” ที่พัฒนาดีแล้ว ความสามารถทนทานต่อความคับข้องใจสูง มีความสำนึก

^{๑๔} อริญ สุวรรณบุปผา, ปัญญาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ในความรับผิดชอบสูงมีแนวทาง มีจุดมุ่งหมาย มีความสามารถในการหาสิ่งชดเชย เพื่อความรู้สึกพึงพอใจ ความสามารถในการหาเหตุช่วยลดความเครียดได้

นักสังคมวิทยาหลายคน ได้ทำการศึกษา ทฤษฎีตราหน้า (Labeling theory) เพื่อนำมาใช้ในการอธิบาย ขบวนการต่าง ๆ ที่มีผลทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเป็นพฤติกรรมอาชญากร หรือเบี่ยงเบนไป เช่น เทนน์เนนบาร์ม (Tannenbaum) ในปี ค.ศ. ๑๙๖๘ เลมเมอร์ (Lemert) ในปี ค.ศ. ๑๙๕๑ เบคเกอร์ (Becker) ในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ เทอค์ (Turk) ในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และ ควีนนี่ (Quinney) ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ในความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ ในการอธิบายพฤติกรรมอาชญากรพอสรุปได้ว่า ไม่มีพฤติกรรมใดที่เป็นพฤติกรรมอาชญากรอย่างแท้จริงได้ แต่ที่มีอาชญากรนั้นเป็นเพราะสังคมกำหนดหรือตราหน้าให้บุคคลเป็นอาชญากรได้ เพราะมีผลพื้นฐานของพฤติกรรมที่กระทำผิด และในกระบวนการตราหน้าโดยกระบวนการยุติธรรม

แชลลิส ได้แสดงให้เห็นถึงขบวนการในการตราหน้าไว้ ๕ ขั้นตอนด้วยกัน คือ

๑. ไม่มีการกระทำใด โดยเนื้อแท้แล้วเป็นอาชญากร แต่ที่เป็นเช่นนั้นเพราะกฎหมายกำหนด
๒. คำจำกัดความของอาชญากรรมนั้น ถูกสังคมกำหนดโดยผลประโยชน์ของกลุ่มที่มีอำนาจ โดยมีตัวแทนของกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งตำรวจด้วย
๓. บุคคลมิได้เป็นอาชญากรโดยการฝ่าฝืนกฎหมาย แต่โดยกระบวนการตราหน้า โดยอำนาจที่เป็นทางการ ให้สถานภาพนั้นแก่เขา
๔. บุคคลสองกลุ่มทั้งหมดที่เป็นอาชญากรหรือไม่ใช่อาชญากรนั้น เป็นความขัดกันของความรู้สึกในสามัญสำนึก (Common Sense) และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
๕. บุคคลส่วนน้อยเท่านั้นที่ถูกจับเพราะความฝ่าฝืนกฎหมาย ในขณะที่คนอื่นอีกมากที่มีความผิด เท่า ๆ กัน แต่ไม่ถูกจับกุม
๖. ในขณะที่ผลบังคับลงโทษของกฎหมาย ถูกทำให้มุ่งใช้กับบุคคลทั้งหมด ไม่จะเพียงแต่พฤติกรรมที่เป็นอาชญากรเท่านั้น แต่เข้มงวดกวัดกัน และผลที่จะมาจากการลงโทษลงทัณฑ์นั้น จะเป็นไปตามลักษณะของผู้กระทำผิดเสมอ
๗. ผลบังคับทางกฎหมาย จะเป็นไปตามลักษณะของผู้กระทำผิดเสมอ เช่น ชนกลุ่มน้อย พวกการศึกษาต่ำ พวกที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมของเขตเมือง และปัจจัยอื่น ๆ
๘. ระบบยุติธรรมทางอาญา มีพื้นฐานบนแนวความคิดประเมินค่าบุคคลในทางเป็นอาชญากรว่าเป็นเสมือนคนที่ตั้งใจกระทำผิดและเป็นคนที่มีศีลธรรมจรรยาชั่วร้าย สมควรได้รับการลงโทษตัดสินความผิด
๙. เมื่อบุคคลเคยถูกตราหน้าว่าเป็นอาชญากรแล้ว ก็จะเป็นการยากลำบากสำหรับผู้กระทำ ความผิดที่จะลบตราบาป เลยยากที่จะนำตนเองคืนสู่สภาพที่เชื่อถือได้ในสังคม

๓.๔ แนวทางแก้ปัญหาของวัยรุ่นไทย

ในการที่จะแก้ปัญหาการขาดจริยธรรมของสังคมวัยรุ่นในปัจจุบันนั้น สิ่งที่ต้องศึกษาในขั้นแรกคือ สาเหตุแห่งปัญหา และเมื่อศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาที่วัยรุ่นไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็ปัญหาทางด้าน การแต่งกาย ปัญหาการใช้คำพูดหรือว่าจะเป็นปัญหาการมีค่านิยมไปในทางที่ผิด ๆ เช่น ค่านิยมในการเสพสิ่งเสพติด ค่านิยมในเรื่องเพศ เป็นต้น เหล่านี้สาเหตุล้วนเกิดมาจากการที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับวัยรุ่นอย่างเพียงพอ ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้มีหลักในการศึกษา ประกอบด้วย ๒ ประการคือ ลักษณะทางด้านครอบครัวของวัยรุ่น และแนวทางปัญหาวัยรุ่น

๓.๔.๑ ลักษณะทางด้านครอบครัวของวัยรุ่น

ครอบครัวไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวในอดีตหลายประการ โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ ขนาดของครอบครัวลดลงจากที่เคยมากกว่า ๖ คน เมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วมาเหลือเพียง ๔.๘ คน เมื่อปี ๒๕๓๔ (สศท., ๒๕๓๔) และคาดว่าจะลดลงเรื่อย ๆ จนถึงประมาณ ๔ คนต่อครอบครัวหรือต่ำกว่า ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เพราะในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา (๒๕๓๐-๒๕๓๔) ขนาดของครอบครัวลดลงโดยเฉลี่ยปีละ ๐.๑๒ ฉะนั้น ในอัตราดังกล่าว ภายในระยะเวลาไม่ถึง ๗ ปี (๖.๗ ปี) คือในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ขนาดของครอบครัวไทย โดยเฉพาะก็จะเหลือเพียง ๔ คน คือ พ่อ แม่ และลูกอีก ๒ คน นับว่าเป็นภาวะที่เป็นอุดมคติของครอบครัวเนื้อแท้ (Nuclear Family) หรือครอบครัวพื้นฐาน (Elementary Family) ที่มีอยู่แพร่หลายในสังคมที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะในโลกตะวันตก นั่นก็หมายความว่า ครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งเป็นครอบครัวรวมญาติขนาดใหญ่ประกอบด้วยสมาชิก ๓ ชั่วอายุคน ซึ่งเคยมีอยู่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ ของครอบครัวไทยในอดีต จะลดน้อยลงอย่างมากในอนาคต^{๑๔}

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมากประการหนึ่งเกี่ยวกับภาวะของครอบครัวไทยก็คือว่า สตรี หรือภรรยาออกมาทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันนี้ครอบครัวที่สามีทำงานคนเดียวลดน้อยลงไปมาก แม้ว่าเราจะไม่อาจหาข้อมูลเป็นตัวเลขแน่นอนมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ได้ก็ตามการที่ภรรยาออกมาทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้นมีทั้งผลดี และผลเสียต่อครอบครัว ผลดีก็คือว่า ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น แต่ผลเสียก็ได้แก่มารดาใช้เวลาให้แก่ลูก ๆ น้อยลง โดยเฉพาะเมื่อลูกยังเล็กอยู่ นอกจากนั้นก็อาจมีปัญหาเกี่ยวกับสามี หากว่าสามียังคงคาดหวังบทบาทของภรรยาเหมือนสมัยก่อน คือ ผู้หญิงจะต้องรับผิดชอบทำงานบ้านทุกอย่าง รวมทั้งปรนนิบัติสามีด้วย สตรีที่ออกไปทำงานนอกบ้านย่อมไม่อาจทำหน้าที่ดังกล่าวได้เต็มที่ สามีจะต้องเข้าใจและช่วยภรรยาทำงานบ้านด้วย บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาในครอบครัวสมัยใหม่จึงควรเป็นแบบ” คือ ช่วยกันทำงาน โดยไม่แบ่งแยกว่างานใด

^{๑๔} สนิท สมัครการ, วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘.

ควรเป็นของเพศใดถ้าสามีสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทได้เช่นนี้ ภรรยาที่ออกไปทำงานนอกบ้านก็จะมีความสุขกายและสุขภาพจิตดีขึ้น

ส่วนการอบรมเลี้ยงดูลูกซึ่งเคยเป็นหน้าที่ของแม่มาแต่โบราณนั้น ก็จะต้องปรับเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน เว้นแต่สิ่งที่เป็นธรรมชาติของสตรีเพศโดยแท้ เช่น การให้นมลูก เป็นต้นแม่สตรีที่ออกไปทำงานนอกบ้านจะมีเวลาให้แก่ลูกน้อยลง แต่ถ้าหากรู้จักใช้เวลาในการทำงานอยู่กับลูกให้มากก็พอจะช่วยลดความว้าเหวของลูกได้บ้าง แม้กระนั้นปัญหาก็มักจะเกิดกับครอบครัวที่ยากจน โดยเฉพาะในชนบท ทั้งพ่อและแม่ต้องออกไปหางานทำนอกถิ่นที่อยู่เป็นเวลานาน เช่น พ่อไปทำงานต่างประเทศ แม่ไปหาเงินที่ในเมืองหลวงหรือ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งลูกให้ ตา ยาย หรือลุง ป้า น้า อาเลี้ยง โดยพ่อและแม่จะส่งเงินมาให้เป็นครั้งคราว ภาวะเช่นนี้มีอยู่ในครอบครัวชนบทที่ยากจนในภาคอีสานและภาคเหนือ บางจังหวัด เด็ก ๆ จึงมักจะถูกทอดทิ้งให้เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความอดอยากและว้าเหว ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสังคม อย่างเช่น การติดยาเสพติดการเป็น โสเภณี และอาชญากรได้

ในทางตรงข้าม ครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะมั่งคั่งแต่มีธุรกิจการงานมากเกินไป ไม่มีเวลาอยู่กับลูก ๆ โดยมักจะให้แต่เงินทองของใช้ต่าง ๆ แม้เด็กเหล่านี้จะไม่ขาดแคลนวัตถุ แต่เมื่อขาดความอบอุ่นทางด้านจิตใจก็อาจกลายเป็นปัญหาสังคมได้อีกเช่นกัน

ส่วนอัตราการหย่าร้างที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจดทะเบียนการหย่า หรือแจ้งการหย่าอย่างเป็นทางการนั้น พบว่าในช่วง ๕ ปี (๒๕๓๐-๒๕๓๔) มีประมาณร้อยละ ๐.๓-๐.๔ ซึ่งนับว่าต่ำมาก แต่ก็มีการหย่าไทยอีกไม่น้อยที่ไม่จดทะเบียนสมรส และการหย่าหรือการละทิ้งภรรยาหรือสามีโดยไม่แจ้งการหย่าอย่างเป็นทางการ ก็คงมีอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ปัญหาสังคมที่เกิดจากครอบครัวแตกแยก (Broken Home) มีปรากฏอยู่ค่อนข้างแพร่หลายในสังคมไทย แม้ว่าอัตราการหย่าเป็นทางการจะต่ำ ปัญหาของความสัมพันธ์ทางญาติของคนไทยในอนาคตที่นับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น คือ ปัญหาการให้ความช่วยเหลือคนชราที่ไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เนื่องจากคนไทยปัจจุบันอายุยืนมากขึ้น สัดส่วนของคนชรา (อายุเกิน ๖๐ ปี) ก็มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าเป็นผู้ที่มีรายได้อื่น เช่น จากทรัพย์สินหรือบำเหน็จบำนาญ ก็คงไม่มีปัญหามากนัก แต่เราก็ต้องยอมรับว่าคนชราของไทยจำนวนมากไม่อาจพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ ในสมัยก่อนเมื่อครอบครัวไทยยังเป็นครอบครัวขยายอยู่บางส่วน ลูกบางคนมีหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อยามแก่เฒ่าพร้อมกับรับมรดกเป็นบ้านเรือนไปด้วย แต่ในปัจจุบันและอนาคต ลูก ๆ แยกครอบครัวไปหมดบางคนก็ไปอยู่ในจังหวัดอื่นหรือต่างประเทศ เมื่อลูกแต่งงานแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนที่อื่นหมดก็เหลือแต่พ่อแม่ที่แก่ชรา ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายลงไปคนที่เหลืออยู่ก็จะลำบากมาก ถ้าไม่ได้รับการเลี้ยงดูช่วยเหลือจากลูก สถาบันของทางการที่สงเคราะห์คนชราที่มีอยู่น้อยในปัจจุบัน ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของรัฐบาลในอนาคตที่จะต้องเลี้ยงดูหรือจัดสวัสดิการให้แก่คนชราอย่างเพียงพอแก่การดำรงชีพที่เหมาะสมตามสถานภาพ

๓.๔.๒ แนวทางปัญหาวัยรุ่น

ฮาวิกเกอร์สท์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการของวัยรุ่นที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายความต้องการของวัยรุ่นไว้ดังนี้ (Havighurst's Developmental Task Concept)

๑. การยอมรับสภาพทางกายของตนเอง
๒. การที่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้
๓. การแก้ปัญหาความขัดแย้งในเอกลักษณ์แห่งตน และพยายามสร้างมโนคติของตนเองในทางที่ถูกต้อง
๔. การมีวุฒิภาวะทางสังคม
๕. การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ
๖. การสร้างระบบค่านิยมที่มั่นคงสำหรับตน
๗. การพัฒนาทางสติปัญญาเพื่อเผชิญ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้
๘. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่างฉลาด^{๑๖}

ความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้ของวัยรุ่น หากได้รับการตอบสนอง และสนับสนุนอย่างเหมาะสม จะทำให้เร่งพัฒนาตนไปได้อย่างเหมาะสม แต่หากความต้องการเหล่านี้ถูกขัดขวางวัยรุ่นมักจะแสดงการต่อต้านอย่างรุนแรง และนั่นย่อมหมายถึงความล้มเหลวในการพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่นด้วย

ปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนไทยในสังคม นับเป็นปัญหาเร่งด่วนที่จำเป็นต้องได้รับการดูแล แก้ไขและป้องกันอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ การปราบปรามและลงโทษเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะที่ปลายเหตุ ไม่สามารถหยุดยั้งพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมโดยรวมได้ การเข้าใจปัญหาและสาเหตุ เข้าใจวัยรุ่น และความต้องการของวัยรุ่น รวมทั้งการให้โอกาสวัยรุ่นที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงได้รับบริการให้การปรึกษาและแนะนำอย่างถูกต้องเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ และการจัดให้มีบริการฝึกทักษะเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา EQ โดยให้วัยรุ่นได้มีประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาที่เกิดจากการเรียน ความรัก เพศ ครอบครัว หรือปัญหาที่ทำให้ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง จนเป็นเหตุให้เกิดการแสดงออกของพฤติกรรมความก้าวร้าวรุนแรงจึงจะเป็นการป้องกันแก้ไขที่ถูกจุด รวมทั้งจะเป็นการพัฒนาและปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม ให้แก่วัยรุ่นที่ได้ผลยั่งยืนในระยะยาว

ปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อบุคคลทั้งสิ้น โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ใกล้ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ได้รับผลกระทบมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ หรือบุคคลที่อยู่ในสภาวะที่อ่อนแอต่อผลกระทบจาก

^{๑๖}Lambert, Rothchild, Altland & Green, *Adolescence : Transition from Childhood to Maturity*, อ้างใน โยธิน ศันสนายุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน, *จิตวิทยาสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

ปัญหาสังคมที่ย่อมจะได้รับผลต่าง ๆ มากกว่าที่อยู่ในสถานะที่เข้มแข็ง ดังนั้น ปัญหาสังคมจึงมีผลต่อบุคคลบางกลุ่มมากเป็นพิเศษ ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวได้แก่

๑) กลุ่มวัยรุ่น

๒) กลุ่มผู้มีปัญหาทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม

๓) กลุ่มคนที่ปรับตัวยาก

๑. กลุ่มวัยรุ่น เป็นวัยที่กำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งต้องมีการปรับตัวให้รับสภาพต่าง ๆ ของการที่จะเป็นผู้ใหญ่ต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม จากความเป็นเด็กที่ทุกคนยอมรับ และให้ความเอ็นดู ให้อภัยในสิ่งที่ผิดพลาดเสมอมา เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น พ่อแม่ และผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมเด็กวัยรุ่นมีความคาดหวังที่จะให้วัยรุ่นปฏิบัติตัวเป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ ในขณะที่วัยรุ่นเองยังมีความสามารถในการปรับตัว และความเข้าใจต่อสภาพของตนน้อย สิ่งนี้เองทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างความเห็นของวัยรุ่น และผู้ใหญ่ ความดื้อดัน ความนับถือในตนเองที่มีมากในวัยรุ่นทำให้เกิดความรู้สึกเสียดสีหน้าในการปฏิบัติตาม จึงหาทางออกด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งทางออกที่ใกล้ตัว และพบได้ง่ายที่สุดก็คือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่นำทางไปสู่ปัญหาสังคมนั่นเอง ปัญหาสังคมที่ฝังรากอยู่ในสังคมโดยทั่วไปจะเป็นเรื่องผลักดัน และชักจูงให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ทั้งการทำตัวเป็นยิวอาชญากร ดิดสิ่งเสพติด และปัญหาความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดทำนองคลองธรรม ในสภาพสังคมที่เป็นปัญหาเช่นนี้ การแก้ไขเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และกว่าวัยรุ่นจะรู้สึกตัวว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสังคม ก็จะเป็นเวลาที่สายเกินกว่าแก้ไข ดังนั้น วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่เป็นทั้งปัญหาสังคม และเป็นวัยที่ได้รับอิทธิพลจากปัญหาสังคมมากที่สุด

๒. กลุ่มผู้มีปัญหาทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม การที่ปัญหาสังคมมีผลกระทบต่อผู้มีปัญหาทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคมมากกว่าคนปกติ เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในสภาพครอบครัวที่มีความสุข มีฐานะทางเศรษฐกิจตามควรแก่อัตราภาพ และมีสถานภาพที่เป็นที่ยอมรับในสังคม ก็จะเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และคนเหล่านี้ก็จะมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่ถูกต้องได้ แต่ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลมีปัญหาในครอบครัว ขาดความสุข ครอบครัวแตกแยก ไม่มีเงินใช้ ยากจนอดอยาก หรือเป็นที่รังเกียจของสังคม คนเหล่านี้จะไม่มีโอกาสที่จะมีชีวิตที่เป็นสุขได้เลย และเช่นเดียวกับวัยรุ่นที่บุคคลกลุ่มนี้จะหันไปหาทางออกแห่งชีวิตด้วยการมุ่งเข้าหาสิ่งใดก็ได้ไม่ว่าจะผิดหรือถูก เพื่อบรรเทาความทุกข์ความเดือดร้อนของตน ซึ่งอาจจะเป็นอาชญากรรม ดิดสิ่งเสพติด เป็นโสเภณี หรืออื่น ๆ และยิ่งบุคคลเหล่านี้เข้าสู่หนทางเหล่านี้มากขึ้นเท่าใดก็จะเป็นการทวีความรุนแรงของปัญหาสังคม จึงทำให้ปัญหาสังคมก็จะรัดตัวเข้าทุกที เช่น สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก คนขาดความรับผิดชอบ ขาดศีลธรรม ครอบครัวแตกแยก คนที่ประสบปัญหานี้อาจหาทางแก้ปัญหาโดยการดื่มสุรา ในที่สุดก็จะใช้ยาเสพติด เมื่อดูหมองมาก ๆ

ก็จะไม่ประกอบอาชีพ ในที่สุดก็ต้องเลิกเลิกขโมยน้อย จนกระทั่งอาจฆ่าเจ้าทรัพย์เพื่อชิงทรัพย์ จึงกลายเป็นอาชญากร และเมื่อเป็นอาชญากรแล้ว หากคิดจะกลับตัวเป็นคนดีอีกครั้งหนึ่งก็เป็นการยาก ที่สังคมจะยอมรับ แล้วปัญหาก็จะวนกลับมาอีกคือ เขาก็จะหันกลับไปหาสุราเช่นเดิม ปัญหาจะวนเวียน ไปอย่างนี้เรื่อย ๆ เรียกว่าวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย คนกลุ่มนี้เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีโอกาสการได้รับผลกระทบ จากปัญหาสังคมได้ง่าย และรวดเร็วกว่าคนปกติธรรมดาในสังคม

๓. กลุ่มคนที่ปรับตัวยาก การปรับตัว คือ การยอมรับสภาพของตนเองที่เป็นอยู่ได้ และพร้อมที่จะปฏิบัติตัวตามสภาพที่เป็นอยู่โดยไม่เกิดความขัดแย้งภายในใจ การปรับตัวเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญ ต่อบุคคลในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอัตรา การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินกว่าคนในสังคมจะปรับตัวได้ทัน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพความสัมพันธ์ ของบุคคล สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตลอดจนการเมือง การปกครองซึ่งล้วนมีสภาพที่แวดล้อมตัวบุคคล ตลอดชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ คนที่มีการปรับตัว ได้ดีก็พอที่จะหาแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงได้ แต่คนที่ปรับตัวยาก หรือปรับตัว ไม่ได้จะได้รับการกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ มากกว่าการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการขัดแย้งภายใน ซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นปัญหาตัวบุคคล ซึ่งทางออกของบุคคลดังกล่าวก็จะหันหา ที่พึ่งไว้ยึดถือบุคคลใดที่มองเห็นทางสร้างยึดถือศาสนาเป็นที่พึ่งก็จะมีพฤติกรรม ไปในแนวทางที่ถูกต้อง แต่ถ้ามุ่งหาแนวทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น คีฬสุรา หรือ ใช้ยาเสพติด ก็จะเป็นการชักนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่น ๆ ได้อีกมากมาย ดังนั้น จึงถือได้ว่า การปรับตัวนั้นมีความสำคัญต่อการที่จะทำให้บุคคลจะได้รับอิทธิพล จากปัญหาสังคมมากหรือน้อย

ปัญหาสังคมกับบุคคล เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ หากไม่มีบุคคลก็จะไม่เกิดปัญหาสังคม และปัญหาสังคมก็จะมีผลกระทบต่อบุคคลเป็นอย่างมาก ปัญหาสังคมมีมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพของบุคคล หากบุคคล โดยเฉพาะวัยรุ่นที่ขาดความเข้าใจ ในตนเอง ผู้มีปัญหาทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม และเป็นผู้ที่ปรับตัวยากมีจำนวนมาก และสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงมาก ก็จะมีผลกระทบทำให้ปัญหาสังคมรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และปัญหา สังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันก็จะมีผลให้บุคคลดังกล่าวรุนแรงมากขึ้นด้วย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาสังคม จึง มิใช่การแก้ไขปัญหาสังคมเพียงทางเดียว แต่จะต้องแก้ไขปัญหามูลเหตุไปพร้อม ๆ กันด้วย การแก้ไข ปัญหาจึงจะมีประสิทธิภาพ ^{๑๖}

วัยรุ่นเป็นกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสังคมเช่นเดียวกับคนวัยอื่น ๆ ดังนั้น วัยรุ่นจึงได้รับผลกระทบ จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย โดยเฉพาะวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของความ เป็นเด็ก และความเป็นผู้ใหญ่ จึงทำให้การวางตัวทำได้ลำบาก และยังมีปัญหาการปรับตัวต่อสภาพการเป็น

^{๑๖} อุดลย์ ต้นประยูร, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเคียนส โคร์, ๒๕๒๖), หน้า ๗๓.

ผู้ใหญ่ ด้วยเหตุนี้เอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ ต่อมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก ปัจจุบันวัยรุ่นมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหลายประการ เช่น ความก้าวร้าว ดิชาเสพติด หนีเรียน ประพฤติผิดทางค่านิยม เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของสังคม มีปัจจัยหลายประการที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่

๑ การแพร่กระจายของอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก ประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศตะวันตกมาเป็นเวลานานแล้ว แต่เป็นการติดต่อทางการทูต หรือเป็นการติดต่อกับบุคคลชั้นสูง หรือราชวงศ์เท่านั้น แต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง การติดต่อกับต่างประเทศเริ่มมีกว้างขวางขึ้นในระดับประชาชน โดยลูกของสามัญชนทั่วไปต่างก็มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น รวมทั้งการไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ จึงทำให้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทั้งทางวัฒนธรรม ความคิด และค่านิยมของทางตะวันตกมากขึ้น ในสมัยนั้นผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศจะได้รับการนิยมนอกอย่างมาก จึงมักเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นราวคราวเดียวกันมักจะเลียนแบบด้วยการแต่งกายบ้าง ทำท่างบ้าง เพื่อจะให้เป็นที่ยอมรับจากคนอื่น ๆ ในสังคมด้วย ความคิดเช่นนี้ยังคงแพร่หลายตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม การเลียนแบบของคนไทยที่ทำตามอย่างชาวตะวันตกเป็นไปอย่างผิวเผิน มิได้เข้าถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งความประพฤตินั้น ๆ จึงทำให้การแพร่ของอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกมีผลเสียต่อสังคมไทย

๒ การติดต่อสื่อสารที่สะดวก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้พัฒนาทางด้านคมนาคมมากขึ้น แต่ละประเทศมีการติดต่อกัน ได้ด้วยยานพาหนะต่าง ๆ ทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ ซึ่งพาหนะแต่ละประเภทก็ล้วนแต่มีประสิทธิภาพดี จึงทำให้เกิดความรวดเร็ว สะดวกในการเดินทางไปมาหากัน และเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน

๓ การพัฒนาการศึกษา การขยายโอกาสของการศึกษาหาความรู้ของประชาชนเพื่อให้กว้างขวางขึ้น ทั้งทางด้าน การให้การศึกษาภาคบังคับ และการให้ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพในระดับต่าง ๆ ทำให้ประชาชนได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาที่สูงขึ้นของสตรี มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ สตรีที่มีการศึกษาสูงก็ย่อมมีความต้องการที่จะทำงานในวิชาชีพที่ตนได้เรียนมา การทำงานนอกบ้านก็จะทำให้สตรีต้องเสียเวลาส่วนหนึ่งสำหรับครอบครัว ไปให้กับงานอาชีพ เวลาที่เคยเป็นเวลาในการดูแลบ้านเรือนจะลดน้อยลง ดังนั้น ปัจจุบัน บางครอบครัวจึงต้องมีแม่บ้าน หรือผู้ช่วยแม่บ้านไว้ผ่อนแรงแม่บ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้าน และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในครอบครัวนี้เองทำให้เกิดปัญหาในครอบครัว ตลอดจนปัญหาเด็ก และเยาวชนเพิ่มขึ้น

๔ บทบาทสื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สื่อมวลชนในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเผยแพร่ข่าว หรือรายการต่าง ๆ จากต่างประเทศ ทั้งภาพยนตร์ หรือ

ข่าวสารต่าง ๆ จะเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับข่าวสารของสังคมตะวันตก หรือมีภาพยนตร์หลายเรื่องที่มีลักษณะการแสดงออกอย่างก้าวร้าว เป็นสื่อประการหนึ่งที่จะชักจูงให้คนในสังคมไทยมีลักษณะก้าวร้าวตามไปด้วย

ปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทางลบเป็นสาเหตุหนึ่งของการก่อปัญหาสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปัจจัยประการหนึ่งของการเกิดปัญหาสังคม และปัญหาสังคมจะมีมาก หรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หากสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่คนในสังคมสามารถปรับตัว และยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลง ได้ก็จะไม่เกิดปัญหาสังคม แต่ถ้าหากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สวนทางกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงที่ขัดกับวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงที่ขัดกับศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสถานะเศรษฐกิจของประชาชน การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังกล่าวนี เป็นสภาพที่คนในสังคมไม่สามารถจะปรับตัว และยอมรับได้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็ทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน และมองเห็นร่วมกันว่าเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข และประการนี้เองก็คือการเกิดมาซึ่งสภาพของปัญหาสังคม^{๑๔}

ปัญหาสังคมที่มีผลกระทบโดยตรงต่อวัยรุ่น ปัญหาสังคมทุก ๆ ปัญหาล้วนแต่มีผลกระทบต่อวัยรุ่นทั้งสิ้น แต่จะมีปัญหาสังคมบางประการที่จะเกี่ยวข้องกับ และมีผลกระทบโดยตรงต่อวัยรุ่น และสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑ ปัญหาภายในครอบครัว ครอบครัวในปัจจุบันมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวสมัยก่อนมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ การออกทำงานนอกบ้านของสตรี เป็นต้น แม่บ้านที่เคยทำงานในบ้านก็ต้องออกนอกบ้านทำงานเลี้ยงครอบครัวช่วยพ่อบ้านอีกทางหนึ่ง งานภาระของแม่บ้านก็ยังอยู่ สภาพเศรษฐกิจก็ย่ำแย่ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่ทับถมมาสู่ครอบครัว ทำให้เกิดความตึงเครียด หรืออาจมีการขัดแย้งกันมาก จนกระทั่งมีการหย่าร้างกัน ผลของปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ตกอยู่เพียงพ่อแม่ แต่จะมีผลกระทบต่อลูกเป็นอันมาก ทั้งทางด้านความรัก ความอบอุ่น จากการดูแลเอาใจใส่ ขาดความสมบูรณ์ของครอบครัว ดังนั้น ปัญหาที่ตามมาจากปัญหาครอบครัวก็คือ ปัญหาวัยรุ่นนั่นเอง

๒ ปัญหาอาชญากรรมของวัยรุ่น ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว เช่น ความยากจน การขาดความรักการเอาใจใส่ เป็นปัญหาที่สืบเนื่องไปสู่การกระทำผิดของเด็ก และเยาวชน ดังเช่น มีเยาวชนจำนวนมากที่ถูกจับในคดีค้ายาเสพติด ซึ่งเด็กและเยาวชนเหล่านี้หารายได้เพื่อ ไปเลี้ยงครอบครัว หรือ

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

เด็กบางคนอาจจะทำผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่อยู่ในวัยรุ่น สาเหตุที่สำคัญของการที่เด็กวัยรุ่นกระทำผิดก็คือ การคบเพื่อนเสเพล หรือลูกชู้กุง ใช้ จ้าง วานไปในทางที่ผิด

๓ ปัญหาเสเพลติด ปัญหาเสเพลติดนี้เป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งสำหรับวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน ซึ่งมักพบเสมอว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย ตลอดจนนิสิต นักศึกษามีการติดยาเสพติดประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ปัญหาการติดยาเสพติดมิได้เกี่ยวข้องกับตัววัยรุ่นเอง คือทำลายสุขภาพ และสติปัญญาในการศึกษาเล่าเรียน แต่จะมีผลสืบเนื่องไปถึงการกระทำผิดทางอาชญากรรมอีกด้วย

๔ ปัญหาการศึกษา การจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมทำให้ผู้เรียนมีปัญหาในการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือการให้การศึกษาที่เน้นในทางวิชาการมากกว่าทักษะ ทำให้ผู้เรียนมุ่งไปสู่การศึกษาระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีการแก่งแย่งกันเข้าสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งรับนักศึกษาได้จำนวนจำกัด ดังนั้น จึงต้องมีผู้สอบเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาจำนวนหนึ่งต้องผิดหวังจากการสอบเข้า ซึ่งบางคนผิดหวังมากถึงกับฆ่าตัวตาย กรณีเช่นนี้มักเกิดขึ้นทุกปีหลังการประกาศผลสอบเข้ามหาวิทยาลัย ส่วนผู้ที่เข้าเรียนได้เมื่อจบการศึกษาแล้วก็มีปัญหาอีก คือ หางานทำไม่ได้ การผลิตบัณฑิตจำนวนมากจนเกินความต้องการของตลาดแรงงาน ปัญหาการศึกษาเหล่านี้มีผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของวัยรุ่นเป็นอันมาก การเข้าเรียนไม่ได้ การหางานทำไม่ได้ ไม่ใช่เป็นความผิดของวัยรุ่น แต่เป็นการพลาดพลั้งของการวางแผนเกี่ยวกับการศึกษา ที่มีผลโดยตรงต่อวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติในอนาคต

ปัญหาสังคมทั้งสี่ประการเป็นปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิตของวัยรุ่น ชีวิตวัยรุ่นจะเปลี่ยนแปลงไปในทางดี หรือเลว ก็ขึ้นอยู่กับผลกระทบจากปัญหาสังคมต่าง ๆ เหล่านี้เอง^{๑๑}

วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ของตนเอง ทั้งสภาพทางกาย และทางสังคม ซึ่งเป็นผลให้วัยรุ่นเกิดความว้าวุ่นในจิตใจมีอารมณ์ดังเครีซิค ซึ่งอาจแสดงออกในลักษณะของการเอาแต่ใจตัวเองมากกว่าวัยอื่น ๆ นอกจากปัญหาภายในตนแล้ว วัยรุ่นยังต้องเผชิญกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีผลกระทบมาถึงวัยรุ่นด้วย จึงเป็นที่น่าเห็นใจวัยรุ่นเหล่านี้ที่จะต้องต่อสู้กับปัญหาภายในตน และปัญหาที่แวดล้อมตนอยู่

ในอดีตรุ่นคือ เด็กที่ทุกคนมองด้วยความรักใคร่เอ็นดู และให้อภัยเสมอมา แต่ปัจจุบันพวกเขา คือวัยรุ่น ที่ทุกคนมองว่า โด่เพียงพอแล้วที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครั้ว และสังคม อย่างไรก็ตามความเป็นจริงแล้ววัยรุ่นก็ยังมีความเป็นเด็กอยู่ไม่น้อย ยังต้องการความรักใคร่เอ็นดู ต้องการการให้

^{๑๑}จางง อคิวัฒน์สิทธิ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑-๓๒.

อภัยเมื่อทำผิด แต่สิ่งที่น่ากลัวไปกว่านั้นก็คือ เด็กที่ไม่ได้รับความรักจะมีปฏิกิริยาต่อต้านไม่มากนัก ถ้าวัยรุ่นที่ไม่ได้รับความรักอย่างเพียงพอเป็นปัญหาใหญ่ เพราะเขาจะมีวิธีการที่แบบขบถที่เดียวที่จะต่อต้าน การกระทำของผู้ใหญ่ และสิ่งที่เขาทำนั้นก็เพื่อให้พ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ได้รับความเจ็บปวด อับอาย โดยเขาไม่ได้มองผลร้ายที่จะเกิดแก่ตนเอง ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าวัยรุ่นนั้นทางร่างกายอาจจะเห็นว่าเติบโต ใกล้เคียงกับผู้ใหญ่แล้ว แต่ความคิดอ่านของเขายังพัฒนาไม่เพียงพอ มองปัญหาเพียงด้านเดียว ขาด ความรอบคอบในการมองผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และนี่คือความน่ากลัวของการครองชีวิต ของวัยรุ่น

วัยรุ่นนั้นยังมีความรู้ น้อย ประสบการณ์ น้อย คำแนะนำ และการให้แนวทางของผู้ใหญ่จึงจำเป็น อย่างมาก แต่โดยปกติทั่วไปแล้วผู้ใหญ่มิได้ทำหน้าที่เพียงให้คำแนะนำเท่านั้น แต่ชอบที่จะบังคับให้ วัยรุ่นต้องทำตามคำแนะนำนั้นทุกประการ ราวกับวัยรุ่นเป็นเด็กเล็ก ๆ ที่คิดไม่เป็น และเพื่อไม่ให้ต้อง เผชิญกับปัญหาที่วัยรุ่นจึงตัดสินใจที่จะไม่รับคำแนะนำจากผู้ใหญ่เลย ดังนั้น ในการให้คำแนะนำของ ผู้ใหญ่นั้นควรที่จะเป็นการให้แนวทางกว้าง ๆ หลาย ๆ ทางแก่วัยรุ่นแล้วให้เขาเลือกตัดสินใจใช้ทาง ที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดสำหรับตัวเอง

การมอบความรับผิดชอบให้กับวัยรุ่น เป็นอีกทางที่จะเป็นแนวทางในการครองชีวิตของวัยรุ่น ทั้งปัจจุบัน และอนาคต ตามความเป็นจริงแล้ว การฝึกความรับผิดชอบนี้ไม่ได้มาฝึกสอนวัยรุ่น แต่เป็น กิจกรรมที่ต้องทำต่อเนื่องมาแต่วัยเด็ก การมอบงานให้ทำตามกำลัง และความสามารถจะเป็นความภาคภูมิใจ ประการหนึ่ง และเป็นการฝึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อไปในอนาคต ความรับผิดชอบ ของวัยรุ่นนี้ควรจะมีได้ทั้งความรับผิดชอบต่อครอบครัว และต่อสังคม เช่น การให้วัยรุ่นรับผิดชอบ ในเรื่องการตัดสินใจ รับผิดชอบการรับส่งน้องไปโรงเรียน เป็นต้น เป็นบทบาทที่วัยรุ่นสามารถจะทำได้ โดยไม่กระทบกระเทือนต่อการรับการศึกษาเล่าเรียน

ในด้านการฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น โดยทั่วไปแล้วทาง โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา ก็มักจะมีกิจกรรมที่จะฝึกให้วัยรุ่นมีความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด ตลอดจน เนตรนารี เป็นต้น นอกจากนี้ การฝึกลักษณะนิสัยทางสังคมบางประการก็เป็นสิ่งที่วัยรุ่นควรได้รับการ ฝึกฝนด้วย เช่น การเคารพกฎหมาย กฎจราจร เป็นต้น

ศีลธรรมประจำใจ เป็นอีกประการหนึ่งที่เป็นหลักในการครองชีวิตของวัยรุ่น การที่ครอบครัว และสังคมละทิ้งความใส่ใจเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อศีลธรรมในสังคม โดยมองว่าเป็นเรื่องของ ความลำสมัยคร่ำครึนั้น เป็นส่วนหนึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมายในขณะนี้ การมีศีลธรรม ประจำใจ จะทำให้คนเรามีแนวทางยึดในการปฏิบัติไม่หวั่นไหวเมื่อต้องเผชิญกับความทุกข์ยากหรือ ปัญหา ศีลธรรมที่ควรปลูกฝังให้เป็นหลักในการครองชีวิตของวัยรุ่นก็ควรเป็นเรื่องที่ง่าย และปฏิบัติ ได้ผลดี ซึ่งได้แก่

๑. เบญจศีล คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมย เว้นจากการประพฤตินอกใจ
เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา

๒. เบญจธรรม คือ เมตตากรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร ตัจจะ และสติสัมปชัญญะ

๓. โลกपालธรรม ได้แก่ หิริ คือ ความละอายต่อการทำชั่ว และ โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัว
ต่อความชั่ว

๔. ธรรมอันทำให้งาม ได้แก่ ขันติ คือความอดทน และ โสรัจจะ คือ ความสงบเสงี่ยม

๕. ทิฐุสมบัติกัลลประโยชน์ ได้แก่ อุกุฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียรในการเลี้ยงชีวิต
ศึกษาเล่าเรียน การทำหน้าที่ของตน อาริกสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์ รักษาการงานไม่ให้เสื่อมสูญ
กัลยาณมิตรตา คือ ความมีเพื่อนดี และสมชีวิตา การใช้ชีวิตตามควรแก่ฐานะ และหน้าที่ไม่ฝืดเคือง หรือ
ฟุ่มเฟือย

ศีลธรรมที่จะให้กับวัยรุ่นนั้นต้องคำนึงถึงการปฏิบัติได้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
วัยรุ่นจึงจะเห็นคุณค่าของการใช้ศีลธรรมประจำใจ

บทที่ ๔

หลักคำสอนเรื่องทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

การวิจัยเรื่อง ทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย ซึ่งเป็นการรวบรวมเอกสาร และ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ มาใช้ในการดำเนินชีวิต

๔.๒ วิธีการนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปใช้แก้ปัญหาของวัยรุ่นไทย

๔.๓ ประโยชน์จากการนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปแก้ปัญหารวัยรุ่นไทย

๔.๑ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการใช้หลักคำสอนเรื่องทิส ๖ มาใช้ในการดำเนินชีวิต

หลักทิส ๖ ที่ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ ประกอบด้วยหลักการดังนี้คือ *

๑. ทิสเบื้องหน้า (ปรัตถิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา

๒. ทิสเบื้องขวา (ทักษิณทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์

๓. ทิสเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีกับภรรยา

๔. ทิสเบื้องซ้าย (อุตตรทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย

๕. ทิสเบื้องล่าง (เหฏฐิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

๖. ทิสเบื้องบน (อุปริมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์

๔.๑.๑ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักปรัตถิมทิสมาใช้ในการดำเนินชีวิต

จากสภาพการณ์ในปัจจุบันที่บิดา มารดา และบุตร โดยเฉพาะบุตรที่เป็นวัยรุ่น ไม่ค่อยจะมี เวลาอยู่ด้วยกันมากนัก ความสัมพันธ์ก็มีน้อยลง บุตรขาดการเคารพเชื่อฟังผู้เป็นบิดา มารดา และเกิด เป็นปัญหาภายในครอบครัวขึ้น

ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก (ปรัตถิมทิส) ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้อุปการะแก่เรามาก่อน บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิสเบื้องหน้า ดังนี้ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำ การงาน ของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญ อุทิศให้ท่าน เช่นกันบิดามารดาอย่ามโนเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้ ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากผู้ครองที่สมควร ให้ มอบทรัพย์สมบัติให้ใน โอกาสอันสมควร

*ที.ปา. ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๖.

มารดาบิดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๔) หาผู้ครองที่สมควรให้ ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ดังนี้ ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจของท่าน ๓) ดำรงวงศ์สกุล ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความป็นทายาท ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

หน้าที่เหล่านี้พระพุทธองค์ทรงให้ไว้โดยหลักการ จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องนำไปฝึกกัน ต่อว่า จะประพฤติปฏิบัติตน ตามหลักการนั้นอย่างไร เพื่อให้ขอบเขต แห่งความรับผิดชอบ เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละวัย

ยกตัวอย่าง หน้าที่ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ในข้อที่ว่า “ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว”

ถ้าลูกกำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาล คุณพ่อคุณแม่ ก็ต้องคอยสอดส่องดูแล ว่าลูกจะไปทำความชั่วอะไรได้บ้างเพื่อจะได้รีบห้ามหรือหาทางป้องกันเสียก่อน เช่น

๑. ถ้าลูกมีมด คบยุง ซึ่งเป็นการฆ่าสัตว์ ต้องรีบห้าม

๒. ถ้าลูกเริ่มขโมยเงิน เริ่ม ไปแย่งของเพื่อน อย่าปล่อยปละละเลย

๓. เด็กอาจจะยังไม่ประพฤตินอกใจ แต่ผู้ปกครองบางคนชอบไปเขียนก๊วนพากให้ หรือจับแต่งตัว โขว์สะคือ พอ โตขึ้นแกก็จะ ไม่มีความละอาย เนื่องจากมีความเคยชินมาตั้งแต่เด็ก ๆ

๔. ถ้าลูกพูด โทก ทูตคำหยาบ คุณพ่อคุณแม่ต้องห้าม

ความหมายที่ควรเข้าใจให้ถูกต้องตามหลักของทศนั้น ๆ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกันที่เกิดขึ้นในสังคม วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาเหล่านั้น รวมถึงวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามหลักทศ ๖ ซึ่งจะแยกวิเคราะห์แต่ละประเด็นเป็นลำดับต่อไป

ทิศเบื้องหน้า การปฏิบัติต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา การเข้าใจความหมายของพ่อแม่เพียงผู้ให้กำเนิดนั้น ถือเป็นความหมายในระดับต่ำ แต่ถ้าเป็นความหมายทางสังคมก็สูงขึ้นมา พ่อแม่คือผู้รับผิดชอบต่อบุตร สูงขึ้นไปถึงอุดมคติ พ่อแม่คือพระอรหันต์ประจำบ้านเรือน^๒ แต่ในปัจจุบันพ่อแม่จะแสดงพฤติกรรมแบบได้ออกมา และไม่เป็นไปตามอุดมการณ์ หลักการหรือบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ที่ควรจะเป็น บางครั้งมีการทารุณลูก ขาดลูกเป็น โสเภณี หรือแม้แต่พ่อแม่ข่มขืนลูก เป็นต้น ดังนั้น การที่พ่อแม่จะให้ลูกมองภาพพจน์หรือมีความเข้าใจในพ่อแม่แบบใด ก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เป็นพ่อเป็นแม่ที่ประพฤติปฏิบัติต่อลูก บุตรธิดาก็เช่นกัน ถ้าเป็นความหมายต่ำก็เป็นเพียงผลผลิตที่เกิดมาจากการสืบพันธุ์ ความหมายสูงขึ้นมาก็เป็นเพียงผู้ที่จะทำความปลื้มใจให้แก่พ่อแม่ ด้วยการ

^๒พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๔๒.

สืบสกุล^๓ ฉะนั้น พ่อแม่คือผู้รับผิดชอบต่อบุตรธิดา ไม่ว่าจะให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องต่าง ๆ จนถึงเป็น พระอรหันต์ผู้ประเสริฐสุดแก่ลูก ๆ คอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูก ๆ ให้อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขในชีวิตปัจจุบัน ส่วนบุตรธิดา ไม่ใช่เพียงผู้ที่อาศัยพ่อแม่เกิดมาเท่านั้น จะต้องทำความเข้าใจให้ พ่อแม่ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี รักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล เป็นต้น อันนี้จึงเป็นการให้ความหมายและการเข้าใจที่ถูกต้องในพ่อแม่ และบุตรธิดา ในทางพระพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวถึงเกี่ยวกับพ่อแม่ และบุตรธิดาในลักษณะ ต่าง ๆ ตามอาการ หรือลักษณะที่แสดงออก ดังเช่นที่ปรากฏในโสณนันทชาดก ขุททกนิกายชาดก เมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นดาบสชื่อโสณบัณฑิต ได้ประกาศแก่บรรดาภิกษุในชมพูทวีปเกี่ยวกับแม่ไว้ว่ามีลักษณะต่าง ๆ ถึง ๖ ลักษณะคือ^๔

๑. แม่ชื่อว่าโทหิณี แปลว่า มีใจสอง คือ เมื่อแม่มีครรภ์ ย่อมมีอาการแพ้ท้อง ย่อมแบ่งหัวใจ คือความรักออกไปรักลูกที่ถือปฏิสนธิในครรภ์

๒. แม่ชื่อว่าสุหทา แปลว่า มีใจดีคือมีจิตใจจดจ่ออยู่กับลูก คือใจว่าจะได้ลูก

๓. แม่ชื่อว่าชนยนดี แปลว่า ผู้ยังลูกให้เกิด

๔. แม่ชื่อว่าชนตติ แปลว่า ผู้ให้กำเนิดลูกซึ่งเรามักนิยมเรียกว่ากันว่าชนนี คือ แม่บังเกิดเกล้า

๕. แม่ชื่อว่าโคเสนดี แปลว่า ผู้ปลอบ โยน คือ ให้ลูกมีความร่าเริง เมื่อลูกร้องไห้ก็ให้ดื่มนม ร้องเพลงกล่อมลูก ให้ลูกนอนระหว่างถัน กกกอดลูกให้ได้รับความอบอุ่น

๖. แม่ชื่อว่าโปเสนดี แปลว่า ผู้เลี้ยงดู คอยดูแลด้วยใจห่วง คอยรับขวัญด้วยหทัยอันรักสนิท คอยชะเง้อดูแลปกป้องรักษาลูก มีการป้องกันรักษาจากลม ฝน แดด และสัตว์ทั้งหลายมีมด ปลวก ขุน เป็นต้น ที่จะมาทำอันตรายลูก

บางแห่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า พ่อแม่เป็นมิตรในเรือนของบุตร^๕ หรือมีบางที่ พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงตรัสถึงสมญานามหรือทรงยกย่องพ่อแม่ว่ามีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้^๖

๑. พ่อแม่เป็นพระพรหมของลูก มีพรหมวิหารธรรมครบทั้ง ๔ ข้อ

๒. พ่อแม่เป็นครู อาจารย์ คนแรกของบุตร สั่งสอนอบรมภริยามารยาทให้ลูกก่อนคนอื่น

๓. พ่อแม่เป็นบุคคลที่ควรแก่วัตถุที่ลูกควรนำไปบูชา เป็นพระอรหันต์ของลูก

๔. พ่อแม่เป็นผู้อนุเคราะห์บุตร เลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่จนสามารถดูแลตนเองได้

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^๔พ.ช. ๒๘/๑๖๖/๘๑-๘๒.

^๕ถ.ส. ๑๕/๕๓/๖๘.

^๖พ.ช. ๒๘/๑๘๑/๘๔.

นอกจากนี้ ผู้ที่เป็นบุตรธิดาก็ควรที่จะทราบด้วยว่า การเป็นบุตรที่ดีนั้นตามหลักพระพุทธศาสนา จะเป็นบุตรแบบใดจึงจะดีที่สุด ซึ่งในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ในปุคคสูตรว่า บุตรในโลกนี้มีอยู่ ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ^๑

๑. อวชาตบุตร คือ บุตรที่มีคุณธรรมต่ำกว่าพ่อแม่

๒. อนุชาตบุตร คือ บุตรที่มีคุณธรรมเสมอกับพ่อแม่

๓. อติชาตบุตร คือ บุตรที่มีคุณธรรมสูงกว่าพ่อแม่ เป็นบุตรที่ทางพระพุทธศาสนาสรรเสริญว่า ควรเป็นบุตรแบบนี้จึงจะเป็นบุตรที่ดีที่สุด

บุตรใดก็ตามวางมารดาบิดาไว้บนจะยอป่าข้างซ้าย มารดาไว้ป่าข้างขวาแล้วประทับประคอง ท่านไว้ ถึงจะมีอายุ ๑๐๐ ปี และบำรุงท่านด้วยการอบกัณ การนวด การให้อาบน้ำ และการตัด ให้ท่านถ่ายอุจจาระและปัสสาวะบนบ่าทั้งสอง หรือบุตรพึงสถาปนาท่านทั้งสองเป็นพระราช และพระอัครมเหสี ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ก็ไม่ชื่อว่าตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาได้หมด เพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง และแสดงโลกนี้แก่บุตร^๒ แต่ถ้าบุตรใด ยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธาให้สมาทานดำรงตั้งอยู่ในศรัทธา ยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศีลให้สมาทานดำรงตั้งอยู่ในศีล ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ให้ดำรงตั้งอยู่ในจาคะคือ การสละ การให้ ยังมารดาบิดาผู้มีปัญญาทรมให้ดำรงตั้งอยู่ในปัญญา ด้วยการทำอย่างนี้ จึงจะถือว่าเป็นสิ่งที่บุตรทำแล้ว ทำตอบแทนแล้ว และทำยิ่งแล้วแก่มารดาบิดา^๓ หรือในบรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดาเป็นบุตรที่ประเสริฐที่สุด^๔ และในขณะที่เดียวกันสิ่งที่จะทำให้บิดามารดาที่มีความทุกข์นั้นก็มีอยู่ ๓ อย่าง คือ^๕

๑. ทุกข์เพราะไม่มีลูก พ่อแม่บางคนไม่มีลูกก็เกิดความทุกข์ อยากได้ลูกมาเชยชม บางคนถึงกับอ้อนวอนบวงสรวงเทวดาเพื่อที่จะขอลูก ทุกข์ข้อนี้คือ ทุกข์ไม่มีลูกเชยชม ไม่มีลูกเพื่อที่จะคอยดูแลและทำงานเลี้ยงดูเมื่อตนแก่ชรา

^๑บุญ. อิติ. ๒๕/๓๔/๔๑๓-๔๓๓.

^๒คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖.

^๔ส.ส. ๑๕/๑๔/๑๔.

^๕พุทธทาสภิกขุ, แต่...ยูวชน นิราลัย รวบรวมและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๗.

๒. ทุกข์เพราะลูกตาย ลูกคือสิ่งที่พ่อแม่มอบความรักความอบอุ่นให้หมดใจ สามารถที่จะเสียสละแม้ชีวิตแทนได้ เมื่อลูกตายพ่อแม่ก็มีความโศกเศร้าเสียใจ ร้องไห้คร่ำครวญถึงลูก

๓. ทุกข์เพราะลูกช้ำ ประเภทนี้แม่มีความทุกข์มากที่สุด เพราะถ้าลูกประพฤติปฏิบัติช้ำก็เหมือนกับเอาชื่อเสียวงศ์ตระกูลไปประจาน เกียรติยศชื่อเสียงของพ่อแม่ย่อมเสื่อมไปเพราะการประพฤติปฏิบัติของลูก

สภาพปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่และบุตรธิดา ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ปัญหาที่เราพบเห็นได้บ่อยที่ปรากฏตามสื่อ เช่น กรณีพ่อเลี้ยงข่มขืนลูกเลี้ยง หรือปัญหาที่เราได้พบ ได้เห็นที่เกิดขึ้นในสังคมมากมาย เช่น พ่อแม่ไม่มีเวลาให้แก่ลูก ลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ลูกทิ้งพ่อแม่ยามแก่เฒ่า ไม่ยอมดูแลเลี้ยงดู ต้องพึ่งสถานสงเคราะห์คนชรา พ่อแม่ทิ้งลูกเพราะไม่มีความสามารถพอที่จะเลี้ยงลูกได้ เป็นต้น โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันเป็นโรคที่ขาดความรักความอบอุ่นค่อนข้างมาก ลูก ๆ หลายคนต้องการความรักความอบอุ่น พยายามจะเรียกร้องความรักด้วยพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ เพราะต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ แต่เนื่องจากอาจเป็นเพราะความจำเป็นที่หลายครอบครัวที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้านกว่าจะกลับก็มีค่ำ บางครั้งพ่อแม่ลูก น้อยครั้งนักที่จะมีโอกาสพูดคุย เจอหน้าและรับประทานอาหารร่วมกัน อาจเป็นเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้เป็นบุตรธิดาควรจะเข้าใจ และเห็นใจพ่อแม่ในเรื่องนี้ด้วย ลูกไม่มีโอกาสเจอหน้าพ่อแม่เพียงแค่ช่วงเวลาทำงาน ส่วนลูกเองไปเรียนหนังสือ ด้วยเวลากลับบ้านที่ไม่ตรงกัน ออกจากบ้านไม่ตรงกัน แต่ถ้าหากมีเวลาวางพ่อแม่ คงให้เวลากับลูกอย่างทันที หรือ ไม่เจอหน้าหลายวันพ่อแม่ก็ยัง โทรศัพท์พูดคุยตามถึงลูก เพียงแค่ท่านไปทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงลูก ให้ในสิ่งที่เราอยากมีอยากได้ ถ้าบรรดาลูก ๆ คิดได้แบบนี้ ความรักความอบอุ่นก็ไม่ได้หายไปไหน เพียงมีปัจจัยหรือความจำเป็นบางอย่างที่เป็นอุปสรรคขัดขวางเท่านั้น แต่ทั้งนี้ ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ต้องพยายามพูดคุยด้วยเหตุผล และทำให้ลูกเข้าใจในปัญหาและความจำเป็นของครอบครัวด้วย จึงจะทำให้ลูกมีความสบายใจ และไม่เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อแม่กับบุตรธิดา เมื่อมองดูและวิเคราะห์ปัญหาที่กล่าวมาน่าจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้คือ พ่อแม่บางท่านมีแต่ทำงานนอกบ้าน โดยลืมไปว่าตนเองมีคนที่จะต้องคอยรับผิดชอบอยู่ หรือเมื่อเกิดปัญหาไม่ยอมหาทางแก้ไข ไม่ให้ความสนใจ ให้ความอบอุ่นลูกไม่เพียงพอ หรือลูกเองไปคบเพื่อนที่ไม่ดี ไม่เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ทุกคนในครอบครัวขาดความเข้าใจกัน และไม่มีเวลาปรึกษาปรับความเข้าใจกัน บางครอบครัวโดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะมักที่จะเลี้ยงลูกด้วยเงินแทนที่จะเลี้ยงด้วยความรักความอบอุ่น ลูกสนิทสนมผูกพันกับคนใช้มากกว่า ผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ บางทีฝากคนอื่นเลี้ยงตนเองออกไปทำงานนอกบ้าน หรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจมีความยากจนไม่มีความพร้อมที่จะเลี้ยงดูลูก จึงต้องเอาลูกไปเร่ขอทาน หรือขายพวงมาลัยในเมือง หรือแต่งงานในภาวะที่ตนเองยังไม่พร้อมในหลาย ๆ สิ่ง พอมียุคก็ทำแท้ง หรือเอาไปทิ้งให้คนอื่นเลี้ยงดู

กลายเป็นปัญหาสังคมในด้านอื่นอีก หรือบางทีอาจเป็นเพราะพ่อแม่เองเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำสิ่งที่ไม่ดี ให้ลูกได้เห็น พุคสังสอนลูกว่าสิ่งนี้ไม่ดี ไม่ควรทำ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้เป็นพ่อเป็นแม่กับทำเสียเอง เช่น การพูดคำหยาบ การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อลูก ได้เห็นบ่อยเข้า อาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบจนกลายเป็นนิสัยได้ หรือเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ ทำให้พ่อแม่ลูกต้องปฏิบัติตัวต่อกันเช่นนั้น

๔.๑.๒ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักทักษิณทิสมาใช้ในการดำเนินชีวิต

หากพิจารณาปัญหาระหว่างครู และลูกศิษย์ในสังคมปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า จากการที่การปฏิบัติตน ของครูบางคน ทำให้ภาพลักษณ์ของครูปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก ทำให้ผู้เป็นลูกศิษย์ขาดการเคารพ และ เชื้อพียง และเกิดเป็นปัญหาตามมา

ทิศเบื้องขวา คือ ทิศใต้ (ทักษิณทิส) ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลควรแก่การ บูชาคุณ ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ดังนี้ ๑) ลูกศิษย์รับ ๒) เข้าไปหา ๓) ใฝ่ใจเรียน ๔) ประนินบัติ ช่วยบริการ ๕) เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ

ครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ ๑) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี ๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๓) สอนศิลปะวิทยาให้สิ้นเชิง ๔) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ ๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ

ปัจจุบัน มีข่าวที่ครูบางคนที่ทำให้ภาพพจน์ของครูเสียหาย ซึ่งเป็นส่วนน้อยแต่ก็เป็นสิ่งที่ สะท้อนให้เห็นว่าครูทำไมต้องประพฤติตัวเช่นนี้ เพราะขึ้นชื่อว่าครู ต้องเป็นผู้ที่น่าเคารพยกย่องเป็น คนที่ศิษย์ให้ความไว้วางใจเหมือนกับพ่อแม่คนที่สอง แต่ทำไมต้องเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นมา เช่น กรณี ที่ครูทำอนาจารนักเรียน ครูทำร้ายร่างกายนักเรียน หรือครูข่มขืนนักเรียน เป็นต้น เรื่องที่เกิดขึ้นนี้เป็น พฤติกรรมที่ผิดจรรยาบรรณของครูเป็นอย่างมาก และไม่ควรที่จะเกิดขึ้นกับครูที่เชื่อว่าเป็นผู้อบรมสั่งสอน ศิษย์ ถึงแม้จะเป็นเพียงน้อย แต่ก็มิมีผลกระทบต่อภาพพจน์ของครูพอสมควร ฉะนั้น ไม่ควรมองข้าม ปัญหาที่จะต้องหาทางแก้ไข เพราะจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความกลัว ไม่กล้ามาเรียนหรือไม่กล้าปรึกษา ครู จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนได้

นอกจากนี้ ปัญหาที่เห็นได้ชัดในสังคมปัจจุบันของครู เช่น เวลาสอนในโรงเรียนสอนไม่เต็มที่ แต่เวลาไปสอนพิเศษตามสถาบันกวดวิชา หรือที่ตนเปิดสอนเอง จะถ่ายทอดความรู้เต็มที่ ครูไม่มีความ รับผิดชอบ มาทำงานสายพอถึงเวลาเลิกงานก็เลิกก่อนเวลา หรือปัญหาส่วนตัวบางประการของครู เช่น มีนิสัยขี้ขลาดหรือดีลูกศิษย์ เข้มงวดเกินไป จนบางครั้งศิษย์เกรงกลัวไม่กล้าที่จะปรึกษา ปัญหาใด ๆ ครูไม่เตรียมการสอน ไม่มีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ครูเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่ศิษย์ มีชอบเที่ยว สูบบุหรี่ ดื่มสุรา เป็นต้น

ส่วนปัญหาที่มักจะมีกับนักเรียน เช่น ไม่เชื่อฟังครู ไม่ตั้งใจเรียน หนีเรียนเพื่อไปเที่ยวหรือเล่นเกมส์ ไปตามเพื่อนเพื่อมั่วสุมสิ่งที่ไม่ดี ตั้งกลุ่มเพื่อชกต่อยกับสถาบันอื่น ขาดความรับผิดชอบงานที่ครูมอบหมาย หรือมาเรียนไม่ตรงเวลา เป็นต้น

สาเหตุที่ก่อปัญหาเหล่านี้ขึ้นอาจจะเป็นเพราะหลายสาเหตุที่เป็นปัจจัยต่อกัน เช่น สาเหตุที่เป็นปัญหาของครูน่าจะมาจาก ผู้ที่มาเป็นครูไม่เป็นครู โดยจิตวิญญาณ เป็นครูเฉพาะร่างกายแต่จิตใจไม่หนักแน่น ไม่มีธรรมชาติสำหรับครู เป็นครูเพียงเพื่อสอนและรอทางเลือกอื่นที่ตนคิดว่าดีกว่านี้ พอมีโอกาสก็ทิ้งอาชีพครู ไปประกอบอาชีพอื่น การเปิดสอนพิเศษอาจเป็นเพราะความจำเป็นของครูที่ต้องใช้เงิน และอาจเป็นเพราะความฟุ้งเฟ้อของครูเองที่ต้องดิ้นรนเพื่อที่จะแสวงหาเงินให้มาก ๆ เพื่อซื้อความสะดวกสบาย เช่น รถยนต์ บ้าน หรือเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ส่วนปัญหาของศิษย์อาจเป็นเพราะปัญหาครอบครัว พ่อแม่ไม่ให้ความรักความอบอุ่น หรือให้ความดูแลที่เพียงพอ การคบเพื่อนที่ไม่ดีของนักเรียน หรือเป็นปัญหาเพราะครูคนนั้นสอนไม่เข้าใจ เด็กจึงไม่มีอารมณ์ร่วมจึงเกิดความหือห่า ไม่เข้าใจ และเบื่อการเรียนในที่สุด หรือเป็นเพราะตัวนักเรียนเองไม่สนใจเรียน หรือเกิดจากปัจจัยอย่างอื่นที่ชักนำให้เกิดปัญหานั้น ๆ ขึ้นมา ซึ่งทุกอย่างล้วนมีเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกันได้ทั้งหมด

ดังนั้น หนทางที่จะแก้ไขปัญหาลำนี้ก็คือ ต้องปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ต้องรักในวิชาชีพครู สั่งสอนศิษย์ด้วยความเสียสละด้วยความจริงใจ และที่สำคัญจะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์ตามหลักทศ ๖ โดยเคร่งครัด การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันของศิษย์ และอาจารย์ในทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับครูอาจารย์และศิษย์ในสังคมปัจจุบัน ได้ทุกข้อ เพราะเป็นเรื่องทั่วไปที่ครูอาจารย์กับศิษย์ต้องปฏิบัติต่อกันในชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้น การที่จะนำหลักการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และครูอาจารย์มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึงหลักการทางพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์และศิษย์ต้องมีความเคารพ เอื้อเฟื้อต่อกัน ครูเองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เป็นครูด้วยจิตวิญญาณจริง ๆ สอน โดยไม่ปิดบังถึงแม้ครูอาจารย์จะมีการสอนพิเศษเพื่อเพิ่มรายได้ หรือทำงานเพิ่มในส่วนใดก็ตาม การทำหน้าที่ครูในโรงเรียนที่ตนเองรับผิดชอบก็ต้องดำเนินไปด้วยดี สอนเต็มที่ด้วยเช่นกัน และครูอาจารย์จะต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อหาทักษะใหม่ ๆ มาสอนศิษย์อยู่เสมอ และที่สำคัญต้องมีความเข้าใจพร้อมที่จะแก้ไขปัญหของศิษย์ได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นไป เพราะนอกจากศิษย์จะมีบิดามารดาคอยปรึกษาแล้ว ผู้ที่จะเป็นที่ปรึกษาได้คืออีกทางหนึ่งก็คือครูอาจารย์ เพื่อที่จะชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้เขานำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีปกติสุข อีกอย่างครูต้องทำตัวเป็นเพื่อนกับนักเรียนด้วย เป็นเพื่อน ในที่นี้ก็คือ ต้องรู้และเข้าใจในตัวองศิษย์ คอยให้คำปรึกษาและรู้ถึงสภาวะอารมณ์ความรู้สึกของศิษย์ พยายาม

ชักจูงโน้มน้าวให้ศิษย์มีความขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบชีวิต เพื่อที่จะเป็นเกราะป้องกันให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

นอกจากการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์และศิษย์ตามหลักทศ ๖ แล้ว ยังมีหลักธรรมที่พึงนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นหลักส่งเสริม สนับสนุน และเกื้อกูลต่อการประพฤติปฏิบัติของครูอาจารย์และศิษย์ ให้มีความผูกพันรั้งต่อกัน และทำให้ครูเป็นที่เคารพรักต่อศิษย์ทุกคน เป็นต้น หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้กับครูอาจารย์และศิษย์ในสังคมปัจจุบัน เช่น

ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร และธัมมปฏิสันถาร^{๑๒} อามิสปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยสิ่งของ ในข้อธรรมนี้ครูกับนักเรียนก็สามารถแสดงความรักต่อกันด้วยการมอบสิ่งของให้แก่กันได้ เช่น ในวันเด็ก ครูกับนักเรียนอาจจะร่วมกันจัดกิจกรรมมีการแลกของขวัญหรือการละเล่นต่าง ๆ เป็นต้น หรือเมื่อถึงวันครุ นักเรียนก็ร่วมกันจัดงานให้ครู รวมใจกันแสดงความเคารพ มอบของขวัญของที่ระลึกให้แก่ครูได้เช่นกัน หรือในกรณีการช่วยเหลือส่วนตัวของครูแก่นักเรียนที่ด้อยโอกาส ไม่มีอุปกรณ์การเรียน ทางบ้านมีฐานะยากจน ครูก็อาจอุปการะช่วยเหลือ นักเรียนได้ตามความสามารถของตน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีระหว่างครูอาจารย์และนักเรียน

ส่วนธัมมปฏิสันถาร คือ ต้อนรับด้วยธรรม ครูต้องให้การอบรมสั่งสอนศิษย์แต่ในเรื่องที่ดี ๆ เพราะการอบรมสั่งสอนแนะนำสิ่งที่ดี ก็เหมือนการให้ธรรมนั่นเอง สอนให้ศิษย์รู้จักใช้ชีวิตในทางที่ถูกต้อง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในสังคม ไม่ให้มีความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในสังคม เป็นต้น ส่วนศิษย์ต้องพุดคุยสนทนากับครูอาจารย์ด้วยความเคารพ พุดแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พุดดูหมิ่นหรือนินทาครูอาจารย์ลับหลัง มีวินัย ตั้งใจศึกษาในคำสั่งสอนของครูอาจารย์ด้วยความตั้งใจด้วยดี

อิทธิบาท ๔ คือธรรมที่ทำให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทั้งครูอาจารย์และศิษย์ เพราะถ้าใครประพฤติปฏิบัติตามนี้ ความสำเร็จในหน้าที่การงานของคนก็จะบรรลุตามเป้าหมาย ครูอาจารย์ก็เช่นกันถ้าประพฤติปฏิบัติตาม การสอนก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ส่วนนักเรียน ก็จะทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีผลเรียนที่ดี เป็นต้น ประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้คือ^{๑๓}

๑. **ฉันทะ** ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ตนทำ ไม่ว่าจะครูอาจารย์หรือนักเรียนจะต้องมีความรักในการสอน ในอาชีพของความเป็นครู เป็นครูด้วยใจรัก พร้อมเสียสละประโยชน์เพื่อศิษย์ ยึดมั่นในจรรยาบรรณของความเป็นครู ส่วนศิษย์ต้องมีใจรักที่จะเรียน ไม่เบื่อง่ายที่จะพัฒนาตนเองด้วยการรับความรู้จากครูอาจารย์ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันเกิดปัญหาหระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์ปรากฏให้เห็นในสังคม เช่น ครูทำเรื่องที่ไม่ดีต่อศิษย์ หรือศิษย์ตั้งกลุ่มชกต่อยกับ โรงเรียนต่างสถาบันหรือ โรงเรียนเดียวกัน

^{๑๒} วจ.ทุก. ๒๐/๑๕๒/๑๒๓.

^{๑๓} ที.ปา. ๑๑/๕๐๕/๒๔๔.

เกี่ยวข้องกับเพื่อนหรือสิ่งที่ไม่ดี เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ ก็เพราะครูอาจารย์และศิษย์ขาดฉันทะ คือไม่รักที่จะเรียนหรือเป็นครูอาจารย์โดยอาชีพ ไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของความเป็นครู ส่วนนักเรียนรักที่จะเป็นนักเรียนมากกว่าความเป็นนักเรียน ปัญหาจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ไม่มีจบสิ้น ฉะนั้นครูและอาจารย์ต้องรักที่จะสอนด้วยใจรักในวิชาชีพครู และนักเรียนจะต้องตั้งใจเรียนด้วยความมุ่งมั่น และเชื่อในคำสั่งสอนของครูอาจารย์

๒. วิริยะ มีความพากเพียร ครูอาจารย์ต้องมีความพากเพียรที่จะพัฒนาตนเอง พยายามศึกษาหาข้อบกพร่องของตน เพื่อที่จะปรับปรุงการสอนของตนให้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ให้ทันยุคสมัยปัจจุบัน และกระบวนวิชานั้น ๆ ที่สำคัญครูอาจารย์ในปัจจุบัน ถึงรู้ว่าตนมีจุดบกพร่อง แต่ไม่พยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเอง ทำให้การสอนไม่เป็นไปตามกระบวนกรหรือวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนเท่าที่ควร หรือเพราะครูขาดทักษะความชำนาญ เทคนิค องค์ความรู้ สื่อทุกอย่างที่จะนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อศิษย์ ส่วนศิษย์เองจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียน ขยันแสวงหาความรู้ รับผิดชอบงานที่ครูอาจารย์สั่ง มีความตั้งใจเรียน เพราะในปัจจุบันการแสวงหาความรู้มีได้หลายทาง ไม่เฉพาะแต่หนังสือเท่านั้น การศึกษาดูงาน การใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ก็สามารถใช้ในการศึกษาหาความรู้ได้ ถ้านักเรียนรู้จักเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ก็จะได้รับความรู้มากมายนานาชาติ

ดังนั้น การที่ครูอาจารย์ และนักเรียน มีความพากเพียร ต่างฝ่ายต่างแสวงหาความรู้เพื่อที่จะมาสอนและเรียน เชื่อแน่ว่าครูไทยและเด็กไทย ย่อมก้าวไปไกลและสามารถสู้กับสังคมโลกได้อย่างไม่อายใคร

๓. จิตตะ คือมีใจฝักใฝ่ จิตคิดรับรู้ในสิ่งที่ตนทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย อุทิศตัวอุทิศใจทำเรื่องนั้นบ่อย ๆ จนเข้าใจอย่างดี เพราะไม่ว่าจะเป็นการสอนของครูอาจารย์หรือการเรียนของนักเรียน การมีใจคิดจดจ่อรับรู้ในสิ่งที่ทำถือว่ามีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องการเรียนของนักเรียน ถ้ามีจิตใจเลื่อนลอยเวลาเรียน จะทำให้เสียสมาธิไม่สามารถเข้าใจในเรื่องที่ตนเรียนได้ดีเท่าที่ควร

๔. วิมังสา ฝึาคอยพิจารณาให้เห็นจริง ครูอาจารย์และนักเรียนจะต้องรู้จักการทดลอง วางแผน และวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงคน เป็นต้น เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี มีการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดปัญญาความเห็นแจ้งและเข้าใจเป็นอย่างดีในวิชาที่เรียนและสอน

ดังนั้น ไม่ว่าจะครูอาจารย์และนักเรียน ถ้าประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๔ ย่อมจะทำให้การเรียนการสอนมีความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สรุปคือครูอาจารย์และนักเรียนจะต้องรักในการเรียนการสอน ผู้ไม่ทอดทิ้งในการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีความเอาใจใส่อย่างจริงจัง พร้อมทั้งเรียน และสอนด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้แจ้งเห็นจริง

นอกจากนี้ หลักธรรมที่ครูอาจารย์พืงนำมาประยุกต์ใช้คือกัลยาณมิตรธรรม ๘ หลักธรรมทั้ง ๘ ข้อ ถือเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติของครูอาจารย์โดยตรง ดังนั้น ถ้านำมาประยุกต์ใช้กับครูอาจารย์ ในสังคมปัจจุบัน จะทำให้ครูอาจารย์เป็นที่เคารพรักของศิษย์ทุกคน และถือเป็นแบบอย่างที่ดีของครู อาจารย์โดยทั่วไปได้ ประกอบด้วย^{๑๔}

๑. ปิโย น่ารัก ทำตัวให้ศิษย์รักด้วยการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดี ๆ ให้ศิษย์เห็น เป็นต้น
๒. ครุ น่าเคารพ หนักแน่นในจรรยาบรรณของความเป็นครู
๓. ภาวนีโย หมั่นแสวงหาความก้าวหน้า พัฒนาความรู้ให้แก่ตน
๔. วัตตา จ มีความขยันหมั่นเพียรแนะนำพร่ำสอนศิษย์
๕. วนักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำกล่าวหา สุขุมเยือกเย็น
๖. กัมภีรญจะ กตัง กัตตา สอนสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย ใช้สื่อและเทคนิคต่าง ๆ เข้าช่วยในการสอน สอนให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียน และนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน
๗. โน จภูฏาณ นิโยชเย ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย แนะนำสิ่งที่ดีที่พึงปฏิบัติแก่ศิษย์ สิ่งที่เป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิตก็พึงหลีกเลี่ยง แต่อาจจะยกมาเพื่อเป็นตัวอย่างของโทษภัยที่ปฏิบัติแล้ว จะให้เกิดผลอย่างไรบ้าง เป็นต้น เพื่อให้ศิษย์ได้เรียนรู้ทั้งด้านบวกและลบ เพื่อหาทางที่จะหลีกเลี่ยง และป้องกันตนเองได้เมื่อประสบกับปัญหา

๔.๑.๓ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักปัจฉิมคติมาใช้ในการดำเนินชีวิต

จากปัญหาเศรษฐกิจที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ทำให้สามี ภรรยา ไม่มีเวลาที่จะอยู่ร่วมกัน รับฟังปัญหาซึ่งกันและกันมากนัก ก่อให้เกิดการไม่ไว้วางใจกัน และเมื่อนานวันปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมทำให้ ไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตร่วมกันได้ เกิดการหย่าร้าง กลายเป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อบุตรที่เป็นวัยรุ่นโดยตรง

ปัจฉิมคติ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามี ภรรยา การที่จะมีคู่ครองที่ดี ที่เป็นคู่ร่วมชีวิตกันได้ นอกจากเรื่องกามคุณแล้ว ควรมีคุณสมบัติที่เป็นคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ควรจะต้องนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อที่จะมีหลักธรรมสำหรับชีวิตเหมาะแก่การเป็นคู่สร้างคู่สม ทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกัน เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันได้ยืดยาว หลักธรรมที่ว่านั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สมชีวิตรธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสมชีวิสูตรแก่สองสามีภรรยาที่ได้ทูลถามพระองค์ว่า คนทั้งสองจะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะได้พบเจอกันอีกทั้งในปัจจุบัน และสัมปรายภพ ทั้ง ๆ

^{๑๔} อ.สุ.ศศุดก. ๒๓/๓๗/๕๗.

ที่การประพฤติออกใจกันทั้งกายและใจก็ไม่มี เมื่อเป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสตอบแก่สามิภรรยา
 คู่หนึ่งว่าจะต้องประพฤติตามธรรม ๔ ประการคือ^{๑๔}

๑. สมสัทธา สามิภรรยาต้องมีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธินศาสนา สิ่งเคารพบูชา
 แนวความคิดความเชื่อถือ หรือหลักการต่าง ๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน
 หรือปรับเข้าหากันได้ ลงกันได้

๒. สมศีลา สามิภรรมามีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการ
 อบรม พอเหมาะสมคล้อย ไปกันได้

๓. สมจาคา สามิภรรมามีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความ โอบอ้อมอารี ความมี
 ใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอดีกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

๔. สมปัญญา สามิภรรมามีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยก็พูดกันรู้เรื่อง มีเหตุ
 มีผลในการคุยกัน ปรึกษาหารือกัน

ถ้าจะกล่าวถึงสภาพปัญหาระหว่างสามิภรรยาในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีปัญหามากมายเกิดขึ้น
 ในสังคม เช่น กรณีสามิภรรยาตาย เพราะ โจรที่สามิไปมีหญิงอื่น จนภรรยาทนไม่ได้เกิดปากเสียงกัน
 กับสามิ สามิจึงแก้ปัญหาโดยการฆ่าภรรยาตน กรณีสามิเอาไม้ฟาดภรรยาตาย เพราะสามิเอาแต่ดื่มเหล้า
 ส่วนภรรยาที่คบหากับชายอื่น ฝ่ายสามิกลับมาเห็นก็เลย โจรฆนฆ่าภรรยา หรือกรณีแม่ฆ่าตัวตาย
 พร้อมกับลูกแฝด เพราะ โจรชและน้อยใจในสามิที่ไม่สนใจครอบครัว หรือกรณีสามิแทงภรรยาตนเอง
 ตาย เรื่องดังกล่าว ถือเป็นเรื่องที่สามิภรรยาประพฤติไม่ถูกต้องต่อกัน จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา
 นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยมากในสังคม เช่น ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาความไม่เข้าใจกัน ไปกัน
 ไม่ได้จึงต้องแยกทางกัน ปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่มีเงินจุนเจือครอบครัวที่เพียงพอ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น เมื่อมองและวิเคราะห์ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาหลัก
 น่าจะมาจาก ปัญหาเรื่องการที่คู่รักของคณมีชู้ ประพฤติออกใจกันและกัน ปัญหาที่มีความเครียดจัด
 เพราะสามิไม่สนใจในครอบครัว ไม่รู้จะหาทางออกอย่างไร จึงตัดสินใจปัญหาด้วยตัวเอง จนถึง
 ขั้นทำลายตัวเองและลูก หรือเกิดมาจากปัญหาอื่น ๆ เช่น สามิภรรยาไม่ถ้อยมีเวลาให้แก่กัน เพราะทำงาน
 คนละที่ หรือพอแต่งงานกันแล้วเมื่อเจอปัญหาต่าง ๆ เข้ามาในครอบครัวเกิดความเบื่อกันต่างคน
 ต่างทำตัวออกห่าง หรือแต่งงานกันในวันอันไม่ควรหรือยังไม่พร้อมในหลายประการ พอเจอปัญหา
 คิดไม่ตกแก้ไขไม่ได้ จึงอาจนำไปสู่การหย่าร้างกันในที่สุด

ทางแก้ของปัญหาก็คือ สามิภรรยาต้องนำหลักการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างสามิกับภรรยา
 ในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน เป็นการ

^{๑๔} ๑. จตุกก. ๒๑/๕๕-๕๖/๕๔-๕๕.

สร้างสรรค์ครอบครัวให้อบอุ่นด้วยความรัก ความห่วงใย ความไว้วางใจกันของสามีภรรยา ซึ่งหลักที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ สามารถที่จะประยุกต์ใช้กับคู่สามีภรรยาได้ทุกข้อ เพราะเป็นหลักทั่วไปที่ผู้เป็นภรรยาสามีพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน คือเป็นการให้คำมั่นสัญญาต่อการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน เพื่อความสุข ความเจริญที่จะพึงมีแก่ครอบครัว

เมื่อกล่าวโดยรวมแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างสามีภรรยาตามหลักที่กล่าวข้างต้น ควรที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันจะได้ยินข่าวเรื่องผู้สาวเกิดขึ้นบ่อยครั้งเกือบทุกสังคม ไม่เฉพาะสังคมไทยเท่านั้นที่มีเรื่องเกี่ยวกับสามีภรรยาประพฤตินอกใจ ระวังกันและกัน กลัวจะมีคู่ บางครั้งถึงกับทำลายชีวิตกันเพื่อแก้ปัญหาก็มี ซึ่งเป็นเพราะเขาเหล่านั้นไม่ทราบหลักการปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีภรรยา หรือคู่รักกันอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ชัดเจนว่า สามีภรรยาต้องไม่ประพฤตินอกใจซึ่งกันและกัน ไม่คูหมิ่นกันและกัน เป็นต้น ตรงกันข้าม ทั้งสองฝ่ายต้องให้เกียรติ และไว้เนื้อเชื่อใจต่อกัน เมื่อนั้น ความมั่นคงและสันติสุขของสถาบันครอบครัว จึงเป็นอันหวังได้

นอกจากนี้ การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ก็มีส่วนสำคัญไม่น้อยต่อการเป็นอยู่ที่สุขสบายของสามีภรรยา ซึ่งหลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นหลักส่งเสริม สนับสนุน และเกื้อกูลให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข เช่น

ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร การการรับด้วยสิ่งของ และธัมมปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยธรรมะ^{๑๖} พูดคุยแต่เรื่องที่ดีมีคุณธรรม สามีภรรยาต้องมีการให้สิ่งของเพื่อเป็นน้ำใจที่มีความรักต่อกัน เช่น วันครบรอบวันแต่งงาน วันเกิด สามีอาจจะซื้อกราดอวยให้ ซื้อแหวน สร้อย เป็นต้น เพื่อแสดงถึงความรักที่มีต่อกันได้ ซึ่งเป็นการแสดงน้ำใจด้วยการให้สิ่งของ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงฐานะความเป็นอยู่และความสามารถในการซื้อของตนด้วย ส่วนธรรมปฏิสันถาร ก็คือ สามีภรรยาจะต้องพูดต่อกันด้วยความรัก มีเหตุและผล ไม่คูหมิ่นและให้เกียรติกันและกัน พูดต่อกันด้วยคำสุภาพ ฟังแล้วเกิดความสบายใจ เป็นต้น

ภราวาธธรรม ๔ หลักธรรมหมวดนี้ถือเป็นหลักการเสริมทั่วไปสำหรับผู้ครองชีวิตภราวาส จะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติตนต่อกันเสมอ เพราะถือว่าเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของสามีภรรยาด้วย และเหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบัน ทำให้ปัญหาระหว่างสามีภรรยาไม่เกิดขึ้น ประกอบด้วย^{๑๗}

^{๑๖} อ.จ. ทุก. ๒๐/๑๕๒/๑๒๓.

^{๑๗} ต.ศ. ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

๑. สัจจะ ความจริงใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยาในสังคม ส่วนหนึ่งมาจากสามีภรรยาไม่มีความจริงใจต่อกัน ประพฤตินอกใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัญหาการหย่าร้าง ความไม่เข้าใจกัน ปัญหาครอบครัวแตกแยก โดยที่สุคแต่การทำให้หลายซึ่งกันและกัน ส่วนหนึ่งก็เกิดมาจากคู่สามีภรรยาประพฤติผิดใจกัน ฉะนั้น ข้อนี้จึงเหมาะอย่างยิ่งที่สังคมพึงนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อหลีกเลี่ยงและแก้ไขปัญหาค่าจะเกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยา ที่สำคัญต้องมีรักเดียวใจเดียว ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

๒. ทมะ คือ การบังคับตน ปรับปรุงตน สามีภรรยาถ้ามีปัญหาใดเกิดขึ้นในครอบครัว ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาส่วนตัว เช่น ชอบดื่มเหล้า ชอบเล่นการพนัน หรือฝ่ายภรรยาพูดไม่ไพเราะอ่อนหวานกับสามี เป็นต้น ถ้าการประพฤติปฏิบัติใดที่ทำแล้วทำให้เกิดความเสียหายกัน ทั้งสองต้องพยายามปรับปรุงตนเอง แก้ไขสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายไม่ให้เกิดมีขึ้นในครอบครัว เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างปรับปรุงตัว เข้าหากันด้วยความถูกต้องตามธรรม ครอบครัวย่อมมีแต่ความสุขความเจริญ การครองรักกันก็จะเป็นไปได้ยาวนาน

๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น สามีภรรยาเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ดี สิ่งใดไม่หนักจนเกินไป พอที่จะให้อภัยกันได้ก็ให้อภัย พุคคยกันด้วยเหตุและผล ถ้าฝ่ายหนึ่งใจร้อน อีกฝ่ายต้องใจเย็น เพื่อระงับความโกรธที่จะแผ่ขยายไป ภรรยาสามีต้องถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น

๔. จาคะ คือ การเสียสละแบ่งปัน สามีภรรยาสิ่งใดที่พอจะช่วยเหลือระหว่างกันได้ก็ช่วยทำงานของภรรยาบางทีสามีพอที่จะช่วยเหลือได้ ก็เสียสละเวลาช่วยบ้างเป็นบางครั้งงานของสามีเช่นกัน ก็ช่วยเหลือกันได้ จะทำให้ภรรยาสามีเกิดความรักความเห็นใจกันยิ่งขึ้น

ดังนั้น การที่สามีภรรยาจะครองชีวิตคู่ด้วยกันยาวนาน อย่างน้อยจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักของปฏิสันถาร ๒ และภรรยาธรรม ๔ เพื่อให้ชีวิตคู่ดำเนินไปด้วยความราบรื่น ไม่มีอุปสรรคใด ๆ และทำให้สามีภรรยา มีความไว้เนื้อเชื่อใจต่อกัน ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความถูกต้องตามธรรม ปัญหาการหย่าร้าง การเข้าใจผิดกันก็จะไม่เกิดขึ้น

๔.๑.๔ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการนำหลักอุตตรทิศมาใช้ในการดำเนินชีวิต

วัยรุ่นและกลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันเสมอ บุคคลใดที่มีเพื่อนที่ดีก็ย่อมที่จะนำพาไปสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดี และหากบุคคลใดมีเพื่อนที่ไม่ดี ก็ย่อมที่จะนำพาไปสู่ความหายนะเป็นที่สุดเสมอ

ทิศเบื้องซ้าย ในสังคมปัจจุบัน หากจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นของปัญหาหระหว่างมิตร จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันขาดมิตรที่จริงใจหวังได้แต่ผลประโยชน์ พร้อมทั้งจะทำลายเพื่อนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ว่าจะ เป็นเพื่อนทางธุรกิจ เศรษฐกิจ การเมือง การค้า เป็นต้น ถ้ามีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องกับเพื่อนที่คบทำดีต่อกันถ้าถูกความโลภครอบงำ อาจทำให้มิตรภาพเป็นอันต้องจบสิ้นลงได้เพราะตามธรรมชาติ

ของปวงชนย่อมมีความโลภ โกรธ หลง^{๑๔} ซึ่งเป็นรากเหง้าของอกุศลหรือการทำสิ่งไม่ดีทั้งหลายอยู่ภายในจิตใจ สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาถ้าหากไม่มีความเป็นมิตรด้วยจิตใจที่มั่นคงและเป็นสิ่งยากที่มนุษย์จะตัดขาดได้ง่าย ๆ ฉะนั้น ในปัจจุบันจึงมีข่าวเพื่อน โกงเพื่อน เพื่อนฆ่ากันตายเพราะขัดแย้งผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือแม้แต่คนในครอบครัวเดียวกันยังฆ่ากันก็มี เพราะผลประโยชน์คือมรดกที่ตนเองจะได้รับแบ่งไม่เท่ากัน ตกกลางกันไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งเรื่องอย่างนี้ก็มิให้เห็นบ่อยในสังคม

วิธีแก้ไขปัญหาการปฏิบัติต่อมิตรดังกล่าวนั้น ก่อนอื่นเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าสังคมปัจจุบันการที่จะมีเพื่อนเล่น เพื่อนเที่ยวหรือเพื่อนดื่มกิน เป็นต้น เป็นเรื่องปกติของสังคมทุกสังคม เพราะบางที่ร่วมธุรกิจการงาน จำเป็นต้องมีการเลี้ยงสังสรรค์ดื่มกิน เพื่อพูดคุยข้อตกลงทางธุรกิจการงานร่วมกัน ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหายจึงไม่ค่อยเป็นไปตามหลักการของทศ ๖ ส่วนมากมักจะเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีการแข่งขันกันเป็นสังคมแบบบริโภคนิยม คนจึงมีความเห็นแก่ตัวกันมากไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อกันเท่าใดนัก เพราะมิตรสหายที่ดีไม่ใช่เพื่อนเที่ยว เพื่อนกินหรือเพื่อนร่วมการงานอย่างเดียวตามที่เข้าใจกันทั่วไป แต่มิตรสหายต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ซื่อสัตย์และเตือนภัยเพื่อน เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดประพฤติปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง ต้องเป็นกัลยาณมิตรให้แก่กัน เป็นต้น เพราะฉะนั้น วิธีการแก้ไขตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือ ทุกคนต้องเป็นมิตรที่ดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพให้เกียรติกัน ซื่อสัตย์สุจริตต่อเพื่อนร่วมงานทุกคน เพราะการทำธุรกิจการงานต่าง ๆ ต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ถ้าคนเราไม่ให้ความสำคัญต่อหลักการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างมิตรสหาย การช่วยเหลือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจก็จะไม่เกิดขึ้น สังคมก็จะมีปัญหาอื่นต่อไปเรื่อยไม่มีวันหมด หรือเห็นเพื่อนมนุษย์ตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ยื่นมือช่วย พยายามที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ยากนั้น หลักการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างมิตรสหาย จึงมีความสำคัญที่จะนำมาประยุกต์ใช้เป็นอย่างมากในสังคมปัจจุบัน เพราะสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างมิตรสหายได้

นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมที่มิตรสหายพึงนำมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน ซึ่งถือเป็นหลักส่งเสริม เกื้อกูล สนับสนุนให้การคบมิตรเป็นไปด้วยดี และสามารถทำให้ผู้ที่คบหากันช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ตลอดเวลา ถ้านำหลักธรรมนี้มาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้กับมิตรสหายนั้นถ้าจะกล่าวไปแล้วก็มีมากมาย แต่ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ถือว่าเป็นหลักการสงเคราะห์มิตร โดยตรงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ และผู้เป็นมิตรสหายกันทั่วไปสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติต่อกันได้ นั่นคือ หลักสังคหวัตถุ ๔

^{๑๔} ม.ม. ๑๒/๑๑๑/๗๔.; อภ.ติก. ๒๐/๗๐/๒๗๕.

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมส่งเสริม เกื้อหนุน ให้มิตรสหายมีความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกันยิ่งขึ้น เป็นธรรมที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายไว้ได้ ทำให้มีความประสานสามัคคีกลมเกลียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามตกทุกข์ได้ยาก ประกอบด้วย^{๑๕}

๑. ทาน การให้ปัน ผู้เป็นมิตรสหายจะต้องให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยทั้งทางด้าน กำลังทรัพย์ และสติปัญญาตามความสามารถของตน ถ้าเพื่อนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เราก็ให้การช่วยเหลือ สังคมปัจจุบันที่คบกันไม่นาน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ช่วยเหลือกัน เช่น เมื่อคบกันมานาน ในเมื่อเพื่อนตกทุกข์ได้ยาก ต้องการความช่วยเหลือก็ไม่ยอมช่วย แต่เวลาเพื่อนอยู่ดีสบายถึงเวลาตนเองเดือดร้อนก็กลับมาหาเพื่อนใหม่ แต่มันก็สายไปแล้ว เพราะตนเองเคยทำทำนองนี้กับเพื่อนมาก่อน ความเป็นมิตรภาพก็เลยจบไป ถ้าเป็นลักษณะอย่างนี้ก็ประสานความสัมพันธ์ที่ดีให้เป็นเหมือนเดิม ไม่ได้ ดังนั้น การที่เราจะคบกันเป็นมิตร จะต้องช่วยมิตรสหายด้วยความจริงใจ ไม่ใช่แต่จะเอากับเพื่อนอย่างเดียว ซึ่งเป็นกรปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง

๒. ปิยวาจา มิตรสหายจะต้องพูดกันด้วยคำที่ประสานสามัคคีกัน ไม่พูดในสิ่งที่เป็นปมด้อยของเพื่อน สิ่งที่เพื่อนขาดหายไม่มีเหมือนกับคนก็ไม่ควรพูดถึง เช่น ฐานะทางสังคม เป็นต้น ถ้าเราพูดถึงแต่ในเรื่องความแตกต่าง ก็จะทำให้การคบกันไม่ยั่งยืน และการพูดคำหยาบ ส่อเสียดหรือให้ร้ายกันก็ไม่ควรพูด อย่างในปัจจุบัน การร่วมทำงานกัน ในทางธุรกิจการค้า การเมืองหรืออะไรก็ตาม ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเหน็บแนมกันบ่อย ๆ ความรำคาญก็อาจเกิดขึ้นกับอีกฝ่ายหนึ่งได้ การร่วมงานกันก็จะกันไปไม่ดีเท่าที่ควร เป็นต้น ดังนั้น การพูดแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน ชวนให้ผู้ฟังชื่นใจมีส่วนสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบัน

๓. อัตถจริยา ประพฤติประ โยชนต่อกัน การคบหากันเป็นมิตรสหาย จะต้องมีการทำประโยชน์ช่วยเหลือกันในบางโอกาส เช่น การทำงานร่วมกัน ไม่พึงพองเล็งคอยจับผิดแต่ผู้อื่น จะทำให้ภาพพจน์ของมิตรภาพไม่ดี หรือในปัจจุบัน สังคมไทยก็มีการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ประสบภัย บำบัดผู้ติดยา สงเคราะห์คนชรา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการประพฤติปฏิบัติประ โยชนต่อกันทั้งนั้น

๔. สมานัตตตา ประพฤติปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายต่อมิตรสหาย ต่อหน้าประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรลับหลังก็ควรทำอย่างนั้น ไม่เอาเปรียบเพื่อน มีการร่วมแก้ปัญหา ร่วมกัน ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ไม่ทอดทิ้งกัน เป็นต้น การประพฤติตนเสมออีกอย่างหนึ่งคือต้องคำนึงถึงกาลเทศะด้วย เพราะบางทีเพื่อนเรามีตำแหน่งการทำงานที่สูงกว่า การที่เราจะไปทำการสนทสนมจนเกินไปก็ไม่สมควร เช่นกัน คือเป็นการให้เกียรติเพื่อนในเวลาทำงาน ซึ่งถือเป็นขอยกเว้นในการประพฤติปฏิบัติในข้อนี้

^{๑๕}ที่.ปา. ๑๑/๓๑๓/๒๕๕.

เพราะฉะนั้น การนำหลักสังคหวัตถุมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการเป็นมิตรสหายที่ดีต่อกันในสังคม ทำให้มิตรมีน้ำใจที่ดี เอื้ออาทรต่อกันในสังคม ช่วยเกื้อกูลต่อกันในคราวตกทุกข์ได้ยาก ฉะนั้น ถ้าใครนำหลักการทั้ง ๔ มาใช้ในสังคมปัจจุบันถือว่าเป็นมิตรแท้ที่ควรคบหาสมาคม

๔.๑.๕ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการใช้หลักอุปริมติสมาใช้ในการดำเนินชีวิต

ทิศเบื้องบน ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพระสงฆ์ก็มีให้เห็นในสังคมมากมาย เช่น กรณีของพระที่เป็ดคลีนิดตักศิลาแพทยแผน ไทย มีพฤติกรรมการรักษา โรคที่ขัดต่อสมณสาธูป ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กรณีจับพระที่พากันตั้งวงสูบกัญชา กรณีจับเจ้าอาวาสพร้อมพระลูกวัดที่พากันดื่มสุรา กรณีจับพระที่แต่งตัวเลียนแบบฆราวาสออกไปเที่ยวคาราโอเกะคอนกลางคืน หรือในกรณีเจ้าอาวาสกระทำชำเราเด็กชั้น ม.๓ เป็นต้น

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ที่ยกตัวอย่างข้างต้น ถึงแม้จะเป็นปัญหากับพระสงฆ์บางรูป บางกลุ่ม แต่ก็ถือว่ามีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์ และพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์กำลังที่จะประพฤติปฏิบัตินอกพระธรรมวินัย เป็นการทำให้ศรัทธาบางส่วนที่นับถือพระพุทธศาสนาต้องเสื่อมไป แต่บางที่อุบาสกบางกลุ่มก็มีส่วนทำให้วงการสงฆ์ต้องมัวหมองได้เช่นกัน เช่น กรณีพระดื่มสุรา สูบกัญชา ก็มีฆราวาสเข้ามาเกี่ยวข้อง คือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับพระได้กระทำความผิดได้ง่ายขึ้น ถ้าฆราวาสไม่ไปซื้อ ไม่บริการ พระจะเอาจากที่ไหนมาดื่มมาสูบ แต่ก็ถือว่าเป็นฆราวาสที่ไม่ค่อยรู้หลักพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา จึงไม่อยากจะว่าอะไรฆราวาสมากนักในส่วนนี้ แต่ก็ถือว่าเป็นปัญหาที่พระสงฆ์ของเราเองที่ไม่ควบคุม หรือดูแลตัวเองให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย

ดังนั้น ถ้าจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ จะสามารถสรุปประเด็นสาเหตุได้หลัก ๆ ได้ดังนี้คือ การบวชพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่มีกระบวนการคัดเลือกฆราวาสที่จะเข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนาเท่าใด บางที่ก็บวชตามประเพณี บวชเข้ากรรม บวชเก็บเงิน เป็นต้น ซึ่งไม่อาจทราบได้ว่าภูมิหลังคนที่มาบวชนั้น มีประวัติเป็นมาอย่างไร บางคนดี บางคนไม่ดี พอเข้ามาบวชไม่อาจละนิสัยเดิมได้ก็ก่อปัญหา แต่ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ไม่มีดีมาบวชแล้วกลับตัวกลับใจก็ขออนุโมทนาในบุญกุศลนั้น อันนี้ก็ถือว่าเป็นปัญหาที่พระสงฆ์เราทำผิด สาเหตุต่อมา อาจจะเป็นเพราะพระสงฆ์เราบางรูปบางกลุ่มไม่รู้หลักพระธรรมวินัย อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา การกระทำบางอย่างนี้ก็ไม่ผิดพระธรรมวินัย พอทำไปแล้วชาวโลกติเตียนก็กลายเป็นความผิดไป อันนี้ก็มีความสำคัญไม่น้อย และอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ เป็นเพราะจิตใจ หรือพฤติกรรมเฉพาะตัวของพระสงฆ์รูปนั่นเอง ถึงแม้จะรู้หลักพระธรรมวินัยก็ตาม แต่ภายในจิตใจประกอบไปด้วยจิตอันเป็นอกุศล ก็สามารถที่จะก่อให้เกิดปัญหาได้ทุกเมื่อ

พระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะพระสงฆ์สำคัญที่มีชื่อเสียงต้องวางตัวให้เป็นที่น่าเคารพนับถือของชาวบ้านด้วย เพราะชีวิตพระสงฆ์ถึงแม้ว่าจะปลีกตัวออกจากสังคมไปมีความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่ง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมหรือของชาวบ้านในการดำเนินชีวิต หรือเรียกอีกอย่างว่าชีวิตพระสงฆ์ไม่อาจหนีไปจากสังคมได้ เพียงแต่แยกห่างจากสังคม เว้นขาดจากกิจกรรมทางสังคมบางอย่างแบบชาวบ้าน เกี่ยวข้องกับสังคมในบางแง่ เพื่อทำกิจแห่งตนให้เสร็จสิ้นแล้วกลับมาทำกิจเพื่อผู้อื่นเพื่อสังคมอย่างเต็มที่^{๒๐} โดยเป้าหมายแห่งชีวิตระดับลึก พระกับชาวบ้านก็อยู่ในฐานะผู้เดินทางออกจากวัฏฏสงสาร ต่างประพฤติพรหมจรรย์ในระดับของตนเพื่อหวังความพ้นทุกข์ เพื่อความไม่ยุ่งยากไม่ลำบากทางปัจจัย ๔ และพระก็ต้องอาศัยชาวบ้านในการได้มาซึ่งอาหารและอื่น ๆ เพื่อบริโภครูปโภค เพื่อความดำรง ความไม่ทำความผิดในการดำเนินชีวิตและเพื่อความไม่หลงไม่ติดอยู่ในภราวาสวิสัยจนเกินไป ชาวบ้านก็ต้องอาศัยธรรมจากพระเป็นปัญญาในการส่องให้มองเห็น เพราะพระเป็นผู้มุ่งศึกษาและปฏิบัติธรรม รู้แจ้งความดีความชั่ว กุศลกรรมอกุศลกรรม บุญบาป ในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตร^{๒๑}

ฉะนั้น การที่พระสงฆ์และชาวบ้านปฏิบัติหน้าที่ต่อกันตามหลักการคบมิตรในข้อนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในการเกื้อกูลกันและกัน และเป็นการสืบทอดอายุพระศาสนาได้คืออีกทางหนึ่งวิธีแก้ไขปัญหานั้น นักบวชกับคฤหัสถ์ต้องทำความเข้าใจในบางเรื่องต่อกัน เพื่อจะทำให้รู้ว่าสิ่งใดคฤหัสถ์ควรปฏิบัติต่อนักบวช และนักบวชควรปฏิบัติต่อคฤหัสถ์อย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะให้เกิดแก่กันทั้งสองฝ่าย และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

กล่าวโดยสรุป การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ ตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้ทุกข้อ โดยเฉพาะการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ การต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ หรือทำ พูด คิด ต่อกันและกันด้วยความเมตตา เป็นต้น เพราะในกรณีที่ทำต่อกันด้วยเมตตา เมื่อมีข้อพิพาทกันระหว่างพระสงฆ์เองหรือพระสงฆ์กับชาวบ้าน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกันก็จะง่าย เป็นไปด้วยเหตุและผล ไม่ส่งผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่าย หรือไม่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาด้วย เพราะเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ โดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ปัญหาระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ก็คงจะไม่มีปรากฏให้เห็นในสังคม

นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมที่สามารถนำมาเข้ามาเสริมในการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ ให้มีความเกื้อกูลต่อกันด้วยดี ชาวบ้านบำรุงพระด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อความ

^{๒๐}พระมหานรินทร์ สุธรรม, “สมณเพศกับเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๒๕, หน้า ๑๒.

^{๒๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

เป็นอยู่ของพระ ส่วนพระก็ให้หลักธรรมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ให้มีความปกติสุข ซึ่งหลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน คือ สาราณียธรรม

สาราณียธรรม๖ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างภิกษุกับภิกษุ แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ด้วยกันได้ เพราะเป็นหลักธรรมที่ทำให้ระลึกถึงคุณงามความดีที่ทำต่อกัน ฉะนั้น หลักธรรมหมวดนี้ จึงเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่พระกับชาวชาวบ้านพึงกระทำร่วมกันได้ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมดังนี้^{๒๒}

๑. กระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ พระกับฆราวาสจะทำการใด ๆ ต่อกัน จะต้องทำด้วยความเมตตารักใคร่ต่อกัน การจะนำมาใช้ในสังคมปัจจุบัน เช่น การแสดงกิริยาสุภาพต่อกัน มีไมตรีที่ดีต่อกัน เมื่อทางวัดมีกิจการงานให้ชาวบ้านช่วยก็ไม่กล่าวปฏิเสธ พร้อมทั้งจะช่วยด้วยความเต็มใจ มีความเคารพต่อกัน ทั้งสองฝ่ายไม่แสดงอาการปิกิริยาที่ไม่เหมาะสม อันเป็นสิ่งที่ทำให้สองฝ่ายต้องหมางใจกัน เป็นต้น

๒. พுகต่อกันด้วยเมตตา คือ ระหว่างพระกับชาวบ้านต้องมีความสามัคคีกัน ไม่พุดให้ร้ายให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเสียหาย ถ้าเป็นพระก็พุดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้อนี้ตรงกับการปฏิบัติต่อกัน ข้อที่ว่าพระต้องเป็นผู้บอกทางสวรรค์ให้ นั่นก็คือการพุดธรรมะที่ดีมีประโยชน์ เหมาะแก่การนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๓. คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ พระและชาวบ้านต้องมีทัศนคติ หรือความคิดที่ดีต่อกัน พระต้องมองชาวบ้านในแง่ที่ดี ชาวบ้านก็เช่นเดียวกันต้องมองพระในแง่ที่ดีด้วย ไม่ใช่แค่จะจับผิดกันและกัน การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างพระกับไวยาวัจกรของวัด หรือที่เรียกให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าผู้ดูแลผลประโยชน์ของวัด บางทีวัดก็คิดว่าชาวบ้านจะเข้ามาเพื่อจะหาผลประโยชน์จากวัด ชาวบ้านก็มองพระว่าจะเอาเงินที่โยมบริจาคให้วัดไปใช้ส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งความคิดนี้ถ้าปฏิบัติงานร่วมกันก็พึงละเสีย เป็นความคิดที่ไม่น่าประพฤติปฏิบัติต่อกัน จะทำให้หมางหมางใจกัน ทั้งสองฝ่าย ถ้านำหลักการข้อนี้มาปฏิบัติ คือคิดต่อกันด้วยเมตตา รวมทั้งปฏิบัติต่อกันด้วยความสุจริตใจ ปัญหาการคิดไม่ดีต่อกันก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. รู้จักการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน คือ ไม่ว่าพระหรือชาวบ้านก็สามารถแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ เช่น ถ้าชาวบ้านไม่มีความสบายใจ พระก็สามารถที่จะคอยและคลายความเครียดทางใจให้โยมได้ คือเอื้อเฟื้อด้วยการให้ธรรม โดยการพุดถึงหลักธรรมที่ทำให้จิตใจสบายขึ้น หรือการฝึกจิตในทางพระพุทธศาสนา สอนให้โยมฝึกสมาธิภาวนาให้มีจิตใจที่สงบ ซึ่งถือเป็นการเอื้อเฟื้อต่อโยมอีกทางหนึ่งและเป็นทางที่ดีที่สุดด้วย โยมก็เช่นกัน สามารถที่จะปฏิบัติต่อพระได้เช่นกัน มีการอุปถัมภ์บำรุงแบ่งปันข้าวปลาอาหาร หรือสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้แก่ สมณสาธูป เพื่อมีกำลังกายและใจใน

^{๒๒}ที่.ปา. ๑๑/๓๕๖/๓๘๖-๓๘๘.

การประพฤติปฏิบัติธรรม และเป็นผู้สืบทอดพระศาสนาต่อไป ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับพระและชาวบ้านในปัจจุบันได้

๕. มีความประพฤติที่ดีต่อกัน คือ พระกับชาวบ้านต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยดี ไม่ใช่ร้ายหรือคิดร้ายต่อกัน ชาวบ้านถ้ามีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของวัด ดูแลผลประโยชน์ของวัด ก็ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ พระสงฆ์เมื่อชาวบ้านทำงานด้วยความเรียบร้อย ก็ต้องตอบแทนด้วยการให้ความไว้วางใจในการทำงานของวัด ไม่รังเกียจหรือดูหมิ่นดูแคลนกัน ชาวบ้านให้ความเคารพต่อพระ ส่วนพระก็มีความเกรงใจชาวบ้าน เป็นต้น

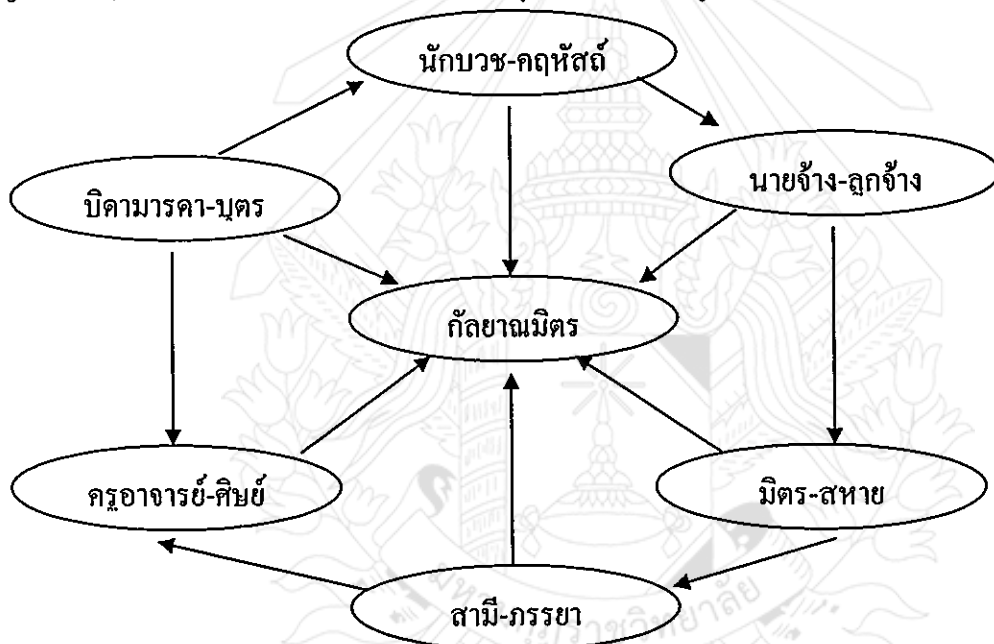
๖. มีความเห็นตรงกัน คือ พระกับชาวบ้านต้องไม่มีความขัดแย้งใด ๆ ต่อกัน ทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวม เช่น เวลามีการประชุมเกี่ยวกับงานวัด หรืองานที่ชาวบ้านจัดขึ้นเอง แต่มาปรึกษาทางวัดในการจัดงาน พระก็ต้องเป็นที่ปรึกษาที่ดี ไม่ว่าจะงานน้อยใหญ่ เมื่อพระและชาวบ้านทำงานร่วมกันจะต้องมีแนวความคิดที่ตรงกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน โดยเอาวิธีคิดหรือความเห็นที่ดีที่สุด ไม่ขัดแย้งกันทั้งสองฝ่าย ขอมรับและเคารพในความคิดของกันและกัน โดยตั้งอยู่ในเหตุผล และความถูกต้องเป็นหลัก

เพราะฉะนั้น ถ้ามีการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ต่อกันของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ตามหลักธรรมทั้ง ๖ ข้อดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ความขัดแย้งต่อกัน การประพฤติผิดพระธรรมวินัย การกล่าวร้ายพระสงฆ์ ข้อพิพาทระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ หรือพระกับพระ ก็จะไม่เกิดขึ้น ต่างฝ่ายต่างมีความเคารพยำเกรงกันและกัน ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยดี และปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องตามธรรม คฤหัสถ์อย่างน้อยก็รักษาศีล ๕ ส่วนพระประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ ของพระสงฆ์หรือชาวบ้านก็จะไม่ปรากฏให้เห็นในสังคม

เมื่อก้าวโดยรวมแล้ว การวิเคราะห์หลักการคบมิตรตามหลักของทิส ๖ เพื่อนำมาใช้ในสังคมปัจจุบันนั้น สามารถนำมาใช้ในสังคมได้ทุกข้อ ทุกระดับของสังคม และควรตระหนักไว้ประการหนึ่งว่า คน ๆ หนึ่งเป็นได้หลายบทบาทหลายฐานะ เป็นภิกษุก็ถือว่ามีความเคารพเช่นกัน มีบุตรโดยธรรม คือมีลูกศิษย์ หรือคนเป็นฆราวาสมองไปทางนี้ก็มีลูก มองไปทางโน้นมีพ่อแม่ ตัวเองก็เป็นทั้งพ่อแม่ เป็นทั้งลูก เป็นศิษย์ เป็นทั้งอาจารย์พร้อมกันในคน ๆ เดียว อย่าแยกรับเอา หรือปฏิบัติเพียงหน้าที่เดียวจะทำให้เกิดปัญหาตามมา การทำหน้าที่ต่อกันสามารถทำต่อทุกคนได้หมด ถือเป็น การปฏิบัติธรรมไปด้วยในตัว เพราะการปฏิบัติธรรมะไม่มีธรรมะสำหรับฆราวาส ไม่มีธรรมะสำหรับบรรพชิต เราสามารถแบ่งเอาไปใช้ตามมากน้อย ตามสมควรแก่เพศของคน ธรรมะระดับใดเหมาะแก่ใคร คนนั้นก็ให้นำเอาไปใช้ไปประพฤติปฏิบัติตาม^{๒๗} เพราะธรรมะของพระพุทธเจ้าใครนำไปประพฤติปฏิบัติตาม

^{๒๗}พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

ก็ให้ผลแก่ผู้มัน ไม่จำกัดกาลและเวลา^{๒๔} นี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักทิศทางที่ถูกต้อง หรือเป็นการปฏิบัติตามหลักทศ ๖ ได้ถูกต้อง และอีกอย่างเราต้องไม่เข้าใจผิดว่า เราปฏิบัติต่อบิคารมารดา เพื่อเกิดสิทธิที่จะทวงเอาบุญคุณเพื่อที่จะให้บิดามารดากระทำแก่เราอย่างนี้ เราปฏิบัติถูกต้องครูอาจารย์ แล้วเกิดสิทธิที่จะทวงเอาบุญคุณว่าครูอาจารย์จะให้แก่เราอย่างนี้ เป็นการสนองตอบ ถ้าคิดอย่างนี้ก็จะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เราผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ใจอย่าทำให้เกิดแนวความคิดสิทธิทางหนี้สินขึ้นมา^{๒๕} เพราะจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันไม่สมบูรณ์แบบ จะทำก็ต่อเมื่อได้รับผลตอบแทน และทุกคนในสังคมต้องเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน หรือทำหน้าที่ต่อกันได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ไม่ประพฤติดิถีต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การเป็นอยู่ของคนในสังคมก็จะมีมีความสุขความเจริญ ไม่ว่าจะตนเอง ผู้อื่น รวมทั้งสังคมทุกหมู่เหล่าก็จะมีแต่ความสงบสุข เพราะการทำตามหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ก็คือการมีธรรมะ ทำให้ทุกคนมีการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกัน เป็นผลทำให้สังคมมีพลังต่อต้านความไม่ดีทั้งหลายได้ ปัญหาต่าง ๆ ก็จะค่อยคลี่คลายและหมดไปในที่สุด ดังแสดงเป็นรูปแผนผังข้างล่าง ดังนี้

แผนผังแสดง การเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ตามหลักทศ ๖

การวิเคราะห์หลักการคบมิตรทั้งหมดเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน คือ หลักมงคลสูตร เป็นการให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติและตระหนักถึงเรื่องของการคบหาสมาคมกันเป็นมิตร เพราะ

^{๒๔} ส.ส. ๑๕/๔๗๘/๑๕๐.

^{๒๕} พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

คนในสังคมนั้นมีทั้งคนพาลและคนที่เป็นบัณฑิต แต่ที่พระพุทธศาสนากล่าวถึงคนพาลไว้ก่อนก็เพื่อที่จะให้รู้เกี่ยวกับคนพาลก่อน และหาทางที่จะหลีกเลี่ยงการคบกับคนพาลแล้วหันมาคบบัณฑิต ที่เป็นทางให้คนและสังคมมีความเจริญก้าวหน้า และที่สำคัญผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ไม่ควรที่จะเชื่อถือสิ่งนอกพระพระพุทธศาสนาว่าเป็นมงคล สิ่งที่เป็นมงคลคือการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่มุ่งหวังอันวอนสิ่งเหนือธรรมชาติไว้เหตุผล ต้องเชื่อหลักและผลของกรรมคือการกระทำของตัวมนุษย์ ที่จะส่งผลให้ประสบผลสำเร็จตามที่หวังไว้

การนำหลักของจักร ๔ มาประยุกต์ใช้ เป็นการให้คนเรารู้จักเลือกอยู่ในภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมที่ดี แต่ถ้าใครไม่สามารถเลือกได้ ก็ให้ปฏิบัติตามข้อสองคือ การคบกับสัตบุรุษผู้มีศีลธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่ดี รวมทั้งปฏิบัติข้อสามและสี่คือ การตั้งตนไว้ชอบ มีการประพฤติปฏิบัติแต่แนวทางที่ถูกต้อง ไม่นำพาสิ่งไม่ดีมาสู่ตนและคนอื่น และการมีบุญอันทำไว้ก่อน คือการมีประสบการณ์ มีการศึกษาอบรมในทางที่ดี เป็นต้น เมื่อปฏิบัติได้ครบทั้ง ๔ ข้อ การเป็นมิตรต่อกันก็จะเกิดแต่ผลที่ดีตามมาแก่ตนและสังคม

การนำหลักของทิส ๖ มาประยุกต์ใช้ เป็นการให้คนในสังคมปฏิบัติหน้าที่ที่ดี ที่สมบูรณ์ต่อกันในสังคม ถ้าทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนา ปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อกันก็จะไม่มี การก้าวถอยหรือการปฏิบัติหน้าที่ผิดต่อกันก็จะไม่เกิดขึ้น หรือถ้ามีทุกคนก็ประนีประนอมและหาทางแก้ไขได้อย่างสันติ เพราะมีพื้นฐานทางจิตใจที่ตรงต่อกันเป็นฐานอยู่แล้ว การแก้ไขปัญหาก็มีเหตุผลและบรรลุผลสำเร็จได้ในที่สุด

นอกจากนี้ แต่ละหลักการที่วิเคราะห์หามาได้นำเอาหลักธรรมเข้ามาเสริม เพื่อให้คนได้ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันและมีความเหมาะสมกับหลักการคบมิตรนั้น ๆ มากที่สุด หัวข้อธรรมใดควรนำมาใช้ และไม่ควรมานำมาใช้ ก็ได้กล่าวไว้เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม สามารถทำให้ชีวิตตนเอง และผู้อื่นมีความสุขสงบตลอดไป

๔.๑.๖ ปัญหาของวัยรุ่นไทยกับการใช้หลักเหตุผลนิยมใช้ในการดำเนินชีวิต

การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง การทำความเข้าใจในนายจ้าง และลูกจ้างคือ ผู้ที่เป็นนายจ้างไม่ทำตัวเป็นนาย ใช้แรงงานลูกจ้างหรือเอาเปรียบจนเกินไป แต่ต้องเป็นผู้ที่มีลูกจ้างหรือลูกน้องไว้สำหรับให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน พระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่ากรรมจำแนกคน สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นผู้จำแนกให้มีวรรณะ ให้มีชั้น มีวรรณะต่างกัน ทำให้มีความสามารถ และสติปัญญาต่างกัน ดังนั้น ต้องช่วยเหลือกันด้วยความเคารพ และจริงใจ^{๒๖} จึงจะทำให้อยู่ด้วยกันได้

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓-๔๔.

อย่างมีความสุข ทั้งนายจ้างและลูกจ้าง ไม่มีปัญหาต่อกัน นั่นคือ นายจ้างก็ได้ผลกำไรจากการทำงาน ส่วนลูกจ้างก็ได้ผลตอบแทนคือค่าแรง ต่างคนต่างให้ความยุติธรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยหรือการเอื้อประโยชน์ต่อกันก็จะดำเนินไปได้โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในสังคมปัจจุบัน ก็มีให้เห็นค่อนข้างมาก และส่วนมากมักที่จะเกิดกับคนที่มีฐานะทางสังคมไม่ค่อยดี มักจะถูกหลอกลวงในลักษณะต่าง ๆ เช่น หลอกให้ไปทำงานตามที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ หลอกว่าเป็นงานดีเงินดี เสียค่าใช้จ่ายมากมายกว่าจะได้ไปพอได้ไปแล้วกลับไม่เป็นอย่างที่กล่าวเอาไว้ มีหน้าซำดักลับถูกใช้แรงงานอย่างกับทาส หรือในลักษณะของการ โกงค่าแรงของนายจ้าง ทำงานมากแต่รายได้อกลับได้ไม่เหมาะสมกับงานที่ทำ การประท้วงของคนงานเพื่อขอขึ้นเงินเดือน หรือการกักขังหน่วงเหนี่ยวใช้แรงงานโดยไม่ได้รับค่าแรง ก็มีให้เห็นในสังคม

สาเหตุที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างส่วนใหญ่ที่เป็นปัญหาหลักจริง ๆ น่าจะมาจากผลประโยชน์มากกว่า ไม่ว่าจะนายจ้างหรือลูกจ้างล้วนอยากได้ผลประโยชน์มาสู่ตนเองทั้งนั้น นายจ้างก็อยากให้ธุรกิจของตนเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น อยากมีเงินมากมายมหาศาล เสียหน่อยแต่ให้ได้มาก หรือลูกจ้างเองบางทีเวลาทำงานก็หลบ ๆ หาย ๆ ก็มี แถมยังอยากได้ค่าตอบแทนมาก ซึ่งจะว่าผู้เป็นนายอย่างเด็ดขาดไม่ถูก เพราะทุกอย่างเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน เมื่อผลประโยชน์หรือเงินมาเป็นตัวแทรกกลาง จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา ความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ในสังคมเกิดขึ้นตามมาอย่างมากมาย

แนวทางแก้ไขคือ ถ้ากล่าวโดยวิธีการทั่วไป นายจ้างกับลูกจ้างต้องมีทัศนคติหรือมองกันในแง่ที่ดี เช่น ถ้านายปฏิบัติต่อคนงานเป็นเพียงผู้ทำงานให้ตน จะทำให้นายจ้างไม่สนใจต่อสภาพจิตใจและสวัสดิการต่าง ๆ ของลูกจ้าง ถ้านายจ้างมองลูกน้องเป็นเครื่องจักร ก็จะพยายามจูงใจให้ลูกน้องทำงานให้เศรษฐกิจของตนดีขึ้น และได้มาซึ่งเงินจำนวนมากเท่านั้น หรือถ้านายจ้างยอมรับว่าลูกจ้างคือคนในความปกครองดูแลของตน ก็จะทำให้ตระหนักถึงสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ของลูกจ้าง ถ้ามีแนวคิดว่าลูกจ้างคือมนุษย์ผู้ใช้แรงงาน จะทำให้การปฏิบัติต่อลูกจ้างเสมือนเพื่อนมนุษย์ โดยมีการเสริมสร้างความสนใจและการประสานงานให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของลูกจ้าง ถ้านายจ้างเห็นว่าลูกจ้างเป็นเสมือนสมาชิกคนหนึ่งขององค์กร เขาก็จะให้ลูกจ้างได้มีสิทธิในการเรียกร้องหรือออกความคิดเห็นในด้านสวัสดิการในการทำงาน และถ้านายจ้างเห็นว่าลูกจ้างเป็นเสมือนหุ้นส่วน เขาก็จะปฏิบัติกับลูกจ้างด้วยการให้เกียรติและนับถือซึ่งกันและกัน^{๒๖} เป็นต้น

^{๒๖}ริเรื่องรอง รัตนวิไลสกุล, มนุษย์สัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา งานเอกสารและการพิมพ์ สถาบันเทคโนโลยีพระเจ้าเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๓.

ลักษณะแนวคิดที่ได้ยกตัวอย่างมานี้ ก็เพื่อที่จะชี้ให้ผู้เป็นนายจ้างได้รับรู้และเข้าใจว่า ผู้เป็นนายจ้างจะต้องมองผู้เป็นลูกจ้างอย่างไรจึงจะเหมาะสม และเป็นธรรมต่อลูกจ้างมากที่สุด ซึ่งก็แน่นอนที่สุดว่า ลูกจ้างต้องอยากให้ผู้ที่เป็นนายจ้างคนให้เป็นเสมือนบุคคลหนึ่งในครอบครัว ให้ความรัก ความยุติธรรม ไม่ใช้งานจนเกินไป มีวันหยุดพิเศษ มีสวัสดิการให้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง นายและลูกน้อง จะทำให้การงานดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ลูกน้องก็มีความรัก เคารพ ขกย่อง และรู้สึกเกรงใจผู้เป็นนาย พร้อมทั้งจะทำงานทุกอย่างที่นายสั่งการด้วยความยินดี และ สบายใจ

เพราะฉะนั้น นอกจากการที่จะนำหลักการปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามแนวทาง ในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันแล้ว ในส่วนของการทำธุรกิจการงานทางโลก เมื่อ อกทำงานไปไ้ระยะหนึ่งหรือทำงานไปไ้ระดับหนึ่งอาจมีการติดขัดหรือความไม่เข้าใจในงาน เนื่องจาก เทคโนโลยี และวิทยาการต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา นายจ้างต้องมีการจัดฝึกอบรมแก่ลูกจ้าง จะได้พัฒนาพนักงานในองค์การให้มีทัศนคติ พฤติกรรม ทักษะ และความรู้ที่เหมาะสมกับงานที่มี การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และนายจ้างจะต้องคำนึงถึงพฤติกรรมที่ลูกจ้างไม่ปรารถนาให้นายจ้าง กระทำต่อตน และพฤติกรรมที่นายจ้างปรารถนาให้ลูกจ้างกระทำต่อตนด้วย โดยสิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่ง ของการสร้างบรรยากาศในการทำงาน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในองค์การ^{๒๔} ดังนั้น เมื่อนายจ้างกับลูกจ้างรู้ทั้งการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันตามแนวทางในพระพุทธศาสนาและทางโลก ควบคู่กัน ไป แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการร่วมกันทำงาน งานนั้นก็จะมึคุณภาพเป็นที่น่าพอใจทั้งนายจ้าง และลูกจ้าง ไม่เสียทั้งประโยชน์ตน และส่วนรวม ทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนให้นายจ้างและลูกจ้าง รวมทั้ง ธุรกิจการงานเจริญยิ่งขึ้น ไปอีกด้วย

นอกจากนี้ หลักธรรมที่นายจ้างและลูกจ้างควรมานำมาปฏิบัติต่อกัน เพื่อเป็นหลักส่งเสริมให้การ ประพฤติปฏิบัติระหว่างกัน มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้น จำเป็นจะต้องนำหลักธรรมมาประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อเกื้อกูลการทำงานระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง ซึ่งหลักที่เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบัน เช่น

อคติ ๔ เป็นหลักที่นายจ้างพึงหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดมีแก่ตนในการประพฤติปฏิบัติต่อลูกจ้าง เพื่อ ป้องกันข้อคิดจินนิทว่าเป็นคนไม่ยุติธรรม จะทำให้ขาดความเคารพยำเกรงในลูกจ้าง ซึ่งหลักที่มองได้ เห็นชัดมีอยู่ ๒ ประการที่เหมาะสมแก่นายจ้างพึงละเว้น คือ ข้อฉันทาคติ และ โทสาคติ

๑. ฉันทาคติ ถ้าเอียงเพราะรัก นายต้องรักและเป็นห่วงลูกน้องหรือผู้ร่วมงานทุกคน ดูแล เอาใจใส่ความเป็นอยู่และการทำงานของลูกจ้างเป็นประจำ ไม่รักและเอ็นดูพอใจลูกจ้างคนใดคนหนึ่ง

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

เป็นพิเศษ เพราะจะทำให้ลูกน้องคนอื่น ๆ มองภาพพจน์ของเจ้านายไปในทางที่เสียหาย ซึ่งเรื่องนี้เหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคม เช่น ในเรื่องของการทำงานตามหน่วยงานต่าง ๆ ถ้าใครเป็นลูกน้องหรือเป็นที่พอใจของนาย จะได้รับความดีหรือได้เลื่อนตำแหน่งเร็วกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นข้อที่นายจ้างไม่พึงปฏิบัติอย่างยิ่ง

๒. โทสะคติ ถ้าเอียงเพราะเกลียดชัง ผู้เป็นนายหรือผู้บังคับบัญชา ไม่ควรมีความเกลียดชังลูกจ้าง ไม่ว่าลูกจ้างจะทำอะไรผิด สิ่งใดพอที่จะแนะนำได้หรือให้อภัยได้เจ้านายก็ควรให้อภัย และไม่ควรถือเอาอารมณ์โกรธของตนเป็นใหญ่ในการที่จะตัดสินใจเอาผิดลูกน้อง หรือเพื่อที่จะไล่ออกจากงาน เพราะจะทำให้ลูกจ้างคนอื่นมองภาพพจน์ของผู้เป็นนายจ้างเสียหาย

ทั้งสองข้อข้างต้น เป็นสิ่งที่ผู้เป็นนายควรกำจัดให้หมดไป เพื่อจะทำให้นายเป็นผู้มีความยุติธรรมต่อลูกน้อง แสดงถึงความมั่นใจของผู้เป็นนาย และเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่านายเป็นคนอย่างไร ประพฤติปฏิบัติตัวเช่นไรต่อลูกจ้าง เมื่อละได้ทั้งสองจะทำให้เกิดความยุติธรรม ไม่ว่าใคร ๆ ก็อยากที่จะร่วมงานด้วยเป็นต้น

พรหมวิหาร ๔ หลักธรรมเสริมหมวดนี้ ถือว่าเป็นข้อที่นายจ้างต้องประพฤติปฏิบัติต่อลูกจ้างโดยสม่ำเสมอ จะทำให้ตนเองเป็นคนมีเสน่ห์ ลูกจ้างรักและให้ความเคารพนับถือ และลูกจ้างก็มีความรักความอบอุ่นใจในการทำงาน ประกอบด้วย

๑. เมตตา ความรักใคร่ นายต้องให้ความรัก ความเอาใจใส่ลูกจ้าง ด้วยความรักเสมือนกับผู้อยู่ในครอบครัวเดียวกัน มีปัญหาอะไรก็ต้องตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ไม่มีอคติใด ๆ ต่อลูกจ้างลูกน้องก็เช่นกันต้องประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็นที่รักต่อเจ้านายเช่นกัน มีความสุจริตในการทำงาน

๒. กรุณา สงสาร คือ ผู้เป็นนายจะต้องให้ความสงสาร เอ็นดูในลูกน้อง เมื่อลูกน้องเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีปัญหาที่ดูแลไม่ทอดทิ้ง ช่วยเหลือในสิ่งที่ควรจะช่วยเหลือ ไม่ปล่อยให้ลูกน้องต้องเผชิญกับความทุกข์คนเดียว หรือเรื่องของการอยู่อาศัยก็ต้องดูแลให้ทั่วถึง เป็นต้น

๓. มุทิตา นายต้องให้ความชื่นชมยินดีกับลูกน้อง เมื่อลูกน้องทำดีก็ให้รางวัลหรือชมเชยให้ปรากฏในหมู่คนงานด้วยกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการให้กำลังใจในการทำงานของลูกน้อง จะทำให้ลูกน้องมีความภาคภูมิใจและรักที่จะร่วมงาน หรือมีความขยันในการทำงานยิ่งขึ้น

๔. อุเบกขา ผู้เป็นนายไม่ควรจะไปก้าวก่าแย่งแทรกแซงในส่วนที่เป็นงานของลูกจ้างมากเกินไป เมื่อลูกจ้างสามารถทำได้ด้วยดี ก็คอยดูแลความเรียบร้อยอยู่ห่าง ๆ วางใจให้ลูกน้องทำด้วยความสบายใจ ปล่อยให้ลูกน้องได้คิด และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงานของตนเอง เป็นการฝึกทักษะลูกน้องให้แก้ปัญหาเอง และเกิดความชำนาญ ถ้าไปแทรกแซงหรือก้าวก่าบ่อยจะทำให้ลูกจ้างไม่มั่นใจในฝีมือตนเอง และมีความเกรงกลัวในการทำงาน เพราะกลัวผิดมัวแต่คิดว่าเจ้านายกำลังจับผิดตนเอง ดังนั้นถ้างานบางอย่างลูกจ้างทำได้ดี เป็นที่พอใจ ผู้เป็นนายควรปล่อยให้ลูกน้องทำและสามารถตัดสินใจ

เองได้ ให้ความวางใจลูกน้อง ทั้งนี้ อาจทำให้ลูกน้องเกิดความชำนาญมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อกันทั้งสองฝ่าย^{๒๕}

ดังนั้น การที่นายมีธรรมะครบทั้ง ๔ ข้อข้างต้น จะทำให้นายเป็นที่รัก ลูกน้องให้ความเคารพนับถือ เพราะได้รับความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่ที่เพียงพอ ทำให้ลูกน้องมีความมั่นใจ และภักดีต่อบาย และงานที่ตนทำด้วยความจริงใจ และประสิทธิภาพงานก็จะเกิดขึ้น ปัญหานายจ้าง และลูกจ้างก็จะไม่มีให้เห็น เป็นต้น

สัปปริสธรรม ๗^{๒๖} เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่นายและลูกจ้างพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เกิดการทำงานกันที่ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อที่ลูกจ้างพึงสังวรระวังตนเองอยู่เสมอในการทำงาน และเหมาะแก่การนำมาใช้ในสังคมปัจจุบัน เช่น อุตัญญาตา รู้ตน ลูกจ้างจะต้องรู้สถานะ บทบาทหน้าที่ของตนเอง ว่าตนเป็นใคร กำลังทำอะไร ทำงานในตำแหน่งไหน มีความสามารถอย่างไรบ้าง จะได้ทำงานได้ถูกต้องและเหมาะสมกับตน กาลัญญาตา รู้กาล รู้เวลาทำงานและเลิกงาน รู้เวลาใดเหมาะสมที่ควรปรึกษานายจ้าง คือทำงานเหมาะสมกับคำตอบแทนและเวลาในการทำงาน มัตตัญญาตา รู้ประมาณ พอใจในสิ่งที่นายให้ไม่ช้อโกง หรือยกยอกทรัพย์ของนาย ทำงานด้วยความสุจริต เป็นต้น

ส่วนข้อธรรมที่พึงนำมาประยุกต์ใช้กับเจ้านายและเหมาะสมกับสังคม คือ ปุคคลัญญาตา รู้จักบุคคล คือเลือกใช้คนให้ถูกกับงาน เหมาะกับความสามารถและค่าแรงในการตอบแทนการทำงาน และ ปริสัญญาตา รู้จักชุมชน คือ ผู้เป็นนาย ไม่ว่าจะทำการค้า หรือลงทุนธุรกิจใด ๆ จะต้องรู้จักหาถิ่นที่เหมาะสม ใกล้แหล่งชุมชนและตลาดที่ทำการค้าขาย ข้อสำคัญไม่ส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้เป็นนายและลูกจ้างปฏิบัติได้ตามที่กล่าวมา การทำงานหรือธุรกิจของผู้เป็นนายจะต้องมีความก้าวหน้า และมีกำไรในการลงทุนต่อไป ทั้งยังทำให้ลูกน้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะตรงตามความสามารถตน มีความรับผิดชอบต่องานดี เจ้านายก็ให้ความดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี เป็นต้น

^{๒๕} อภิ.สง. ๓๔/๖๔๒-๓๐๒/๔๒๖-๔๔๖.

^{๒๖} อัง.สตุตถก. ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

๔.๒ วิธีการนำหลักคำสอนเรื่องทศ ๖ ไปใช้แก้ปัญหาของวัยรุ่นไทย

๔.๒.๑ ปัญหาที่พบได้บ่อยในวัยรุ่น

ปัญหาที่พบในช่วงวัยรุ่น มักจะเป็นปัญหาพฤติกรรมตามวัย เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่นับว่ามี การเปลี่ยนแปลงหลายประการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ปัญหาที่พบได้บ่อยของวัยนี้ ได้แก่ ปัญหาการปรับตัว ความขัดแย้งในจิตใจของวัยรุ่นที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้เกิด ความวิตกกังวล ความเครียด ความกลัว ปัญหาด้านการเรียน การเรียนต้องใช้สมาธิ ความอดทน ความ รับผิดชอบ แต่วัยรุ่นบางส่วนเพลิดเพลินกับสิ่งเย้ายวนใจต่างๆทำให้ลดความสนใจในการเรียน และ จะทำให้ปัญหาการเรียนรุนแรงขึ้นหากวัยรุ่นนั้นมีปัญหาการเรียนเรื้อรังมาก่อน เช่นเรียนไม่เก่ง ไม่ถนัด โคนบังคับให้เรียน ปัญหาเรื่องเพศ นับวันจะมีมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความผิดปกติ ทางเพศในอดีตกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับและเปิดเผยมากขึ้น เช่น การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การทำแท้ง ความเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาแต่ละปัญหาหากไม่ได้รับการแก้ไขจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาฆ่าตัวตาย เราจึงมักได้พบ ได้ยินมีการกล่าวถึงวัยรุ่นใน ปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมดังนี้

- ๑) รักสบาย ขี้เกียจ ขาดความกระตือรือร้น เฉื่อยชา
- ๒) ฟูงเฟือ ใช้เงินเปลือง ไม่เห็นคุณค่าของเงิน และของที่ได้ม่าง่าย ๆ
- ๓) คือ เอาแต่ใจตัวเอง เห็นแก่ตัว ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น
- ๔) ปัญหาทางเพศ เช่นการมีแฟนในวัยเรียน การมีเพื่อนต่างเพศไม่เหมาะสม การมีเพศสัมพันธ์ ในวัยเรียน การทำแท้ง การติดโรคทางเพศสัมพันธ์ ความเบี่ยงเบนทางเพศหรือรักร่วมเพศ เป็นต้น
- ๕) การใช้โทรศัพท์-อินเทอร์เน็ตนาน
- ๖) คือ เกเร ก้าวร้าว รุนแรงทั้งกิริยา วาจา การกระทำรวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ
- ๗) คิดแก้ไขปัญหาล่าง ๆ ไม่เป็นระบบ หรือทำได้บางส่วน ขาดการวางแผน ไม่รอบคอบ
- ๘) ใช้สารเสพติด ขาดการยับยั้งใจตนเอง มีปัญหาทางจิตใจอารมณ์ ปัญหา การเลี้ยงดู
- ๙) ไม่ตั้งใจเรียน หนีเรียน หนีออกจากบ้าน
- ๑๐) ขาดความรับผิดชอบขาดระเบียบ วินัย ไม่มีมารยาท ขาดการควบคุมตัวเองหรือควบคุม ตัวเองได้น้อย ใจร้อน ตามใจตัวเองมากแต่ไปบังคับเรียกร้องจากคนอื่น
- ๑๑) ขาดทักษะ ขาดประสบการณ์ ขาดไหวพริบ
- ๑๒) ขโมย พูดยุค
- ๑๓) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และวัยรุ่นวุ่นวาย เหวง เบื่อหน่ายง่าย ขาดจุดมุ่งหมาย
- ๑๔) มีข้อขัดแย้งสูง ไม่มั่นใจตนเอง อารมณ์หงุดหงิด ขึ้น ๆ ลง ๆ
- ๑๕) การพนัน

และเมื่อพิจารณาถึงปัญหาที่พบได้บ่อยในวัยรุ่น สามารถที่จะแบ่งตามลักษณะปัญหาเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑. ปัญหาการเรียน

เพราะการเรียนต้องใช้สมาธิ ความอดทน ความรับผิดชอบ และการตัดจากสิ่งที่ไม่สนุกสนานเป็น อย่างมาก ในขณะที่เป็นช่วงวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆทั้งในตัวและรอบตัวมากมาย ได้เห็นใน สิ่งที่ไม่เคยเห็น ได้ทำในสิ่งที่ไม่ได้เคยทำมาก่อน ทำให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจน่าสนใจว่าการเรียน ในห้องเรียน จึงเป็นเหตุให้วัยรุ่นส่วนหนึ่งเพิกเฉยไปกับสิ่งต่าง ๆ ที่เข้าชวนใจ ทำให้ลดความสนใจ ในการเรียน ถ้าคนใดถูกฝึกให้มีความรับผิดชอบและหัดยับยั้งชั่งใจตนเอง ในความเป็นนักศึกษาที่ดี ถึงแม้จะวอกแวกออกนอกกรอบออกไปแต่ในที่สุดจะกลับมาสู่นิสัยรักเรียนอย่างเดิมได้ วัยรุ่นมีปัญหา การเรียนส่วนใหญ่ มักเกิดจากมีปัญหาเซาว์ปัญหา หรือมีปัญหาด้านสุขภาพจิต และจิตเวชอื่น ๆ การมี สถิติปัญหาต่ำหรือสูงเกินไป มักจะมีประวัติการเรียนไม่ดีมาก่อน เรียนรู้ช้า ไม่ตั้งใจเรียน เรียนตกหลาย วิชา และไม่ตั้งใจเรียน การเรียนไม่เก่ง ไม่ถนัด หรือโดนบีบบังคับให้เรียนในสายที่ไม่ชอบ ทำให้เรียน ไม่รู้เรื่องไม่สนุกกับการเรียน และถ้าถูกผู้ปกครองดูค่าเรื่องเรียนเป็นประจำ เมื่อมีโอกาสหลงระเริง ไปกับสิ่งเข้าชวน ไม่สนใจการเรียน ยิ่งไปกว่านั้นถ้าไปคบเพื่อนพาทันหันเรียน ดิเคม ดิเคเพื่อน ส่วน กรณีที่เกิดจากการเจ็บป่วยทางจิตเวช เช่น โรคสมาธิสั้น ทำให้เรียนไม่รู้เรื่อง มีปัญหาด้านอารมณ์ ปัญหา พฤติกรรม ก็เป็นเหตุให้การเรียนจะมาแย่งภายหลัง ยิ่งทำให้ท้อแท้ไม่อยากเรียน ซึ่งจะทำให้เกิด ความเสียหายตามมา

๒. ปัญหาพฤติกรรม

๒.๑ ปัญหาทางเพศ

ในปัจจุบันพบว่าวัยรุ่นเกิดปัญหาทางเพศขึ้นมาก เนื่องจากสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม มีการ กระตุ้นข้อมูลในเรื่องเพศอย่างมาก วัยรุ่นส่วนใหญ่จะได้ข้อมูลจากสื่อที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดพฤติกรรม ทางเพศที่เป็นปัญหา อีกทั้งเกิดปัญหาการเลี้ยงดูตลอดจนทัศนคติและค่านิยมทางเพศที่เปลี่ยนแปลง ไป ปัญหาบางอย่างที่ถูกมองว่าผิดปกติทางเพศในอดีต กลายเป็นเรื่องยอมรับและถูกเปิดเผยมากขึ้น ปัญหา ทางเพศในวัยรุ่นแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆคือ

๑) ปัญหาเอกลักษณ์และบทบาททางเพศ

ปัญหาการรักร่วมเพศ (Homosexuality) เป็นภาวะที่วัยรุ่นมีความพึงพอใจในเพศเดียวกัน ฉันทูสาว มีความสุขกับจินตนาการทางเพศ หรือมีความสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน บางรายอาจมีความสัมพันธ์ ได้ทั้งเพศหญิงและเพศชาย เรียกว่า (Bisexuality) ปัจจุบันปัญหาการรักร่วมเพศไม่จัดเป็นปัญหาทางจิตเวช และเป็นปัญหาต่อตัวบุคคลค่อนข้างน้อย ขึ้นอยู่กับการยอมรับของสังคมและการปรับตัวของวัยรุ่น

ปัญหาผิดปกติของเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity Disorder) กลุ่มนี้จะมี ความผิดปกติเอกลักษณ์ทางเพศทั้งทางร่างกายและจิตใจมาตั้งแต่เด็กู้สึกว่าตนเองผิดเพศ มาตั้งแต่จำความได้ รู้สึกอึดอัดมากหากต้องแสดงออกในลักษณะที่ตรงกับเพศตนเองมีความรังเกียจอวัยวะเพศตนเอง ต้องการเปลี่ยนอวัยวะเพศไปเป็นเพศตรงข้าม

๒) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์กันในวัยเรียน

ปัจจุบันวัยรุ่นมีแนวโน้มมีเพศสัมพันธ์กันเองในหมู่วัยรุ่นมากขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้ง ด้านค่านิยม ระหว่างวัยรุ่นกับผู้ปกครองและครู/อาจารย์ รวมถึงการก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ได้แก่ การตั้งครรภ์ในวัยเรียน การทำแท้ง การเกิดโรคติดเชื้อจากเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

๓) ปัญหาการถูกละเมิดทางเพศ

เป็นการกระทำใด ๆ ต่อเด็กและวัยรุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่ โดยที่เด็กและวัยรุ่นไม่ตกลงยินยอม อาจเกิดโดยใช้กำลังบังคับ ช่มชู้หรือหลอกล่อ การถูกละเมิดดังกล่าว จะมีผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น อาจทำให้เกิด โรคติดเชื้อจากเพศสัมพันธ์ วัยรุ่นที่มีปัญหานี้ ในระยะแรกจะมีอาการหวาดกลัว ขาดสมาธิในการเรียน เจ็บซึม ตกใจง่าย นอนไม่หลับ ฝันร้าย รู้สึก เหมือนกับว่าตนกำลังประสบปัญหาเหตุการณ์สะเทือนขวัญอีกครั้งหนึ่ง ในระยะยาวจะมีผลต่อบุคลิกภาพ เช่น ขาดความไว้วางใจขั้นพื้นฐาน ต่อบุคคลรอบข้าง สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ยาก ขาดความนับถือตนเอง และมีปัญหาในการแสดงความรักใคร่ผูกพันตามเพศปกติ บางรายอาจมีบุคลิกภาพแปรปรวน โดยมีพฤติกรรมสับสนทางเพศ หรือกลายเป็นคนเก็บกด ไม่สามารถมีความสุขทางเพศเหมือนคนปกติทั่วไปได้

๒.๒ ปัญหาสุขภาพจิต

สาเหตุเกิดจากขาดการยับยั้งใจตนเอง ตามเพื่อน มีปัญหาทางจิตใจอารมณ์ ปัญหาครอบครัว และการเลี้ยงดู ปัญหาสุขภาพจิตกำลังเป็นภัยคุกคามประเทศอยู่ขณะนี้ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปัญหาสุขภาพจิต ผู้ใช้ยาเสพติดส่วนใหญ่มักมีปัญหาสุขภาพจิตอยู่ก่อน ยาเสพติดที่วัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้ได้แก่ ยาบ้า กัญชา และสารระเหย มีการศึกษาพบว่าวัยรุ่นจำนวนไม่น้อย มีความเข้าใจผิดว่าลองยาเพียง ครั้งเดียวไม่ติด จึงส่งผลให้เกิดการใช้ซ้ำ และเกิดปัญหาสุขภาพจิตในที่สุด นักศึกษาที่มีปัญหาติดยาเสพติด สุขภาพ โดยทั่วไปจะทรุดโทรม อ่อนเพลีย เหมอลอย ไม่มีสมาธิในการเรียน หลับในห้องเรียน หนีเรียน ขาดเรียน ผลการเรียนตกต่ำ แยกตัวออกจากสังคม มั่วสุมในกลุ่มผู้เสพยาด้วยกัน มีอารมณ์เปลี่ยนแปลง ง่าย ก้าวร้าว หงุดหงิด ว่างาม ฉุนเฉียว โมโหง่าย มีลักษณะหุนหันพลันแล่น บางรายมีลักษณะซึมเศร้า และระวาง

๒.๓ ปัญหาพฤติกรรมเกร

วัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเกร ชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบ ขัดคำสั่งผู้ปกครอง หรือหนีออกจากบ้าน ก้าวร้าวต่อผู้อื่นหรือสัตว์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ข่มขู่ ใช้กำลังทะเลาะวิวาท ทารุณ ใช้อาวุธในการต่อสู้ และข่มขืนล่วงเกินทางเพศ มีความอดทนต่ำ หงุดหงิดง่าย ชอบชวนทะเลาะ ทำลายทรัพย์สิน เช่น วางเพลิง ทบตู้โทรศัพท์ พุคปลดและลักขโมย อาจพัฒนากลายเป็นอาชญากร หรือมีปัญหาสุขภาพจิต อารมณ์จะสังเกตได้จาก ไม่ค่อยตั้งใจเรียน ชอบพูดคำหยาบ ใจร้อน ขี้โมโห เวลาโกรธจะยิงตัวเองไม่ค่อยได้ ทำให้มีเรื่องกันบ่อย ๆ บางทีถึงชกต่อยกันบ่อย ความก้าวร้าวเกรจะมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลการเรียนแยกลง เพราะไม่ค่อยเข้าเรียน ชอบโดดเรียน ไปเล่นเที่ยวเพื่อนมักจะเป็นเด็ก โตกว่าและนิสัยเกรเช่นกัน ความก้าวร้าวในกลุ่มทำให้ไปมีเรื่องกับสถาบันอื่น

บุคลิกภาพแบบนี้ ไม่ใช่ต่อต้านสังคมแบบชอบทำอะไรต่อต้าน ประท้วง โวยวายไปหมด แต่จะละเมิดกฎเกณฑ์ กฎหมาย เพื่อความพึงพอใจของตนเอง เวลาต้องการอะไรจะต้องให้ได้ทันที ยิ่งใจตัวเองไม่ได้ เวลาโกรธจะรุนแรง ในสังคมเรามีคนที่บุคลิกภาพผิดปกติแบบนี้ไม่น้อย ที่เห็นชัด ๆ ปรากฏเป็นข่าวอาชญากรรมขึ้นหน้าหนึ่งแทบทุกวัน ได้แก่ พวกที่จี้ ปล้น ข่มขืน แต่ที่เห็นไม่ค่อยชัด ได้แก่ พวกโกหก หลอกหลวง ทูจริตในการสอบ

๒.๔ ปัญหาติดการพนัน

ในช่วงที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวกับการแข่งขันฟุตบอลโลก มีคนอีกกลุ่มหนึ่งตื่นตื่นกว่า เพราะการแข่งขันฟุตบอลโลกเป็นที่มาของรายได้จำนวนมหาศาล คนที่ใจจดจ่ออยู่กับผลการแข่งขันแพ้ชนะ แม้แต่จำนวนประตูที่ยิงได้ ก็มีความหมายมาก อาจกลายเป็นเงินมหาศาล คนที่ชอบการพนันมีหลายประเภท บางคนชอบการพนันเป็นครั้งคราว ทำให้รู้สึกตื่นเต้นมีรสชาติในชีวิต แบบนี้มักไม่ได้ใช้เงินทองมากมายอะไร ไม่ได้เป็นหนี้เป็นสิน ถ้าไม่มีเงินก็ไม่เล่น รู้จักยับยั้งชั่งใจตัวเองได้ดี การพนันแบบนี้ไม่เป็นปัญหา แต่ถ้าจะเลิกเล่นเลยน่าจะดีกว่า

คนที่เล่นการพนันจนถึงกับติดการพนัน (Pathological Gambling) มีลักษณะคล้ายกับการติดสารเสพติด คือ ใจจดจ่ออยู่กับการพนันตลอดเวลา ไม่สามารถคิดหรือทำอย่างอื่น มีความอยากเล่นที่อยากจะควบคุม ในที่สุดก็จะเล่นการพนันโดยไม่มีการยั้งคิด เวลาเล่นได้ก็เกิดความโลภอยากได้มากขึ้น เวลาเสียก็จะรู้สึกเสียขายมากอยากได้คืน ก็จะเล่นเพื่อแก้ตัว ในที่สุดก็ลงเอยด้วยการสูญเสียจำนวนมาก นำแปลกที่คนที่เล่นการพนันแล้วเสีย ไม่ค่อยตระหนักในความจริงที่ว่ามีคนทีประสบความสำเร็จจากการพนันน้อยมาก เขามักจะคิดเข้าข้างตัวเองว่าเมื่อเสียแล้วน่าจะมีได้บ้าง การปลอบใจตัวเองแบบนี้ทำให้เขาไม่หยุดเมื่อเล่นเสีย การขาดสติควบคุมตัวเองเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของคนติดการพนัน

ถ้าวิเคราะห์จิตใจคนที่เล่นการพนัน เขาจะเป็นประเภทแสวงหาความตื่นเต้น ต้องการความสุขจากจินตนาการ เวลาเล่นการพนันประสบความสำเร็จที่หลายคนชอบมาก คือการได้ลุ้น ตรงนี้สร้าง

ความสุข ความพึงพอใจได้มากๆ แม้ว่าการดูนั้นได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง แต่เขาจะจำได้แม่นเฉพาะตอนที่ประสบผลสำเร็จ

๓. ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ

๓.๑ โรคซึมเศร้า อารมณ์แปรปรวน

ลักษณะสำคัญของโรคนี้คือ ผู้ป่วยมีความผิดปกติของอารมณ์เป็นอาการสำคัญ โดยอารมณ์ที่ผิดปกตินั้นอาจเป็นอารมณ์เศร้าหรืออารมณ์รื่นเริงสนุกสนานผิดปกติ ร่วมกับอาการอื่นของโรคซึมเศร้า โดยไม่มีโรคทางกาย โรคของสมอง หรือพิษจากยาเป็นสาเหตุของอาการดังกล่าว โรคซึมเศร้า มีอาการสำคัญ ๆ ดังนี้

อารมณ์เศร้า ผู้ป่วยรู้สึกใจคอหดหู่ เศร้าหมอง ไม่มีชีวิตชีวา รู้สึกไม่แจ่มใส อารมณ์เศร้านี้จะเป็นติดต่อกันหลายวันถึงเป็นสัปดาห์

อารมณ์หงุดหงิด โกรธง่าย ผู้ป่วยรู้สึกหงุดหงิดง่ายโดยไม่มีสาเหตุชัดเจนบ่อย ๆ

ความรู้สึกเบื่อและหมดความสนใจ ผู้ป่วยรู้สึกเบื่อและหมดความสนใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เคยทำให้รู้สึกดี เช่น ไม่อยากดู TV ไม่อยากไปดูภาพยนตร์ ไม่อยากคุยกับเพื่อนหรือญาติ ไม่อยากไปเที่ยว เป็นต้น

อาการเบื่ออาหาร ผู้ป่วยรู้สึกเบื่อไม่รู้สึกอยากอาหาร กินอาหารน้อยลงจนน้ำหนักลด นอนไม่หลับ ระยะแรกอาจจะหลับยาก นอนหลับไม่สนิท ผื่นร้าย หรือตื่นบ่อย เมื่อเป็นมากขึ้น อาจตื่นกลางดึก ตีหนึ่ง ตีสอง หรือตื่นเช้ามิด หลับต่อไม่ได้ เป็นทุกคืน

อาการอ่อนเพลีย ผู้ป่วยรู้สึกอ่อนเพลีย ไม่มีแรง เหนื่อยง่าย โดยไม่มีสาเหตุทางร่างกายชัดเจน ความคิดเชิงซ้ำ การเคลื่อนไหวตลอดจนการพูดจาเชื่องช้าลง รู้สึกไม่กระตือรือร้น ต้องฝืนใจทำสิ่งต่าง ๆ เช่น การพูด การแต่งตัว การทำงาน เป็นต้น

สมาธิเสีย ความจำไม่ดีและลืมง่ายเป็นอาการสำคัญ อ่านหนังสือแล้วจำไม่ได้ ไม่มีสมาธิในการเรียน

ความรู้สึกว่าตัวเองไร้ค่า ผู้ป่วยรู้สึกตัวเองไม่มีค่า หรือหมดความสำคัญต่อครอบครัว เพื่อนร่วมงาน

ความคิดอยากตาย เมื่อเศร้ามาก ๆ ผู้ป่วยจะคิดอยากตายและพยายามฆ่าตัวตาย ถ้าไม่ได้รับการรักษาอาจฆ่าตัวตายสำเร็จ

การตัดสินใจไม่ดี เช่น ใช้เงินเปลืองและซื้อของมากผิดปกติ ซื้อมาแล้วก็ไม่ได้ใช้

รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญมากผิดปกติ มีความสามารถพิเศษ รัวรวยมาก ทั้งที่ไม่เป็นความจริง ถ้าอาการมาก อาจมีอาการหูแว่ว ประสาทหลอนร่วมด้วย

๓.๒ ปัญหาการฆ่าตัวตาย

ปัญหาการฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง เป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในวัยรุ่นที่มีปัญหาทุกข์ใจต่างๆ อาจเป็นปัญหาการเรียน ปัญหาครอบครัว ความรัก ตลอดจนปัญหาสุขภาพกาย พฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ขณะคุยอันประกอบด้วย มีสีหน้าเป็นทุกข์ เศร้า อาจร้องไห้ไม่หยุด พูดคำหยาบตัวเอง หรือพูดในลักษณะตัวเองไม่มีคุณค่า รู้สึก โดดเดี่ยว ถามคำถามซ้ำหรือไม่พูด พูดเกี่ยวกับความตาย และบอกว่าอยากฆ่าตัวตาย

นอกจากนี้ยังพบว่าในบางราย จะมีการทำร้ายตัวเองด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น กรีดข้อมือ หรือมีความพยายามฆ่าตัวตายมาก่อนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น ดื่มน้ำยาแมลง ผูกคอ ฯลฯ แต่ไม่สำเร็จ บางรายอาจเกิดจากภาวะจิตเวชด้วยได้แก่ โรควิต โรควึมเศร้า ดิสสุรา และการมีบุคลิกภาพผิดปกติ

๓.๓ ปัญหาบุคลิกภาพผิดปกติ

ความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับบุคลิกภาพ ซึ่งจะแสดงออกเป็นพฤติกรรม ไม่เหมาะสมในการคิด การตอบสนองทางอารมณ์ การแก้ไขปัญหา และการดำเนินชีวิต อาการที่พบได้คือ ต่อต้านสังคม ไม่ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น เรียกร้องให้ผู้อื่นปรับตัว หวาดระแวง แยกตัว แปลกแยก หลงตัวเอง เอาแต่ใจตนเอง ฟุ้งฟุ้งผู้อื่น ย้ำคิดย้ำทำไม่มีวุฒิภาวะ (เด็กไม่โต) เช่น แต่งกายผิดระเบียบซึ่งมีสาเหตุ ธรรมชาติของวัยรุ่น ทำหายครู อยากเด่นอยากดัง อยากให้คนอื่นสนใจ อยากให้เพื่อนทิ้ง และยอมรับว่าใจถึงไม่กลัวเกรงครู อยากให้ตัวเองดูดี ไม่รู้สึกว่าคุณเองมีปัญหา คิดว่าคนอื่นมีปัญหา

สาเหตุของปัญหาบุคลิกภาพผิดปกติ การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกต้อง การเผชิญปัญหาในชีวิตที่ทำให้การเรียนรู้ผิดไปจากเด็กทั่วไป ปัจจัยทางพันธุกรรม รวมทั้งการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม โรงเรียนและเพื่อน

๓.๔ ปัญหาความเครียด

ความเครียดเป็นโรคที่จัดได้ว่าเกิดได้ง่ายที่สุดแทบทุกคนจะเคยมีประสบการณ์ของความเครียดไม่มากก็น้อย เนื่องจากคนสมองที่มีขนาดใหญ่ ทำให้มีการใช้ความคิดมากกว่าสัตว์อื่น ๆ มีการคิดล่วงหน้า และมีความคิดที่สลับซับซ้อนมาก ๆ ก็ทำให้คิดกังวลล่วงหน้า คิดในแง่ร้าย ในคนปกติความเครียดที่เกิดจะสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือ สิ่งแวดล้อม เช่น ในการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยจะรู้สึกเครียด เพราะการสอบนั้นอาจไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ ความกังวลล่วงหน้าคือการคาดว่าผลที่จะเกิดขึ้นอาจไม่เป็นไปตามความต้องการ คนปกติทุกคนจะมีความเครียดเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้คิด แก้ไข ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อปัญหาไม่มีทางออก ความเครียดก็จะลดลง ส่วนคนที่เป็โรคเครียดจะแตกต่างจากความเครียดปกติที่เกิดในคนทั่วไป คือจะเกิดอาการทางร่างกายซึ่งรบกวนหน้าที่การทำงาน ในชีวิตประจำวัน อาการของความเครียดมักจะเกิดขึ้นในอวัยวะที่ถูกกำกับควบคุมโดยประสาทอัตโนมัติ ทำให้ประสาทอัตโนมัติเหล่านั้นทำงานมากขึ้นจนเกิดอาการต่างๆ เช่น

ในระบบทางเดินอาหาร กระเพาะอาหาร เกิดการหลั่งกรดมากผิดปกติ ทำให้กระเพาะอาหารเป็นแผล ปวดท้อง แน่นท้อง ท้องอืด คลื่นไส้ อาเจียน ถ้าไส้ เกิดการหดตัวมากกว่าปกติ ทำให้เกิดอาการท้องเสีย ถ่ายบ่อย

ในระบบหัวใจและหลอดเลือด ทำให้หัวใจเต้นเร็ว เต้นผิดจังหวะ หลอดเลือดที่เลี้ยงหัวใจตีบลง มีไขมันมาเกาะ ทำให้หลอดเลือดหัวใจตีบตัน เกิดโรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ความดันโลหิตสูง

ระบบกล้ามเนื้อ มีการหดตัวเกร็งแข็ง เกิดอาการปวดศีรษะ ปวดคอ ปวดหลัง ปวดตามกล้ามเนื้อต่างๆ หัวตัว ประสาทอัตโนมัติเป็นระบบที่ทำงานโดยไม่สามารถบังคับหรือสั่งการได้ หล่อเลี้ยงอวัยวะภายในทั้งหมด ได้แก่ หัวใจ ปอด ตับ ลำไส้ หลอดเลือด

ประสาทอัตโนมัติมีความเกี่ยวข้องกับสมอง และไขสันหลังเป็นอย่างยิ่ง ความเครียดจะกระตุ้นอารมณ์ในสมอง ซึ่งจะกระตุ้นระบบประสาทอัตโนมัติให้ทำงานผ่านแนวเชื่อม โยงกับไขสันหลัง การทำงานนั้นอยู่นอกการควบคุมของจิตใจ

๔.๒.๒ หลักธรรมทศ ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

คำสอนทางพุทธศาสนา ได้พูดถึงหน้าที่ของคนในครอบครัวไว้ในเรื่องราวเกี่ยวกับ “ทศ ๖” นี้ เป็นเรื่องที่ พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงไว้ใน “สิงคาลสูตร” ความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ (ที่ปัจจุบันอยู่ในอินเดีย โน่น) หนึ่งวันหนึ่งทรงเสด็จสู่เมืองราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเห็น “สิงคาลมาณพ” มีผ้าเปียกมีผมเปียกไหว้ทศทั้ง ๖ อยู่ จึงทรงตรัสถามว่า ไหว้ทศทั้ง ๖ ทำไม สิงคาลมาณพ กราบทูลว่าเป็นการทำตามคำสั่งของบิดา พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ในอริยวินัยไม่พึงไหว้ทศแบบนี้” สิงคาลมาณพ จึงกราบทูลถามว่า “พึงไหว้อย่างไร” พระพุทธองค์จึงตรัสแสดงทศ ๖ ที่กล่าวถึงหน้าที่ของคน ๖ ประเภทด้วยกัน เริ่มต้นประเภทแรกคือ ทศเบื้องหน้า บุรพาทศ คือทศตะวันออก ได้แก่ บิดามารดา ที่บุตรทุกคนควรจะถือว่า เป็นพระประจำบ้าน ที่บุตรธิดาจะต้องกราบไหว้บูชา เพราะอะไรถึงต้องกราบไหว้บูชา ที่ต้องกราบไหว้บูชา เพราะท่านเป็นผู้มีอุปการะเรามาก่อน บุตรธิดาจึงต้องดูแลบำรุงบิดามารดา ผู้เป็นทศเบื้องหน้าหรือบุรพาทศ วิธีดูแลท่านก็คือการปฏิบัติหน้าที่สนองคุณท่าน ซึ่งปรากฏตามที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงไว้ในสิงคาลสูตร ว่า

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว พึงเลี้ยงท่านตอบ ความขอนี้เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในหมู่คนไทย ที่จะต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ เมื่อท่านแก่ชรา ซึ่งต่างจากสังคมตะวันตกที่ตัวใครตัวมัน คำสอนข้อนี้จึงไม่น่าห่วงเท่าไร

๒. ช่วยทำงานของท่าน ข้อนี้อาจจะมีคนละเลยมากพอสมควรในยุคปัจจุบัน ด้วยข้ออ้างที่ว่ามีการกีดกันพื้นมือ จึงไม่ค่อยช่วยการทำงานของท่าน ถ้ามีงานเยอะจริงๆ ก็อาจจะถามท่านชะหน่อยว่า “มีอะไรให้ช่วยไหม” แต่นี่ท่านก็ชื่นใจแล้ว แต่ถ้าช่วยการทำงานท่านได้บ้างก็ดี

๓. คำรณรงค์สกุล ความขื่อนี้หมายถึง เราเป็นลูกต้องอย่าทำเสียชื่อเสียงวงศ์สกุลเสื่อมเสีย เพราะบรรพบุรุษรวมทั้งพ่อแม่ของเราทำนุอุปถัมภ์รักษาอย่างดีจนมาถึงเรา เราจึงควรสนองคุณท่าน ด้วยการทำดี ไม่ให้มีปัญหากระทบมาถึงวงศ์สกุลนั่นเอง

๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท ในฐานะลูก นอกจากมีหน้าที่ต้องสนองคุณพ่อแม่แล้ว ยังต้องทำตัวให้เหมาะสมด้วย เช่น ไม่พูดจาหรือแสดงกิริยาลบหลู่ท่าน หรือแสดงอากัปกิริยาไม่เคารพยำเกรงก็ไม่ควรทำ

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วพึงทำบุญอุทิศให้ ส่วนมากชาวพุทธเรามักไม่ค่อยละเลยเรื่องนี้ เช่นเดียวกับชาวไทยเชื้อสายจีน ที่มักจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่เป็นประจำ

เมื่อบุตรธิดา ประพฤติปฏิบัติชอบแล้ว คนที่เป็นบิดามารดาก็มีภาระหน้าที่ต้อง ปฏิบัติอนุเคราะห์บุตรเช่นกัน ในสังคาลสูตรพูดถึงเรื่องนี้ว่า

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว ถึงแม้ด้วยความรักลูก พ่อแม่ก็จะห้ามปรามไม่ให้ลูกทำชั่วอยู่แล้ว แต่พระพุทธองค์ก็ยังทรงแสดงเรื่องนี้ไว้เพราะอะไร ก็เพราะความรักลูกนี้แหละ บางทีพ่อแม่ก็ปล่อยให้ลูกทำชั่วโดยไม่ห้ามปราม ทุกวันนี้ก็มีให้เห็นอยู่บ่อยๆ

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี นอกจากพ่อแม่ทั่วไปไม่อยากจะให้ลูกทำชั่ว พ่อแม่ยังอยากให้ลูกประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีอีกด้วย พ่อแม่จึงมักเตือนลูกให้อยู่ในความดีเสมอ

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา ความขื่อนี้แทบไม่มีอะไรให้ต้องสงสัย พ่อแม่ทุกคนอยากให้ลูกมีความรู้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เราจึงเห็นพ่อแม่พาลูกไปโรงเรียนทุกวัน

๔. หาผู้ครองที่เหมาะสมให้ ในที่นี้คงไม่ได้มีความหมายถึงคลุมถุงชน เพราะทุกวันนี้แทบไม่มีพ่อแม่คนไหนทำอย่างนั้น ถึงแม้บางคนอยากจะทำตาม ส่วนมากก็มักจะตามใจลูกให้หากันเอง พ่อแม่มักจะคอยห่างๆ คอยให้คำแนะนำว่าอะไรควรไม่ควร อะไรเหมาะสมไม่เหมาะสม พอดัดสติใจได้ ก็จัดพิธีแต่งงานให้ เท่านั้นก็ได้ชื่อว่าหาผู้ครองที่เหมาะสมให้แล้ว

๕. มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในโอกาสอันควร ถ้าลูกดีไม่มีปัญหา ทำตัวตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในสังคาลสูตรแล้ว เมื่อถึงเวลาอันควร พ่อแม่ก็มักจะยกทรัพย์สมบัติให้ เพราะพ่อแม่ก็ย่อมรู้ตัวเองดีว่า ไม่วันใดวันหนึ่งก็ต้องถึงแก่กาลอวสานของชีวิต ซึ่งต่างจากพ่อแม่ทางประเทศตะวันตกหลายราย ที่ไม่ยกทรัพย์สมบัติให้ลูก แต่ยังคงให้องค์กรสาธารณกุศลแทน เพราะอะไร ก็เพราะลูกไม่ปฏิบัติหน้าที่ ๕ ข้อ ตามที่ควรจะเป็นนั่นเอง

เมื่อพิจารณาในหลักคำสอนในเรื่องของทศ ๖ นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นหลักการที่เหมาะสมที่วัยรุ่นในปัจจุบัน ควรที่จะยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เป็นการสะกิดเตือนให้วัยรุ่นเข้าใจ และยอมรับในบทบาทของตน การปฏิบัติตนต่อคนรอบข้าง และนับว่าเป็นการปูพื้นฐานในการวางแผนในการดำเนินชีวิตที่ดี

๔.๓ ประโยชน์จากการนำหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ไปแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย

จากการวิจัยเรื่อง ทิส ๕ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยนี้ จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นต่อการวางแผน เพื่ออนาคตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตวัยรุ่น ที่มีชีวิตอันยาวนานรออยู่ภาคหน้า การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นสิ่งที่เริ่มทำแต่ในปัจจุบัน โดยเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ คือ การศึกษา และอาชีพในอนาคต

การศึกษา เป็นหนทางไปสู่อนาคตที่สดใส ดังนั้น การศึกษาในขั้นต้นจึงมีความสำคัญมากก่อนที่ วัยรุ่นจะเข้าศึกษาต่อในระดับอาชีพ เขาจะต้องใช้เวลาช่วงหนึ่งในการศึกษาวิชาสามัญระดับต้นเสียก่อน การที่เป้าหมายการศึกษาของประเทศมุ่งไปสู่การผลิตบัณฑิตเพื่องานวิชาการ จะทำให้วัยรุ่นเกิดความ ไขว้เขวคิดว่างานทางวิชาการเท่านั้นที่จะทำให้เขามีอนาคตต่อไปข้างหน้า ทุกคนจึงพยายามเรียนกัน ไปถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อเข้าสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งแต่ละปีสถาบันอุดมศึกษา ก็ไม่สามารถรับนักเรียนเหล่านี้ได้หมด แต่ถ้าสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสามารถรับนักศึกษา เหล่านี้ได้หมดแล้วเมื่อจบออกมาเป็นบัณฑิตแล้ว ก็มีปัญหาอีกคือ มีงานทางด้านวิชาการมากพอหรือไม่ ที่จะรับบัณฑิตเหล่านั้นเข้าทำงาน ในปัจจุบันจึงมีปัญหาวัยรุ่นบัณฑิตตกงาน หรือบัณฑิตต้องทำงานต่ำกว่า วุฒิจำนวนมากทีเดียว การเลือกวางแผนการศึกษาจึงมีความสำคัญไม่น้อยต่อชีวิตอนาคตของวัยรุ่น

อาชีพในอนาคต ความใฝ่ฝันของเด็ก หรือวัยรุ่นเองก็ตาม ล้วนแล้วแต่ต้องการมีอาชีพที่มีเกียรติ ในสังคม ได้เงินมาก งานสบาย แต่พวกเขาไม่ทราบเลยว่าอาชีพเหล่านั้นมีการเปิด โอกาสให้คนเข้าสู่อาชีพ ได้มากน้อย หรือยากง่ายเพียงใด ความใฝ่ฝันก็คือความใฝ่ฝัน อาจเป็นจริงก็ได้ หรือไม่เป็นจริงก็ได้ ทั้งนี้ สุดแต่ความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดจน โอกาสทางสังคมที่แต่ละคนมีแตกต่างกันไป การที่ วัยรุ่นเลือกอาชีพในอนาคต ควรสอนให้วัยรุ่นมองสภาพแวดล้อมของตนเอง ความสามารถทางสติปัญญา ด้วยเหตุผล และเหตุผลดีทางด้านใดก็เลือกในด้านนั้น ชัดเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่ออาชีพต่อไป ปัจจุบัน มีปัญหาเกี่ยวกับการเลือกแขนงอาชีพตามอย่างเพื่อน โดยมีได้พิจารณาถึงคุณลักษณะที่เหมาะสมกับ ตนซึ่ง ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ กับตนเอง ถึงแม้จะมีความสามารถเรียน ได้ตามเพื่อนก็จริง แต่เมื่อ ประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต โดยที่ตนเองมิได้ชอบอาชีพนั้นอย่างแท้จริง ความเบื่อหน่ายก็จะเกิดขึ้น ภายหลัง และในที่สุดก็ต้องมีการเปลี่ยนอาชีพอีก ในที่สุดเรียนมาก็ไม่ได้ใช้ ต้องไปหาวิชาใหม่อีก สิ่ง เหล่านี้ พ่อแม่ และครูอาจารย์ ควรจะเป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำกับวัยรุ่นให้มากเพื่อให้วัยรุ่นเลือก ทางอาชีพได้เหมาะสม และถูกต้อง แต่ต้องระวังประการหนึ่งว่า พ่อแม่อย่าได้พยายามบังคับให้ลูกเจริญรอย อาชีพตามตน เพราะนั่น ไม่ใช่วิธีที่เหมาะสมในการแนะนำอาชีพให้ลูก

แนวทางการครองชีวิตของวัยรุ่นในสภาพสังคมปัจจุบัน การครองตนหมายรวมถึง การดำเนินชีวิต ที่ดีทั้งในปัจจุบัน และเพื่ออนาคต นั่นคือ ความยากของการครองชีวิตของวัยรุ่น ดังนั้น การครองชีวิต ของวัยรุ่นจึงเป็นการดำเนินชีวิต แก้ปัญหาในปัจจุบัน และการวางแผนเพื่ออนาคตต่อไป

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ ๒) เพื่อศึกษาปัญหาวัยรุ่นไทย และ ๓) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย โดยการศึกษาวิจัย ได้วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลจากการวิจัยมีดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ทิสหก บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ คุณทิสที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทิส ดังนี้

๑. ทิสเบื้องหน้า (ปรัตถิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา

๒. ทิสเบื้องขวา (ทักษิณทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์

๓. ทิสเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีกับภรรยา

๔. ทิสเบื้องซ้าย (อุตตรทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย

๕. ทิสเบื้องล่าง (เหมฏฐิมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

๖. ทิสเบื้องบน (อุปริมทิส) คือการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์

วัยรุ่น คือ เด็กที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ และจากความหมายนี้เองทำให้ชีวิตของวัยรุ่นอยู่ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ

การกำหนดช่วงอายุของการเข้าสู่วัยรุ่นนั้นไม่มีความแน่นอนมากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเจริญเติบโตของแต่ละบุคคล โดยทั่วไปมักจะกำหนดว่าวัยรุ่นนั้นจะอยู่ระหว่างช่วงอายุ ๑๑-๑๕ ปี โดยปกติการกำหนดการเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นมักจะกำหนดจากวุฒิภาวะด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเพศที่เกี่ยวกับความพร้อมของต่อมเพศที่จะผลิตเซลล์สืบพันธุ์

ช่วงอายุของวัยรุ่นถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาที่ไม่นานนัก แต่ก็ก็เป็นเวลาที่มีความสำคัญของชีวิตคนเราได้มาก การจะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีหรือไม่นั้น ก็เริ่มจากช่วงเวลานี้นั่นเอง ดังนั้น หากจะแบ่งระยะของวัยรุ่นตามที่นักจิตวิทยาหลายท่านนิยามแบ่งไว้แล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระยะ คือ ๑) วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty) ๒) วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) ๓) วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence)

วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่ร่างกายของเด็กได้มีการพัฒนามาก เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านเพศจะมีความรวดเร็วมาก โดยเพศหญิงจะเห็นได้ชัดจากการที่เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก สำหรับเด็กชายเห็นไม่ชัดเจนเท่าเด็กหญิง คงมีแต่สภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การมี

ขนาดอวัยวะเพศ มีเสียงแตกห้าวขึ้น ถึงแม้เวลานี้ร่างกายของวัยรุ่นกำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ทางด้านความคิดอ่านและความรู้สึกแล้ว วัยรุ่นช่วงนี้ยังรู้สึกว่าตนเองเป็นเด็กอยู่ เป็นเพียงช่วงของการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยรุ่นอย่างเต็มตัวต่อไป

วัยรุ่นตอนต้น การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายของวัยรุ่นในขณะนี้ก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และจะสิ้นสุดลงเมื่อถึงวุฒิภาวะ และการพัฒนาทางสติปัญญา ก็จะพัฒนาตามการพัฒนาทางร่างกายไปเรื่อย ๆ ซึ่งการพัฒนาทางสติปัญญานี้จะแตกต่างกันไปตามตัวบุคคล และสภาพแวดล้อม

วัยรุ่นตอนปลาย วัยรุ่นตอนปลายนี้เป็นวัยที่ทั้งร่างกาย และจิตใจของวัยรุ่นมีการพัฒนามาจนถึงขั้นสูงสุด การพัฒนาทางกายจะเริ่มคงที่ ในขณะที่การพัฒนาทางสติปัญญาจะดำเนินต่อไป โดยเฉพาะทางด้านความคิด และปรัชญาชีวิต ในวัยนี้เด็กจะสร้างความเป็นตัวของตัวเอง พยายามแก้ปัญหาชีวิตของตนเอง และไม่ชอบขบถที่จะให้ผู้ใหญ่ไปยุ่งเกี่ยวกับตัวมากนัก ดังนั้น ในวัยนี้ผู้ใหญ่จึงควรทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษามากกว่าการเป็นผู้คอยชี้แนะทางเดินให้เด็ก

วัยรุ่นนับว่าเป็นวัยที่ต้องเริ่มเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพราะเป็นวัยที่เริ่มที่จะก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยที่ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งทางด้านอารมณ์ และจิตใจ เป็นวัยที่ต้องพบเจอกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย และจากการที่ยังไม่สามารถที่จะตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ต้องเจอกับปัญหาหลาย ๆ อย่าง นั่นคือ ปัญหาการเรียน ปัญหาทางเพศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาพฤติกรรมเกเร ปัญหาติดการพนัน โรคซึมเศร้า อารมณ์แปรปรวน ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาบุคลิกภาพผิดปกติ ปัญหาความเครียด

พระพุทธองค์ทรงให้หลักการไว้เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องนำไปคิดกันต่อว่าจะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักการนั้นอย่างไร เพื่อให้ขอบเขตแห่งความรับผิดชอบ เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละวัย ดังนี้

ทิตเบื้องหน้า (ปรัตถิมทิต) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา

มารดาบิดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ศึกษา ศิลปวิทยา ๔) หากผู้ครองที่สมควรให้ ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ดังนี้ ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจของท่าน ๓) ดำรงวงศ์สกุล ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า พ่อแม่เป็นมิตรในเรือนของบุตร หรือมีบางที่ พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงตรัสถึงสมณานามหรือทรงยกย่องพ่อแม่ว่ามีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. พ่อแม่เป็นพระพรหมของลูก มีพรหมวิหารธรรมครบทั้ง ๔ ข้อ

๒. พ่อแม่เป็นครู อาจารย์ คนแรกของบุตร สั่งสอนอบรมกิริยามารยาทให้ลูกก่อนคนอื่น

๓. พ่อแม่เป็นบุคคลที่ควรแก่วัตถุที่ลูกควรนำไปบูชา เป็นพระอรหันต์ของลูก

๔. พ่อแม่เป็นผู้อนุเคราะห์บุตร เลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่จนสามารถดูแลตนเองได้

สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อแม่กับบุตรธิดา เมื่อมองดูและวิเคราะห์ปัญหาคือ พ่อแม่มีวแต่ทำงานนอกบ้าน โดยลืมไปว่าตนเองมีคนที่จะต้องคอยรับผิดชอบอยู่ หรือเมื่อเกิดปัญหาไม่ยอมหาทางแก้ไข ไม่ให้ความสนใจ ให้ความอบอุ่นลูกไม่เพียงพอ หรือลูกเองไปคบเพื่อนที่ไม่ดี ไม่เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ทุกคนในครอบครัวขาดความเข้าใจกัน และไม่มีเวลาปรึกษาปรับความเข้าใจกัน บางครอบครัวโดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะมักที่จะเลี้ยงลูกด้วยเงินแทนที่จะเลี้ยงด้วยความรักความอบอุ่น ลูกสนิทสนมผูกพันกับคนใช้มากกว่าผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ บางทีฝากคนอื่นเลี้ยงตนเองออกไปทำงานนอกบ้าน หรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ กลายเป็นปัญหาสังคมในด้านอื่นอีก หรือบางทีอาจเป็นเพราะพ่อแม่เองเป็นตัวอย่างไม่ดี ทำสิ่งที่ไม่ดีให้ลูกได้เห็น พุคสังสอนลูกว่าสิ่งนี้ไม่ดี ไม่ควรทำ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้เป็นพ่อเป็นแม่กับทำเสียเอง เช่น การพูดคำหยาบ การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อลูกได้เห็นบ่อยเข้าอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบจนกลายเป็นนิสัยได้ หรือเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ทำให้พ่อแม่ลูกต้องปฏิบัติตัวต่อกันเช่นนั้น

ทิศเบื้องขวา (ทักษิณทิศ) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์

ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณโดยบุคคลควรแก่การบูชาคุณ ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวาดังนี้ ๑) ลูกศิษย์ ๒) เข้าไปหา ๓) ใฝ่ใจเรียน ๔) ประนินบัติ ช่วยบริการ ๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ครูอาจารย์ข่มอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ คือ ๑) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี ๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๓) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ๔) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ ๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ

ครูเป็นที่เคารพรักต่อศิษย์ทุกคน เป็นต้น หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้กับครูอาจารย์และศิษย์ในสังคมปัจจุบัน เช่น ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยสิ่งของ ในข้อธรรมนี้ครูกับนักเรียนก็สามารถแสดงความรักต่อกันด้วยการมอบสิ่งของให้แก่กันได้ ธรรมปฏิสันถาร คือ ต้อนรับด้วยธรรม ครูต้องให้การอบรมสั่งสอนศิษย์แต่ในเรื่องที่ดี ๆ เพราะการอบรมสั่งสอนแนะนำสิ่งที่ดี สอนให้ศิษย์รู้จักใช้ชีวิตในทางที่ถูกต้อง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในสังคม ไม่ให้มีความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในสังคม ส่วนศิษย์ต้องพุดคุยสนทนากับครูอาจารย์ด้วยความเคารพ พุคแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พุดดูหมิ่นหรือนินทาครูอาจารย์ลับหลัง มีวินัย ตั้งใจศึกษาในคำสั่งสอนของครูอาจารย์ด้วยความตั้งใจด้วยดี

อิทธิบาท ๔ คือธรรมที่ทำให้สำเร็จความวัตถุประสงค์ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทั้งครูอาจารย์และศิษย์ เพราะถ้าใครประพฤติปฏิบัติตามนี้ ความสำเร็จในหน้าที่การงานของคนก็จะบรรลุตามเป้าหมาย ครูอาจารย์ก็เช่นกันถ้าประพฤติปฏิบัติตาม การสอนก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ส่วนนักเรียน ก็จะทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีผลเรียนที่ดี เป็นต้น ประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ตนทำ ๒) วิริยะ มีความพากเพียร ครูอาจารย์ต้องมีความพากเพียร

ที่จะพัฒนาตนเอง ส่วนศิษย์เองจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียน ขยันแสวงหาความรู้ รับผิดชอบงานที่ครูอาจารย์สั่ง มีความตั้งใจเรียน ๓) จิตตะ คือมีใจฝึกละเมียดจิตใคร่รู้ในสิ่งที่คนทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย อุทิศตัวอุทิศใจทำเรื่องนั้นบ่อย ๆ จนเข้าใจอย่างดี เพราะไม่ว่าจะเป็นการสอนของครู อาจารย์หรือการเรียนของนักเรียน ๔) วิมังสา ฝึาคอยพิจารณาให้เห็นจริง ครูอาจารย์และนักเรียนจะต้องรู้จักการทดลอง วางแผนและวัดผล เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ หลักธรรมที่ครูอาจารย์พืงนำมาประยุกต์ใช้คือกัลยาณมิตรธรรม ๗ หลักธรรมทั้ง ๗ ข้อ ถือเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติของครูอาจารย์โดยตรง ดังนั้น ถ้านำมาประยุกต์ใช้กับครูอาจารย์ในสังคมปัจจุบัน จะทำให้ครูอาจารย์เป็นที่เคารพรักของศิษย์ทุกคน และถือเป็นแบบอย่างที่ดีของครูอาจารย์โดยทั่วไปได้ ประกอบด้วย

๑. ปิโย น่ารัก ทำตัวให้ศิษย์รักด้วยการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดี ๆ ให้ศิษย์เห็น เป็นต้น
๒. ครุ น่าเคารพ หนักแน่นในจรรยาบรรณของความเป็นครู
๓. ภาวนีโย หมั่นแสวงหาความก้าวหน้า พัฒนาความรู้ให้แก่ตน
๔. วัตตา จ มีความขยันหมั่นเพียรแนะนำพร่ำสอนศิษย์
๕. วจนิกขโม อคทนต่อถ้อยคำกล่าวหา สุขุมเยือกเย็น
๖. คัมภีรญจะ กถิง กัตตา สอนสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย ใช้สื่อและเทคนิคต่าง ๆ เข้าช่วยในการสอน สอนให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียน และนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน

๗. โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย แนะนำสิ่งที่ดีที่พึงปฏิบัติแก่ศิษย์
ทิสเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิส) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างสามัคกับภรรยา

คุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ควรจะต้องนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อที่จะมีหลักธรรมสำหรับคู่ชีวิต เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกัน ได้ชียาว ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสมชีวิธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสมชีวิสูตรแก่สองสามีภรรยา ประกอบด้วย ๔ ประการคือ ๑) สมสัทธา สามีภรรยาต้องมีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชาแนวความคิด ความเชื่อถือ ๒) สมสีลา สามีภรรมามีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้อง ไปกันได้ ๓) สมจาคา สามีภรรมามีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ๔) สมปัญญา สามีภรรมามีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยก็พูดกันรู้เรื่อง มีเหตุมีผลในการคุยกัน ปรีกษาหารือกัน

หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นหลักส่งเสริม สนับสนุน และเกื้อกูลให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข ได้แก่ ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร การการรับด้วยสิ่งของ และธัมมปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยธรรมะ พูดคุยแต่เรื่องที่ดีมีคุณธรรม สามีภรรยาต้องมีการให้สิ่งของเพื่อเป็นน้ำใจที่มีความรักต่อกัน

ฆราวาสธรรม ๔ เป็นหลักการเสริมทั่วไปสำหรับผู้ครองชีวิตฆราวาสจะคือนำมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติตนต่อกันเสมอ ประกอบด้วย ๑) สัจจะ ความจริงใจ เหมาะอย่างยิ่งที่สังคมพึงนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อหลีกเลี่ยงและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยา ชื่อสัจจะจริงใจต่อกัน ๒) ทมะ คือ การบังคับตน ปรับปรุงตน สามีภรรยาถ้ามีปัญหาใดเกิดขึ้นในครอบครัว ต้องพยายามปรับปรุงตนเอง แก้ไขสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายไม่ให้เกิดมีขึ้นในครอบครัว ๓) ขันติ ความอดทน ออกล้น สามีภรรยาเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ดี ๔) จาคะ คือ การเสียสละแบ่งปัน สามีภรรยาสิ่งใดที่พอจะช่วยเหลือระหว่างกัน ได้ก็ช่วยทำงานของภรรยาบางที่สามีพอที่จะช่วยเหลือได้ ก็เสียสละเวลาช่วยบ้าง

ทิตเบื่องซ้าย (อุตตรทิต) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย

หลักธรรมที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้กับมิตรสหายได้แก่ หลักการสงเคราะห์มิตร โดยตรงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ และผู้เป็นมิตรสหายกันทั่วไปสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติต่อกันได้นั้นคือ หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมส่งเสริม เกื้อหนุน ให้มิตรสหายมีความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกันยิ่งขึ้น เป็นธรรมที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายไว้ได้ ทำให้มีความประสานสามัคคีและกลมเกลียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามตกทุกข์ได้ยาก ประกอบด้วย ๑) ทาน การให้ปัน ผู้เป็นมิตรสหายจะต้องให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยทั้งทางด้านกำลังทรัพย์ และสติปัญญาตามความสามารถของตน ๒) ปิยวาจา มิตรสหายจะต้องพูดกันด้วยคำที่ประสานสามัคคีกัน ไม่พูดในสิ่งที่เป็นปมด้อยของเพื่อน สิ่งที่เพื่อนขาดหายไม่มีเหมือนกับตนก็ไม่ควรพูดถึง ๓) อตถจริยา ประพฤติประ โยชน์ต่อกัน การคบหากันเป็นมิตรสหาย จะต้องมีการทำประ โยชน์ช่วยเหลือกัน ในบาง โอกาส ๔) สมานัตตตา ประพฤติปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายต่อมิตรสหาย ต่อหน้าประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรลับหลังก็ควรทำอย่างนั้น ไม่เอาเปรียบเพื่อน มีการร่วมแก้ปัญหาาร่วมกัน

ทิตเบื่องบน (อุปริมทิต) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์

พระสงฆ์ในปัจจุบัน ต้องวางตัวให้เป็นที่น่าเคารพนับถือของชาวบ้าน เพราะชีวิตพระสงฆ์ถึงแม้ว่าจะปลีกตัวออกจากสังคมไปมีความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่ง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมหรือของชาวบ้านในการดำเนินชีวิต หรือเรียกอีกอย่างว่าชีวิตพระสงฆ์ไม่อาจหนีไปจากสังคมได้ เพียงแต่แยกห่างจากสังคม เว้นขาดจากกิจกรรมทางสังคมบางอย่างแบบชาวบ้าน พระกับชาวบ้านก็อยู่ในฐานะผู้เดินทางออกจากวิญญูสงสาร ต่างประพฤติพรหมจรรย์ในระดับของตนเพื่อหวังความพ้นทุกข์ เพื่อความไม่ยุ่งยาก ไม่ลำบากทางปัจจัย ๔ พระเป็นผู้มุ่งศึกษาและปฏิบัติธรรม รู้แจ้งความดีความชั่ว กุศลกรรมอกุศลกรรม บุญบาป ในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตร

หลักธรรมที่พระ และชาวบ้านควรที่จะนำมาปฏิบัติต่อกัน คือ สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑) กระทบต่อกันด้วยเมตตา คือ พระกับฆราวาสจะทำการใด ๆ ต่อกัน จะต้องทำด้วยความเมตตารักใคร่

ต่อกัน ทั้งสองฝ่ายไม่แสดงอาการปฏิกิริยาที่ไม่เหมาะสม อันเป็นสิ่งที่ทำให้สองฝ่ายต้องหมองใจกัน ๒) พุค
 ต่อกันด้วยเมตตา คือ ระหว่างพระกับชาวบ้านต้องมีความสามัคคีกัน ไม่พุดให้ร้ายให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
 ต้องเสียหาย ๓) คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ พระและชาวบ้านต้องมีทัศนคติ หรือความคิดที่ดีต่อกัน พระ
 ต้องมองชาวบ้านในแง่ที่ดี ชาวบ้านก็เช่นเดียวกันต้องมองพระในแง่ที่ดีด้วย ๔) รู้จักการเอื้อเพื่อแบ่งปัน
 คือ ไม่ว่าพระหรือชาวบ้านก็สามารถแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ๕) มีความประพฤติ
 ที่ดีต่อกัน คือ พระกับชาวบ้านต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยดี ไม่ใส่ร้าย หรือคิดร้ายต่อกัน ๖) มีความเห็น
 ตรงกัน คือ พระกับชาวบ้านต้องไม่มีความขัดแย้งใด ๆ ต่อกัน ทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวม

ทิศเบื้องล่าง (हेतुภูมิทิศ) คือ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

หลักธรรมที่นายจ้างและลูกจ้างควรนำมาปฏิบัติต่อกัน เพื่อเป็นหลักส่งเสริมให้การประพฤติ
 ปฏิบัติระหว่างกัน มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้น ได้แก่ อคติ ๔ เป็นหลักที่นายจ้างพึงหลีกเลี่ยง
 ไม่ให้เกิดมีแก่ตนในการประพฤติปฏิบัติต่อลูกจ้าง เพื่อป้องกันข้อคิดจินตนาการว่าเป็นคนไม่ยุติธรรม ซึ่ง
 หลักที่มองได้เห็นชัดมีอยู่ ๒ ประการที่เหมาะสมแก่นายจ้างพึงละเว้น คือ ๑) ฉันทาคติ ถ้าเอียงเพราะรัก
 นายต้องรักและเป็นห่วงลูกน้องหรือผู้ร่วมงานทุกคน ดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่และการทำงานของ
 ลูกจ้างเป็นประจำ ไม่รักและเอ็นดูพอใจลูกจ้างคนใดคนหนึ่งเป็น ๒) โทสาคติ ถ้าเอียงเพราะเกลียดชัง
 ผู้เป็นนายหรือผู้บังคับบัญชา ไม่ควรมีความเกลียดชังลูกจ้าง ไม่ว่าลูกจ้างจะทำอะไรผิด สิ่งใดพอที่จะ
 แนะนำได้หรือให้อภัยได้เจ้านายก็ควรให้อภัย ทั้งสองข้อเป็นสิ่งที่ผู้เป็นนายควรกำจัดให้หมดไป เพื่อ
 จะทำให้นายเป็นผู้มีความยุติธรรมต่อลูกน้อง แสดงถึงความมั่นใจของผู้เป็นนาย และเป็นสิ่งแสดงให้
 เห็นว่านายเป็นคนอย่างไร ประพฤติปฏิบัติตัวเช่นไรต่อลูกจ้าง เมื่อละได้ทั้งสองจะทำให้เกิดความยุติธรรม
 ไม่ว่าใคร ๆ ก็อยากที่จะร่วมงานด้วย เป็นต้น

พรหมวิหาร ๔ ถือว่าเป็นข้อที่นายจ้างต้องประพฤติปฏิบัติต่อลูกจ้างโดยสม่ำเสมอ ประกอบด้วย
 ๑) เมตตา ความรักใคร่ นายต้องให้ความรัก ความเอาใจใส่ลูกจ้าง ๒) กรุณา สงสาร คือ ผู้เป็นนายจะต้อง
 ให้ความสงสาร เอ็นดูในลูกน้อง ช่วยเหลือในสิ่งที่ควรจะช่วยเหลือ ไม่ปล่อยให้ลูกน้องต้องเผชิญกับ
 ความทุกข์คนเดียว ๓) มุทิตา นายต้องให้ความชื่นชมยินดีกับลูกน้อง เมื่อลูกน้องทำดีทำให้รางวัลหรือ
 ชมเชยให้ปรากฏในหมู่คนงานด้วยกัน ๔) อุเบกขา ผู้เป็นนายไม่ควรจะไปก้าวก่ายแทรกแซงในส่วน
 ที่เป็นงานของลูกจ้างมากเกินไป เมื่อลูกจ้างสามารถทำได้ด้วยดี ก็คอยดูแลความเรียบร้อยอยู่ห่าง ๆ
 วางใจให้ลูกน้องทำด้วยความสบายใจ ปล่อยให้ลูกน้องได้คิด และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงาน
 ของตนเอง เป็นการฝึกทักษะลูกน้องให้แก่ปัญหาเอง และเกิดความชำนาญ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า หากวัยรุ่นในสังคมไทย สามารถนำหลักการในหลักธรรมทิศ ๖ นี้
 มาประพฤติปฏิบัติ ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาทางด้านการเรียน ปัญหาทางอารมณ์ ปัญหาสุขภาพจิต อัน

เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมในสังคมไทยในปัจจุบันก็จะลดน้อยลง และสามารถที่จะเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเรื่องทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย” เพื่อให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมเรื่องทิส ๖ กับการนำมาแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย จึงขอเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อเป็นข้อพิจารณา ดังนี้

- ๑) สังคมไทยควรมีการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจมากกว่าปัจจุบัน
- ๒) ปลุกฝังทางด้านจริยธรรม และศีลธรรม แก่ประชาชนในสังคมของคนไทย ทางด้านการศึกษา และทางด้านการศาสนามากยิ่งขึ้นกว่านี้
- ๓) ส่งเสริม และให้การยกย่องเชิดชู จริยธรรม และศีลธรรมในพุทธศาสนาให้มากขึ้นทำกับระบบเศรษฐกิจ และระบบด้านการศึกษาในศาสตร์อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยการศึกษาเรื่องทิส ๖ กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยจากผลการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าในการศึกษาวิจัยนี้เป็นประโยชน์แก่ทุกส่วนทั้งที่เป็นบุคคล หรือสังคมโดยรวม ถ้าจะนำแนวทางลักษณะเช่นนี้ไปศึกษาวิจัยเพื่อแยกประเด็นต่าง ๆ ออกไป โดยผู้วิจัยขอเสนอแนะหัวข้อในการทำวิจัยคราวต่อไปดังนี้ คือ

- ๑) ควรมีการศึกษานำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันมาใช้ในการบริหารงานภายในองค์กร
- ๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันกับหลักการอยู่ร่วมกันตามทัศนะของปราชญ์ตะวันตก

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นปฐมภูมิ

๑. พระไตรปิฎก

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่ม ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๘, ๓๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

เอกสารชั้นทุติยภูมิ

๑. ภาษาไทย

๑) หนังสือทั่วไป

กรมสุขภาพจิต. คู่มือการชักกิจกรรมกลุ่มหลักสูตรการพัฒนาคนแนวพุทธขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. มังคลัตถที่ปณีตเล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

จรัญ พรหมอยู่. การศึกษาปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. ปรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑.

จรรยา ทองถาวร. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยาวิสูทธิ์, ๒๕๓๖.

งาน อดิวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

เฉลิมพล ต้นสกุล. พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิชย์, ๒๕๔๑.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. ปรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

เดโช สวานานนท์. จิตวิทยาสำหรับครู. พระนคร : มงคลการพิมพ์, ๒๕๐๗.

ประกาศี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ปัญญา สละทองตรง. ธรรมคดี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พุทธทาสภิกขุ. แต่...เยาวชน นิราลัย รวบรวมและเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

_____ . ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). จริยธรรม คติธรรม เพื่อความมีชีวิตที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ, ๒๕๓๘.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พันธุสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ล. และคณะ. ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการ. กรุงเทพมหานคร :
คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

โยธิน คັນสนุฑธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๕.

ริเรืองรอง รัตนวิไลสกุล. มนุษย์สัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา
งานเอกสารและการพิมพ์ สถาบันเทคโนโลยีพระเจ้าเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๐.

วาริญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. จิตวิทยาพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชีวาภิวัฒน์, ๒๕๔๑.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณี ทำแท้งและทารุณฆาต. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สนิท สมัครการ. วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สัญญา สัญญาณัฐ. สังคมวิทยาปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

สิทธิ โชควรานุสันติกุล. จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดเคชั่น, ๒๕๔๖.

สุชา จันทรเอม. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖.

โสภณ ชูพิกุลชัย. ความรู้เบื้องต้นทางจิตวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุตรไพศาล,
๒๕๓๕.

โสภณ ชูพิกุลชัย และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๕๓๕.

อคุลย์ ต้นประยูร. ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

อรัญ สุวรรณบุปผา. ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

๒) วิทยานิพนธ์

พระมหานรินทร์ สุธรรม. “สมณเพศกับเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

พระมหาภยิต สุภาลีโต (สุขวรรณดี). “ชีวิตในอุดมคติตามพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์

ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาภูเนตุ จันทร์จิต. “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร มหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

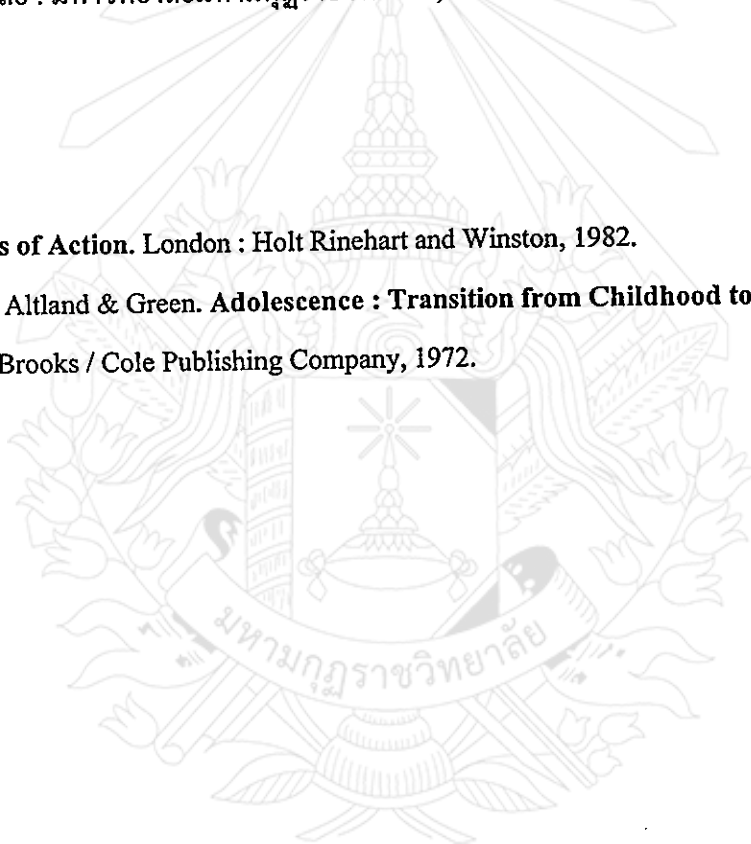
๒. ภาษาอังกฤษ

1) Books

Heider. *The Analysis of Action*. London : Holt Rinehart and Winston, 1982.

Lambert, Rothchild, Altland & Green. *Adolescence : Transition from Childhood to Maturity*.

California : Brooks / Cole Publishing Company, 1972.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	พระมหาตี ดิสฺสเทโว (สัมมาสาโก)
วัน/เดือน/ปี เกิด	๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๕
ภูมิลำเนา	๕ หมู่ ๕ ต. การแอนด์ อ. พัคคณภูมิพิสัย จ. มหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดโพธิ์ชัยนิมิต ต. ปะหลาน อ. พัคคณภูมิพิสัย จ. มหาสารคาม
การศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๒๔	สำเร็จการศึกษาแผนกธรรม นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. ๒๕๓๑	สำเร็จปริญญาธรรม ๖ ประโยค
พ.ศ. ๒๕๔๖	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาศาสนศาสตร์และปรัชญา
ประสบการณ์การทำงาน	
ปัจจุบัน	รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัยนิมิต ต. ปะหลาน อ. พัคคณภูมิพิสัย จ. มหาสารคาม

ซึ่งพิมพ์และเผยแพร่ของสงฆ์ และ
ผู้ใดพบอยู่ในเพื่อนไม่สมควร
โปรดนำมาส่งที่แผนกห้องสมุดวารสาร